

magazin istoric

Apare
din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2023

ILIADA ȘI ODISEEA,
SURSE ISTORICE
CREDIBILE?

SERATA
LA AMAN

RĂZBOIUL
DIN VIETNAM
LA HOLLYWOOD

magazin istoric

Anul LVII – serie nouă – nr. 9 (678)
septembrie 2023

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

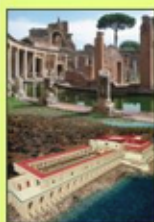
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Statuetă din bronz înfățișând un infanterist greu (hoplit) grec, păstrată la Altes Museum din Berlin. Există o dispută între istorici dacă războinicii greci din vremea războiului troian dispuneau de un echipament similar: unii consideră că nu era cu mult diferit, alții spun că hopliții au apărut abia în secolul VII î.H.

2 Gisantul lui Iancu de Hunedoara, sculptat în manieră renescentistă prin grija episcopului Johannes Statileus, la porunca regelui Ioan Szapolyai al Ungariei (1526 – 1540), în jurul anului 1530. Astăzi, monumentul, aflat în Catedrala romano-catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia, este atribuit în mod eronat lui Ladislau de Hunedoara

3 La munte sau pe țărmul mării romanii și-au clădit bogate ville, adevărate castele cu ziduri groase și parcuri întinse, unde își petreceau zilele călduroase ale verii, departe de clima nesănătoasă a Romei. În imagini (sus) villa imperială a lui Hadrian de lângă Tivoli (sit UNESCO) și (jos) „Villa dei Papiri” (avea o bibliotecă unică de papirusuri) de la Herculaneum, scoasă la iveală de arheologi după ce fusese înghițită de un torent de noroi de la crupția Vezuviului din 79 (reconstituire recentă)

4 Printre picturile ce au revenit în locul unde au fost create, cu prilejul expoziției „Aman în vizită la Aman” (8 iunie 2023 – 26 mai 2024), se află și acest tablou al mamei artistului („Portretul Pepicăi Aman”)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesci
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

septembrie

2023

4 Bucureștiul neștiut
de bucureșteni
P.E. MICLESCU

EXCLUSIVITATE

5 Pontul Euxin,
apa ce desparte
sau unește?
G. POUKAMISAS

10 De pe
Bulevardul Carol,
direct la Sighet
Gheorghe Tașcă
C. ȘTEFAN

13 Sovieticii îl roagă
pe Ceaușescu
să medieze
în Războiul din Vietnam
M. STAN

17 Generalul
Tătăranu ratează
șansa să fie Decebal
A. SPÂNU

22 Iancu
de Hunedoara.
Posteritatea
L. CÎMPEANU

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

27 Serată
la Theodor Aman
G. ȘUTEU

EVENIMENT

30 Palicari și arnăuți
în curtea Goleștilor
A.-S. IONESCU

33 Un „fake news“...
doctoral
Domnul
Frédéric Beaumont
despre conviețuirea
românilor cu rutenii
M. CAZACU

37 După 50 de ani
Reluarea
relațiilor diplomatice
S.U.A. – Cuba
D. PREDĂ

40 Sportivul ...
de tip nou
I. LĂCUSTĂ

42 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României
M.E. IONESCU

47 Nechibzuitul
Charles Lennox
Richardson
față cu samurarii

A. OPREA

52 Drăganu
Unicitatea unei biserici
de la 1785

S. DUMITRU

ISTORIE ȘI FILM

55 Războiul
din Vietnam
la Hollywood

A.-T. DUMITRACHE

TRAISTA CU POVEȘTI

60 Mirajul american
în anii '20
ai secolului trecut

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

62 Generozitatea
lui Teodor Burada
M.B. JUGĂNARU

65 O istorie pe lună

66 În oglinda
Iliadei și Odiseei
D. MIHALCEA

71 Eleganța
smeritului prizonier
Abd el-Kader
V. CRUCEANU

76 La munte,
la mare...
pe vremea romanilor
F. DOLGHIN

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

86 Numele lui
e sinonim
cu guma de mestecat
T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER INSTITUTION

93 Dimitrie
D. Dimăncescu pentru
Departamentul de Stat

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

80 Clio anunță
Simpozion 1848
M. STĂNESCU

83 În București,
acum 50 ani

91 Telex

61; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

BUCUREȘTIUL CARE SE DUCE

PAUL EMIL MICLESCU

In București – spre deosebire de alte metropole, care au păstrat la lumină, neschimbate de veacuri, aspectele unor cartiere întregi – amănuntele specifice vechii orânduiri urbane devin din ce în ce mai rare, rămân de cele mai dese ori ascunse. Identificarea și scoaterea lor la lumină ne rezervă surprize și satisfacții cu atât mai deosebite, cu cât suntem mai conștienți de nenumăratele vicisitudini pe care orașul le-a avut de suferit în decursul istoriei sale și de radicalele transformări care i-au schimbat fața. De aceea devin atât de prețioase dovezile materiale ale vieții de odinioară, care au izbutit să subziste până la noi, și atât de captivantă depistarea și restituirea lor.

Acum aproape o sută de ani, Ion Ghica, amintind de cum arăta Bucureștiul cu încă un veac în urmă, scria: „Dacă un adormit din timpul lui Pazvantoglu sau al lui Hangerliu s-ar deștepta astăzi în grădina de la Sfântul Gheorghe sau în piața teatrului, anevoie ar putea spune în ce parte a globului se află. Și dacă asupra acestui oraș nu ar fi trecut și petrecut de o sută de ori, în sus și în jos, sabia, focul și cutremurul, [...] nu ar avea nimic de râvnit altor mari capitale [...], în vreme ce, în București, palaturile (sic) domnești, mănăstirile și casele boierești s-au prefăcut în cenușă și în ruină de câte trei și patru ori pe secol, fără să lase măcar urmă de existență și de mărimea lor. Unde se mai pomenește azi de palatul «Curtea Veche», de casele visterului Dan, de palatul domnesc din Dealul Spirei, care șase ani după terminarea lui era prefăcut într-o măreață ruină cu numele de «Curtea Arsă»?”

Parafrazându-l pe marele și fermecătorul nostru scriitor epistolar, am putea spune azi: „Dacă un adormit de pe la sfârșitul ultimului război mondial s-ar trezi azi pe locul grădinii palatului domnesc de odinioară sau mai încolo de Piața Mare, înspre altarul lui Sfântul Spiridon Nou sau, încă, în piața noului Teatru Național și a hotelului Intercontinental – ca să nu mai presupunem că ar face ochi tocmai la Balta Albă, în Drumul Taberei sau la Străulești –, anevoie i-ar fi să afle pe ce lume a ajuns!”

Și totuși unii factori imponderabili, greu de

determinat și de definit, l-ar ajuta, poate, încă să se simtă undeva în țara românească.

Dacă, în plimbările noastre recreative pe ulițele orașului, suntem sensibili la asemenea aspecte și vom căuta să înțelegem care a fost evoluția lui firească în timp, în urma căreia a dobândit înfățișarea de azi, se va naște o primă și legitimă întrebare, la care este surprinzător să constatăm cât de puțini sunt aceia care se ostenesc să caute un răspuns: cum va fi arătat, într-adevăr, odinioară acest oraș, a cărui vechime, atestată documentar ca reședință domnească, este mai mare de o jumătate de mileniu? Și care anume din aspectele de odinioară se mai păstrează în înfățișarea lui de azi?

Mulți dintre cei cărora le pui o asemenea întrebare – și nu totdeauna dintre cei mai străini de problemele actuale ale arhitecturii și ale sistematizării – drept răspuns se mulțumesc să declare pur și simplu că nimic din acest trecut nu li se pare că ar merita, în mod deosebit, să fie luat în seamă. Din lipsă de informare și de cunoaștere a istoriei și cu suficiența celor care nu știu multe, ei se conving ușor că înaintea lor a fost neantul. [...]

Dacă în momentele de răgaz și de destindere vom avea într-adevăr curiozitatea de a pătrunde istoria orașului nostru, abia atunci vom înțelege ceva din tainele evoluției sale în timp, până în vremea noastră, căci el și-a avut specificul său bine determinat, foarte diferit de al altor mari metropole, care s-au putut bucura de o dezvoltare bine încheată, la adăpostul unor incinte fortificate.

(arhitect și memorialist, 1901 – 1994;
Din Bucureștii trăsurilor cu cai. Povești desuete,
Ediția a II-a, Editura Vremea, 2007)

Am primit din partea domnului Georgios Poukamisas, care a fost mai mulți ani ambasador al Greciei la București, textul a cărui publicare o începem în acest număr. Evident, articolul exprimă un punct de vedere grecesc, despre istoricul și situația actuală a Mării Negre. Așa cum cititorul va constata, nu în toate punctele viziunea greacă se apropie de cea românească. Dar credem că este nevoie să cunoaștem aceste puncte de vedere pentru a înțelege situația prezentă și mai ales la ce să ne așteptăm în viitor.

GEOPOLITICA PONTULUI EUXIN ȘI GRECII

Dr. GEORGIOS POUKAMISAS
(ambasador emerit,
președinte al Societății Elene
de Studii Geografice „Strabon“)

Pontul Euxin, care adună mari ape curgătoare ale Europei, Dunărea (Istros), Niprul (Borysthenes), Donul (Tanais), dar și Prutul, Nistrul (Tyras), Bugul (Hypanis), Kizil Irmak (Halys), Gheșil Irmak (Iris) și Rioni (Fasis) în Georgia, alimentează cu apele lui Mediterana. Prin Bosfor se leagă de Propontida și prin Hellespont trimite apă în Marea Mediterană.

Reprezentarea unei vechi ambarcațiuni grecești pe un vas ceramic

Euxinul sau Marea Neagră este și nu este Mediterana, prelungirea ei organică totuși. Desparte mai degrabă decât unește popoare și etnii. Întotdeauna a despărțit, chiar și atunci când țărmlurile i se aflau sub un singur și unic stăpân. Elementul prin excelență unifi-

cator din zorii Antichității până la al doilea deceniu al secolului XX au fost grecii, numeroși în tot acest interval în perimetrul lui. Darius I cel Mare, primul, a fost foarte aproape să unească linia țărmlurilor acestei mări în jurul anului 513 î.H. A traversat gurile Dunării, a înaintat până

la Tanais, iar neamurile scite ale stepei, rude îndepărtate ale perșilor, i-au recunoscut dominația.

Regii macedoneni Filip și Alexandru s-au deplasat cu mai puțin succes pe urmele lui, în Pontul Euxin, chiar dacă au încercuit marea colonie a

Miletului din nord, Olbia, în golful unde Borysthenes se unește cu Hypanis. Au continuat romanii, care au reușit să controleze aproape întreg perimetrul Euxinului, așezându-se peste coloniile grecești. Au stăpânit Dacia timp de 150 de ani, până când importantul, dar lipsitul de noroc împărat Aurelian și-a retras legiunile (271). În continuare, otomanii au reușit să domine singuri sau prin intermediul tătarilor din Crimeea întregul bazin al Pontului Euxin. Până când a sosit ceasul Rusiei, care s-a extins de la brațul nordic al gurilor Dunării (Basarabia) până la Batumi.

Pentru greci, Pontul Euxin era deja, încă din zorii preistoriei, epoca bronzului, evidenta lor mare destinație. Expediția Argonauților, prima expediție pelenă, nu s-a încheiat în Colchida (pe țărmurile georgiene ale Mării Negre), adică Iberia de lângă mare. La întoarcere, argonauții au evitat Bosforul, au călătorit mai la nord, la gurile Istrului, au plutit pe marele fluviu și au intrat în Mediterana prin golful Adriaticii. A doua expediție pelenă, războiul troian (c. 1140 î.H.), a avut ca scop să deschidă porțile Euxinului, controlate de rudele danailor, invidiații troieni. Spre Euxin s-au îndreptat ionienii din Milet și dorienii din Megara și au întemeiat cetăți strălucite, dintre care unele există și astăzi: Bizanțul/Constantinopolul, Nesebăr (Mesembria), Constanța (Tomis), Sevastopol (Chersonesos), Eupa-

Darius I a fost foarte aproape să devină stăpânul întregului litoral al Pontului Euxin

toria, Theodosia, Kerci (Pantikapaion), Trapezunt, Samsun (Amisos), Sinope, Eregli (Heraclaea Pontica).

Până la izbucnirea Primului Război Mondial, grecii, autohtoni și coloniști, constituiau pe țărmul Pontului Euxin un element important al populației. Nu exista și nici nu există marinari de alt neam să cunoască atât de bine această mare precum marinarii greci. În Antichitate, au numit stânca cu o suprafață de 16 hectare, în largul Deltei Dunării, Insula lui Ahile – acolo a depus zeița Atena cadavrul

eroului – sau Insula Albă/Lefki, de la piatra stâncilor. Ulterior, marinarii romani i-au dat numele Fidonisi, denumire pe care au preluat-o în limba lor românii (Insula șerpilor), rușii și ucrainenii.

Acolo în nord plasează Euripide tragedia *Ifigenia în Taurida*. Și tot o zeiță, Artemis, o salvează pe Ifigenia și o instalează în templul ei din ținutul taurizilor, Taurida (Crimeea).

Taurida a fost mai mult decât familiară în conștiința colectivă a grecilor. În marginile ei se înalță Caucazul, unde suferă înălțat Prometeu (Eschil), iar vizavi, pe țărmul occidental al Euxinului, se întinde Thracia. În hinterlandul învecinat cu marea trăiesc Orfeu, Zalmoxis, Anaharsis. Gardienii apropiați ai atenienilor rămân sciții. Strămoși ai atenianului Miltiadis, rude ale lui Thukydides, sunt tracii.

Până la războiul troian, grecii, din Bosfor până în Colchida și de acolo până la gurile Istrului și în ținutul taurizilor, au fost exploratori, călători. De la a doua colonizare greacă (secolul VII î.H. și în continuare), cercetând și identificând posibilitățile mării neprimitoare, întunecate a

Pontului și de jur-împrejur perspectivele agricole, miniere și altele, ei au devenit coloniști și locuitori ai acestei zone nordice, găsindu-și și aici o patrie în afara Greciei. Campioni în această încercare s-au dovedit ionienii din Milet și megarienii. Țărmul chalibilor sau halizonilor – pomeniți de Xenofon în

Ruinele coloniei Mesembria...

... și cele ale Pantikapaionului

Anabasis –, sub influența cetăților Sinope, Trapezunt, Amisos și a altor orașe, s-a grecizat, a devenit Pontul elen. Thracia, prin fondarea cetăților Anchialos, Mesembria, Apollonia (Sozopolis) pe țărmul Euxinului și demonstrația de forță a ateniienilor inițial, a lui Filip al Macedoniei mai târziu, s-a atașat statornic, a fost încorporată și la sud de Haemus s-a identificat cu lumea Egee.

Înainte de tulburările începutului de secol XX, în

pofida stăpânirii otomane de veacuri, elementul etnic/lingvistic /cultural relativ majoritar în perimetrul Mării Negre și, în profunzime, pe o rază de 10 kilometri de la țărm, au fost grecii, urmați ulterior de romani.

Foarte recentul exod al grecilor, doar cu un veac în urmă, din țara lor, dar și al elenismului comunitar din zona Euxinului – cu excepția poate a elenismului încercat din Marea de Azov și Donbas – schimbă pentru moment datele, dar nu schimbă

realitatea: Euxinul este marea cea mai familiară pentru greci, dincolo de Mările Egee și Ioniană, și parte inseparabilă a geopoliticii grecești, a orientării geo-economice și geo-culturale.

Putem să acceptăm că primul stăpânitor al Euxinului în timpurile istorice – în timp ce coloniile grecești, de la Bizanț până la Histria, Olbia și Pantikapaion, erau deja bine constituite și înfloritoare – a fost Darius cel Mare al Persiei. Acesta a înaintat prin Thracia, la nord de Dunăre, astfel încât, prin autoritatea pe care o exercita asupra sciților și neamurilor din Caucaz, se poate spune că Euxinul, aproape în întregimea lui, se afla, în jurul anului 500 î.H., sub dominația sau în zona de influență a ahemenizilor.

Această situație a durat până la desființarea statului persan de către Alexandru cel Mare. Poziția de supremație a acestuia n-a durat însă. Regatele elenistice, preocupate de disputele dintre ele, n-au acordat o importanță specială Euxinului, unde poliaria și lipsa de ordine s-au înstăpânit. Coloniile, în relațiile lor cu fiecare hinterland, trebuia să-și găsească singure propriile soluții de securitate și conviețuire. În prima jumătate a secolului I î.H. locul predominant l-a ocupat Regatul Pontului, sub Mithridate Eupator, care controla o mare parte a Asiei Mici central-răsăritene și aducea sub stăpânirea sa Peninsula Taurida și Lacul Maiotis (Azovul) cu Bosforul Cimmerian (Strâmtoarea Kerci). Înfrângerea lui Mithridate de legiunile romane a adus Roma pe țărmurile Euxinului (63 î.H.). În continuare, Imperiul Bizantin a creștinat Statul

Fortăreață genoveză, Caffa

Ifigenia în Taurida, frescă de la Pompeii

Kievean Rus' (*Magazin istoric*, nr. 5 – 12/2022) la 988 d.H. și a rămas dominant în bazinul Mării Negre până în 1204, în timp ce agenții de comerț genoveze și mult mai puține venețiene se instalaseră deja în perimetrul ei și pe țărmurile nordice, ca la Mavrocastro (anticul Tyras) și la Caffa (Theodosia) din Crimeea.

Primul și ultimul stat care a exercitat hegemonia (sau suzeranitatea) în ansamblul perimetrului Pontului Euxin a fost Imperiul Otoman, cel mai târziu din 1475, când pe teritoriul Peninsulei Crimeea a fost dizolvată ultima rămășiță a entității statale romano-bizantine, principatul lui Theodoros, după un îndelungat asalt al forțelor unite tătaro-otomane. De atunci, până la războaiele lui Petru cel Mare, dar îndeosebi la cele care au dus la Tratatul de la

Kuciuk-Kainargi (1774), Marea Neagră a fost, pentru trei secole, lac otoman.

Înaintarea anevoioasă și chinuitoare a țărilor spre mările calde presupunea controlul integral al Mării Negre. Rusia istorică a dobândit în această mare, din 1774 și până la revoluția bolșevică din 1917, supremație, dar niciodată putere absolută și nici nu e de așteptat să se întâmple acest lucru în viitorul previzibil.

Constantinopolul a fost năzuința permanentă a împăraților ruși, a celei de-a Treia Rome, potrivit concepției statale rusești. Năzuință nerealizată și nerealizabilă, susțin eu. În 1829 și 1877 s-au aflat foarte aproape, obligându-i pe sultani să încheie Tratatul de la Adrianopol și San Stefano. În 1915, în timpul Primului

Război Mondial, aliații occidentali din Antantă, englezii și francezii, acționând sub presiunea evenimentelor, s-au angajat să cedeze Constantinopolul, cu o zonă pe ambele laturi ale Propontidei, tracică și microasiatică, Rusiei țariste (începutul anului 1915). În plus, pe baza negocierilor care au dus la acordul franco-britanic secret Sykes-Picot (mai 1916; numit după colonelul Mark Sykes și diplomatul francez François

Bust al lui Mithridate Eupator

Marie Denis Georges-Picot), i s-a recunoscut o mare parte din Asia Mică nord-răsăriteană, inclusiv din Pontul răsăritean și din Armenia occidentală.

Mark Sykes, în centru, cu pălărie...

... și François Georges-Picot

Tulburările din 1917, schimbarea de regim politic sub Aleksandr Kerenski, abdicarea lui Nicolae II, lovitură de stat a bolșevicilor în octombrie 1917 și tratatul germano-sovietic de la Brest-Litovsk (martie 1918) au zădărnicit aceste ambiții rusești.

Infrângerea armatei grecești la Afion, în august 1922, cu cele două texte din 23 iulie 1923 care au fost semnate la Lausanne, adică tratatul cu același nume – text internațional fundamental al Republicii Turce – și Tratatul despre regimul Strâmtorilor au statuat poziția turcilor, de paznici ai Strâmtorilor. Grecia a pierdut Thracia de Răsărit care i se oferise pe o tavă de argint și fațada la Euxin pe care-o dobândise spre deplină stăpânire pe baza privilegiilor Tratatului de la Sèvres (10 august 1920). În iulie 1936, Turcia, acționând între timp diplomatic, valorificând îndeosebi îngrijorarea britanică, din cauza revendicărilor Italiei fasciste, a reușit la Montreux, în Elveția, importanta lărgire a dominației ei asupra Strâmtorilor Bosfor și Dardanele (Hellespont): Comisia Internațională de supraveghere a fost desființată și s-a instalat regimul impus de demilitarizare. Suspendarea includea în Egeea insulele Imbros, Tenedos, Lagouses, ca și Samothrake și Lemnos.

În marea închisă a Euxinului puncte strategice evidente sunt Bosforul și Peninsula Crimeea. Rusia și Turcia exercită un fel de condominium. Turcia este deținătorul cheilor și cea care veghează la respectarea condițiilor de la Montreux, îndeosebi a celor referitoare la numărul, deplasamentul total și timpul de staționare în această mare

Conferința de la Montreux

pentru navele de război ale țărilor non-riverane. Redobândirea Crimeei de către Rusia, prin anexarea nerecunoscută internațional din martie 2014, a schimbat echilibrul de forțe în Euxin: Rusia deține de-acum cea mai lungă linie de țărm. Înțelegerea dintre Moscova și Ankara nu a fost în esență tulburată.

Turcia se comportă, ca o forță terestră ce e, ca o proiecție geografică a Regiunii Centrale Eurasiatice (*Heartland*) în Mediterana, într-un mod în care s-ar putea spune că Euxinul pare (din perspectiva Turciei) mai degrabă o mare închisă a *Heartland* decât o mare cu rol de avangardă a forțelor marine din hipogastrul Eurasiei, adică în ansamblul vechilor teritorii ale Hanatului tătar al Crimeei, citește: Ucraina de Sud.

În condițiile actuale, preocupările Greciei s-au schimbat întrucâtva. Țara noastră s-a împăcat de decenii cu regimul impus la Montreux și continuă să se alinieze prevederilor lui. Aceasta, fără să se treacă cu vederea că, în general vorbind,

patria noastră, ca putere navală, va servi mai degrabă la o relaxare a controlului sufocant pe culoarul marin din Egeea până în Euxin, exercitat de o putere care deține țărmurile de o parte și de alta.

În ultimii cinci ani, proiectul, îndeosebi american, de a institui un coridor continental de acces spre România – Ucraina, cu punct de plecare portul Alexandroupolis, constituie în primul rând o acțiune de prevedere înțeleaptă, din cauza sufocării transportului naval prin Bosfor. De altfel, acest blocaj este cel care l-a îndemnat în urmă cu ani pe președintele Erdogan să decidă construcția „Kanal Istanbul”. Însă, pe măsură ce trece timpul, și evenimentele o confirmă, traseul Alexandroupolis – Ruse/Giurgiu pe Dunăre – nordul României constituie o evidentă manifestare de lipsă de încredere a liderilor occidentali față de Turcia.

(Va urma)

**Traducere de
Elena LAZĂR**

GHEORGHE TAȘCĂ UN ANTIFASCIST LA SIGHET

CRISTIAN ȘTEFAN

În tot cursul zilei de 5 mai 1950 plouase foarte tare, așa că soții Gheorghe și Cordelia Tașcă rămăseseră la domiciliul lor, în vila cu trei niveluri din Bulevardul Carol nr. 55.

Pe vechiul profesor de economie îl frământau gânduri dintre cele mai negre. Ca și mulți alți foști demnitari, era supravegheat încă din 1949 și se aștepta să fie oricând arestat. Soția lui îi declarase unui informator strecurat în anturajul său că era „bătrân [împlinise 75 de ani – n.n.] și bolnav“, suferind de afecțiuni pulmonare și cardiovasculare ce necesitau îngrijire continuă.

După ploaia din ajun, ferestrele apartamentului de la *hochparter*, unde locuia familia Tașcă, stătuseră închise, cu excepția uciei singure, care asigura aerisirea peste noapte. Chiar aceea avea să fie escaladată de agenții Securității în zorii zilei de 6 mai 1950, înainte de a intra în dormitorul soților Tașcă, aflați încă în pat. „Vă rog să vă îmbrăcați și să ne urmați!“, i-a spus amfitrionului cel care părea șeful agenților. Profesorul s-a îmbrăcat repede într-un costum alb, de vară, dar nu își găsea ochelarii. Plângând, soția i-a dat ochelarii ei (aveau aceleași dioptrii) și Gheorghe Tașcă i-a anunțat: „Domnilor, sunt gata!“ Nu i s-a îngăduit să își ia niciun bagaj sau mâncare pe drum, cu asigurarea uzuală că se va înapoia curând acasă, după semnarea unei simple declarații la secția de Miliție.

Între timp, începuse și percheziția domiciliară, la care i s-au găsit, între altele, cinci cartușe din Primul Război Mondial (!) și cărți de economie și drept în limbile franceză și germană,

Gheorghe Tașcă în 1913

despre care organele statului aveau să conchidă peste câteva zile că nu prezentau niciun interes informativ. După părăsirea imobilului, agenții l-au însoțit până la colțul Bulevardului Carol, unde Tașcă a fost suit într-un autoturism și legat la ochi, pentru a nu recunoaște traseul. Mașina a oprit la sediul Ministerului de Interne din fața fostului Palat Regal.

A fost condus de agenți înăuntrul clădirii, în biroul unui colonel. Rămăși singuri, ofițerul, după ce îl legitimă încă o dată, îi ceru să își scoată cravata, cureaua și șireturile de la pantofi, pe care le trecu într-un registru. Îl lăsă apoi în seama unui subofițer, care îl conduse într-o sală mare, în care se mai găseau, în aceeași situație, alți foști demnitari, cărora li se interzisese formal să vorbească între ei.

După ce au fost strânși toți cei arestați în București în noaptea de 5/6 mai 1950, au fost însoțiți în curtea instituției, unde se găseau patru dube fără ferestre. Acolo, Gheorghe Tașcă a fost nominalizat printre ocupanții dubei având numărul de înmatriculare 16.964, împreună cu alte 13 persoane, între care fostul prim-ministru Constantin Argetoianu, foștii miniștri Victor Gomoiu și Valer Pop, precum și doi frați ai fostului premier Gheorghe Tătărescu.

După o călătorie epuizantă, în care a traversat întreaga țară de la sud la nord, duba a oprit la poarta penitenciarului din localitatea Sighetu Marmăției. Fostul profesor a fost internat, singur, în celula 58 – umedă și lipsită de orice încălzire. Încă din primele zile de ședere, respira greu, tușea și făcea febră.

Câtă vreme și-a putut păstra mintea întreagă, Tașcă își scruta filmul vieții, cu împlinirile și neîmplinirile ei. Venise pe lume la 30 ianuarie 1875 în familia modestă și foarte numeroasă (12 copii, dintre care opt au atins vârsta adultă) a unor răzeși din satul Lungești, comuna Bălăbănești din fostul județ Tutova. Nu departe de acest loc vedeau lumina zilei alți doi economiști și sociologi români importanți: Ștefan Zeletin (cu care era și rudă prin alianță), născut în 1882, la Bursucaci, și Mihail Manoilescu, născut în 1891, la Tecuci. Chiar dacă fără multă carte, părinții săi apreciau rostul învățaturii, toți cei șase băieți încheind studii superioare.

Elevul Gheorghe Tașcă a frecventat școala primară ctitorită de părinții săi în comuna natală (și care astăzi le poartă numele), apoi ca intern Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad. În ultimii doi ani de liceu, s-a transferat la Colegiul „Gheorghe Șincai” din Capitală, tot ca elev intern, acolo unde, pentru a-și completa veniturile primite din partea familiei, a lucrat în paralel ca pedagog. A urmat, în continuare, Facultatea de Drept a Universității din București, absolvită în 1899, după care a profesat ca avocat specializat în Drept civil și Drept internațional public în cadrul Baroului de Ilfov. S-a înscris în Partidul Conservator și a publicat articole în presa de această orientare.

Tânărul avocat Gheorghe Tașcă, pe care câțiva ani mai târziu Nicolae Iorga îl descria drept „frumosul bărbat”, înalt, voinic și cu trăsături regulate, s-a însurat în 1904 cu Cordelia Demetrescu, fiica literatului și publicistului Anghel Demetrescu. În perioada următoare a devenit, mai întâi, deputat conservator, apoi doctorand în Drept la Paris, unde plecase împreună cu soția și unde s-a născut prima lor fiică, Elisabetha, în 1906. Aceasta avea să se mărite în 1929 cu ziaristul și, mai târziu, diplomatul Eugen Filotti, cu care a avut patru copii.

Tașcă făcea naveta între Orașul Luminilor, unde își pregătea teza de doctorat, și București, unde participa la lucrările Parlamentului și pleda în cauze civile. În acei ani, el se apropiase de Nicolae Basilescu (al cărui nume le poartă parcul și biserica din cartierul Bucureștii Noi), cunoscut industriaș, dar și profesor de economie politică la Facultatea de Drept a Universității din București, căruia i-a fost un timp și secretar particular. Apreciindu-i calitățile intelectuale, Basilescu îl sfătuisese să își ia doctoratul la Sorbona, care să îi deschidă cariera universitară și, în așteptare, îi încredințase postul de asistent suplinitor la catedra sa. Tașcă și-a susținut teza în 1907, cu o temă de Drept economic comparat privind legislația agrară în România și alte țări europene.

Înapoiat la București, el a obținut prin concurs postul de conferențiar la Catedra de Economie Politică de la Facultatea de Drept. Numai că ministrul Instrucțiunii Publice din Cabinetul național liberal, Spiru Haret, a casat concursul,

lăsându-l în continuare suplinitor, pe motiv că un doctorat în Drept nu justifică predarea economiei politice. Argumentul ministrului era, în principiu, corect, cu mențiunea că el se aplica selectiv, în funcție de afilierea politică sau de simpatiile personale ale decidentului. Între timp, în familia soților Tașcă se născuse în 1908 a doua fiică, Cordelia-Benedicta, măritată cu Vasile Vasiliu – ajuns înalt funcționar public în anii 1940, când a decedat prematur –, cu care nu a avut copii.

Tașcă a revenit la Sorbona, unde în 1910 și-a susținut doctoratul în științe economice cu o teză privind noile reforme agrare din România. Abia în 1911, participând la un nou concurs didactic la Facultatea de Drept, s-a titularizat pe postul de conferențiar, iar nouă ani mai târziu devenea profesor plin. Din 1913, el era și profesor titular de Economie politică la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale (A.I.S.C.I., în prescurtare populară Academia Comercială).

Pe plan politic, Tașcă i se alăturase lui Take Ionescu, după ruptura acestuia de vechii conservatori în 1908. A fost de două ori propus pentru funcția de ministru de Finanțe; în 1917, când i-a fost preferat mai tânărul Nicolae Titulescu, și în decembrie 1921, în efemerul guvern de o lună de zile condus de Take Ionescu. Mobilizat în Primul Război Mondial și refugiat la Iași, a fost curier diplomatic la Petrograd în vremea revoluției ruse din 1917. În iunie 1918, a fost alături de echipa Gusti – Pârvan – Madgearu la înființarea Asociației pentru Studiul și Reforma Socială, devenită în 1921 Institutul Social Român.

În anii 1920, Tașcă conta drept un veritabil stâlp al învățământului economic superior, cumulând calitățile de profesor titular la Universitate și la Academia Comercială, ocazional și la Școala Politehnică și la alte instituții, de membru corespondent al Academiei Române din 1926, de președinte al Asociației Generale a Economistilor din România (A.G.E.R.) și altele. În paralel cu

Victor Gomoiu

ascensiunea socială și profesională, economistul achiziționase două mici moșii – una în județul Iași, cealaltă în județul natal Tutova. Pentru unii dintre contemporanii săi, era o persoană bine pregătită profesional, corectă și imens binevoitoare în relațiile interumane, în timp ce adversarii politici îi atribuiau o sumă de defecte – arivist, arghirofil, superficial și incapabil de sentimente profunde.

După decesul lui Take Ionescu în 1922 și destrămarea partidului acestuia, Tașcă a aderat la Partidul Național al lui

Nicolae Iorga, care l-a propulsat în Parlament în 1926. În 1927, el l-a apărut pe Mihail Manoilescu în procesul care i se intentase pentru acțiunea lui politică în favoarea Restaurației (*Magazin istoric*, nr. 10/2004; 4/2020). După achitare, Manoilescu i-a trimis o caldă scrisoare de mulțumire.

Tașcă a fost rector al Academiei Comerciale în anii 1929 – 1930 și apoi ambasador al României în Germania și Țările de Jos, cu reședința la Berlin, în 1930 – 1932. În 1931, el a întocmit referatul Comisiei de concurs, care a recomandat numirea lui Manoilescu, atunci favoritul regelui Carol al II-lea, în funcția de profesor definitiv la Catedra de Științe Economice, Organizare și Raționalizare de la Școala Politehnică.

Economistul nostru a fost ministru la Industrie și Comerț între 11 și 31 mai 1932, adică în ultimele trei săptămâni de activitate a Guvernului condus de Nicolae Iorga, aceasta fiind singura lui funcție ministerială într-o carieră politică de peste patru decenii. Dacă marelui istoric, prestația lui Tașcă i s-a părut atât de insignifiantă, încât nici nu a mai consemnat-o în memoriile sale, pentru autoritățile din Republica Populară Română ea avea să fie suficientă pentru a-l înscrie pe lista miniștrilor regimului burghezo-moșieresc, care urma să fie pedepsiți pentru activitatea îndreptată împotriva clasei muncitoare.

(Va urma)

ROLUL ROMÂNIEI ÎN MEDIEREA RĂZBOIULUI DIN VIETNAM

Dr. MIRCEA STAN

Războiul din Vietnam a scos în evidență ecartul dintre intențiile inițiale ale Statelor Unite ale Americii și urmările acțiunilor lor. Washingtonul nu a conștientizat și nu a înțeles natura clară a amenințărilor pe care le avea de înfruntat și nici nu a fost realist în atingerea obiectivelor pe care și le-a ales. Administrațiile de la Casa Albă au mizat masiv pe cauze slab definite. S.U.A. au avut de înfruntat probleme de ordin strategic nefamiliare: o societate în formare căreia nu i se aplicau valorile wilsoniene, considerate de americani universale.

O unitate aeropurtată americană în acțiune în Vietnam

Astăzi, în terminologia de specialitate a relațiilor internaționale, vorbim despre *proxy war* (război purtat prin interpuși) și conceptul de *bandwagoning* (alinierăa statelor mici în spatele marilor puteri). Războiului din Vietnam, cu unele excepții, i se pot atribui cele două „calități”.

ERORI MULTIPLE, STRATEGII ERONATE

Din motive mai mult sau mai puțin cunoscute, despre eforturile României de căutare a unei modalități de soluționare a Războiului din Vietnam, în

perioada 1965 – ianuarie 1967, când ministrul nord-vietnamez de Externe, Nguyen Duy Trinh, afirma că Vietnamul de Nord accepta că tratativele de pace cu Washingtonul pot începe oricând cu condiția ca americanii să întrerupă necondiționat bombardamentele, se cunosc relativ puține lucruri. Un rol însemnat în diminuarea importanței demersurilor românești l-a avut programul de măsuri active (definit ca un ansamblu de mijloace – persuadare, influențare, manipulare, dezinformare, propagandă, subversiune, intoxicare, înșelare/inducere în eroare/disimulare, *maskirovka*, zvonuri, control reflexiv,

*În vreme ce
generalul
William
Westmoreland
bănuia
că acțiunile românilor
ajutau la camuflarea
pregătirilor
de război
nord-vietnameze...*

falsuri, sabotaj, provocare, penetrare, fabricare, kompromat/compromitere, conspirare, combinație, operațiuni umede/asasinate – sofisticate, ce generează evenimente strategice cu scopul de a crea avantaje pe termen scurt, mediu și lung în plan politic, economic, social, militar, informațional prin slăbirea unui adversar informativ/stat), care a reușit de așa manieră în a-și atinge scopurile, încât Departamentul Apărării al Statelor Unite ale Americii a catalogat, la un moment dat, eforturile politico-diplomatice românești ca fiind neserioase și ne semnificative (National Archives of Records Administration (NARA), *Report of the Office of the Secretary of Defense Vietnam Task Force*, Part. VI. A., pp. 22-23 și Part. VI. C, pp. 4-5), românii fiind descriși ca „raportori foarte ineficienți”. Realitatea era astfel distorsionată, încât generalul William Westmoreland, comandantul operațiunilor militare americane în Vietnam, sugera că angajamentele de mediere ale românilor ajutau la camuflarea pregătirilor de

război nord-vietnameze.

Cu toate acestea, nutrim convingerea că România a jucat un rol activ în negocierile americano-vietnameze, fiind unul dintre canalele prin care s-au transmis informațiile în perioada 1965 – 1966, Lyndon Baines Johnson, președintele Statelor Unite ale Americii în perioada 1963 – 1969, exprimând, în mai multe rânduri, aprecierile S.U.A. față de eforturile românești în medierea conflictului.

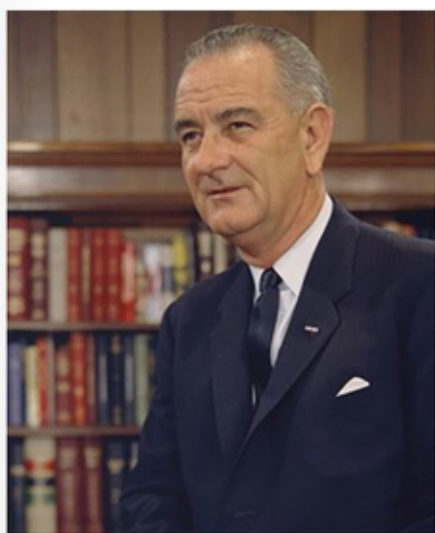
Pe lângă programul de măsuri active coordonat de KGB-GRU, s-a suprapus și o altă problemă care ținea de capacitatea de identificare și analizare corectă a cauzelor Războiului din Vietnam. Eforturile de mediere ale terților, în special țările din Europa de Est, erau analizate prin prisma caracterului conflictului. În timp ce S.U.A. vedeau războiul ca pe unul de apărare împotriva unui invadator, țările din Estul Europei îl vedeau ca pe unul de decolonizare, în care singura forță externă care intervenea era S.U.A. Caracterul fundamental al războiului fusese

identificat în mod greșit de analiștii americani și, de aici, erorile multiple în identificarea acțiunilor adversarului, a percepțiilor lui, care la rândul lor au dus la adoptarea unor strategii eronate.

NEMULȚUMIREA PREȘEDINTELUI JOHNSON

Țările implicate în negocieri, inclusiv România, s-au văzut confruntate cu două provocări, cum s-a constatat ulterior, insurmontabile. Prima se referea la lipsa de sinceritate a Administrației Johnson de a căuta soluții reale de pace negociate, în perioada 1965 – 1967, „care avea la bază o interpretare greșită a factorilor inițiali și miopia analitică în privința evoluției evenimentelor. Din acest punct de vedere, principala misiune a terților era aceea de a determina administrația americană să evalueze mai realist caracterul conflictului, rezistența vietnamezilor și uriașele resurse de care dispunea Vietnamul de Nord la nivel intern, regional și care îi puteau fi puse la dispoziție de către comunitatea socialistă internațională; iar cea de-a doua era [...] faptul că Hanoiul respingea orice formă de negocieri de pace, deoarece le considera o capitulare, și ca urmare a convingerii sale adânc înrădăcinate că Washingtonul manifesta o atitudine duplicitară atunci când milita pentru ele” – după cum aprecia istoricul american Larry L. Watts.

S.U.A. nu au dorit desfășurarea de alegeri libere în Vietnam, impuse prin acordurile

*...președintele
Lyndon Baines Johnson
a exprimat
de mai multe ori aprecieri
pentru eforturile
de mediere
depușe de București*

nam a venit în timpul întrevederii dintre Dean Rusk (secretar de Stat al S.U.A. în perioada 1961 – 1972) și Corneliu Mănescu (ministru al Afacerilor Externe în perioada 1965 – 1972), purtate la 14 octombrie 1965, la Washington,

de la Geneva din 1954, lucru care a generat neîncredere în intențiile americanilor. Măsura trebuie privită în cadrul politicii de *containment*, Dwight David Eisenhower (președintele S.U.A. între 1953 – 1961) recunoscând că, dacă alegerile ar fi avut loc, era „posibil ca 80% din populație să-l fi votat la conducere pe comunistul Ho Chi Minh”. S.U.A. acordau o importanță mai mare împiedicării venirii comuniștilor la putere decât vieții democratice în sine. Pe fond, aveau dreptate, pentru că experiența le demonstrase că unde se instaurase comunismul, viața democratică nu mai exista.

Românii au abordat problema negocierilor cu S.U.A. în discuțiile cu liderii chinezi și vietnamezi la funeraliile lui Dej, martie 1965 – după cum arată documente ale Cancelariei C.C. al P.C.R. –, dar cele două delegații nu au manifestat interes.

Prima solicitare consistentă a părții americane privind activitatea de intermediar a României în Războiul din Viet-

la cererea celui dintâi, spun documente americane declassificate. Rusk a solicitat ajutorul României pentru soluționarea războiului aducând în discuție și Republica Populară Chineză (R.P.C.). România se folosea la acel moment de propriile canale de comunicare, deoarece din 1962 KGB interzisese serviciilor similare din țările membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia să mai comunice Departamentului Securității Statului (D.S.S.) informații despre S.U.A., R.P.C. și despre întreaga comunitate socialistă, implicit Vietnamul de Nord. Acest aspect este confirmat chiar de Ion Gheorghe Maurer, care mai adăuga că Bucureștiul transmitea Moscovei „doar informații foarte sumare” despre discuțiile de la Hanoi.

Mecanismele de distorsionare a realității privind eforturile României la nivel internațional erau mai vechi. De pildă, defectorul KGB Anatoli Golițin era promotorul tezei potrivit căreia independența României era un „mit” și că era „calul troian sovietic” în

Occident. Inclusiv președintele Johnson avea să remarce că „probabil că Moscova cunoaște canalul [românesc] și aceasta nu îi place în mod deosebit”, arată un document american. Problema era reluată în cadrul celei de-a IX-a Plenary a Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.) din iulie 1964, în cadrul discuțiilor privind soluționarea prin negocieri a conflictelor internaționale.

RUGĂMINTEA LUI ȘELEPIN

După discuția dintre Rusk și Mănescu din 14 octombrie 1965, de la Washington, eforturile României s-au concentrat pe încercarea de a-i determina pe americani să-și reconsidere punctele de vedere față de natura conflictului din Vietnam și față de divergențele din relațiile cu R.P.C., concomitent cu găsirea modalităților prin care puteau aduce Hanoiul la masa negocierilor.

Din ianuarie 1966, România a început să se implice oficial în găsirea unei soluții negociate de pace, după cum declara Ceaușescu, într-o discuție din interiorul partidului: „Și noi trebuie să ne preocupăm de găsirea soluțiilor pentru a preveni extinderea acestui război.” Conștient de mișcările Uniunii Sovietice de a presa Beijingul și Hanoiul să accepte negocierile, influențându-le deciziile în stilul caracteristic Kremlinului, Ceaușescu menționa: „Mi se pare limpede că scopul este acela de a presa China și Vietnamul pentru a accepta negocierile. Ca o coincidență, acest lucru se întâmplă concomitent cu ofensiva de pace a S.U.A.,

Viceprim-ministrul Emil Bodnăraș
întâmpină la Aeroportul Băneasa delegația vietnameză
condusă de ministrul de Externe Nguyen Duy Trinh
(Fototeca online a comunismului românesc, cota 815/1966)

cu vizita lui Harriman [William Averell Harriman, subsecretar de Stat pentru Afaceri Politice în cadrul Departamentului de Stat în perioada 1963 – 1965 – *n.n.*] la Varșovia și la Saigon, cu vizita lui Șelepin [Aleksandr Nikolaevici Șelepin, președintele KGB în perioada 1958 – 1961, viceprim-ministru al U.R.S.S., 1962 – 1965] în R.D.V. [Republica Democrată Vietnam/Vietnamul de Nord – *n.n.*] etc. Poate că între aceste acțiuni a existat o conveniență; poate că e doar o coincidență.

Paradoxal, U.R.S.S. a apelat la România pentru a deschide discuții cu Beijingul și Hanoiul, astfel încât să accepte calea negocierilor. În discuțiile dintre Șelepin și Ceaușescu, la dîneul oferit de Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (C.C. al P.C.U.S.) în onoarea

delegațiilor străine la cel de-al XXIII-lea Congres al P.C.U.S., 31 martie 1966, demnitarul sovietic avea să-i declare următoarele lui Ceaușescu, despre R.P.C.: „Ne denigrează; susțin că ne-am aliat cu imperialiștii americani. Este o situație foarte dificilă. Sincer vorbind, noi nu vedem nicio posibilitate, cel puțin nu în viitorul apropiat. [...] Nu știm ce să facem. Poate ne oferiți un sfat; poate aveți niște propuneri constructive. Cât despre noi, suntem dispuși să analizăm orice propuneri. Vorbesc serios, poate aveți unele recomandări sau propuneri.”

După ce respinseseră în mai multe rânduri, pe parcursul anului 1965, oferta de negociere a românilor, nord-vietnamezii au decis să accepte vizita unei delegații române la Hanoi în 1966. Prima vizită

la nivel înalt efectuată în capitala nord-vietnameză de o delegație română s-a consumat între 6 – 10 mai 1966 și a fost condusă de Emil Bodnăraș, viceprim-ministru al României la acea dată. Problematika acceptării unor negocieri între Hanoi și Washington a fost tratată cu atâta reticență de către delegația vietnameză, încât Bodnăraș avea să declare la revenirea în țară: „Nicio altă acțiune care să stârnească mai multe sensibilități și o reacție imediată decât chiar și cea mai slabă încercare de a găsi o soluționare mediată între vietnamezi și agresorii americani. Sunt dispuși să vorbească despre orice altceva, numai despre asta nu.”

Reticența nord-vietnamezilor față de ideea de negociere venea din demersurile Kremlinului de a impune Hanoiului ideea de negociere necondiționată. Totuși, în cadrul întrevederii, Bodnăraș s-a folosit de poziționarea României în materie de politică externă și a avansat unele idei cu privire la neamestecul în treburile interne ale țărilor, egalitatea între statele socialiste, respectul marilor puteri pentru suveranitatea și independența țărilor mici și mijlocii, lucruri care au fost primite bine de nord-vietnamezi. Prin această mișcare abilă, România oferea R.D.V. posibilitatea ajutorului unui partener care nu avea interese ascunse. După revenirea de la Hanoi, Bodnăraș l-a informat pe ambasadorul american la București, Richard Davies, despre discuții.

(Va urma)

Am prezentat în mai multe numere ale revistei (Magazin istoric, nr. 11 – 12/2022; 1 – 3/2023) memoriile generalului Tătăranu despre bătălia de la Stalingrad. Revenim cu paginile în care prezintă versiunea lui despre cele întâmplate după ce ajunge la București.

CAZUL GENERALULUI TĂTĂRANU ÎNTRE PERCEPȚII, ZVONURI ȘI REALITATE

ALIN SPĂNU

Plecarea generalului Tătăranu din încercuirea de la Stalingrad a suscitât, încă de atunci, multe discuții, s-au lansat acuzații și vâlva creată durează până în prezent. Marea majoritate a contemporanilor care au scris s-au situat pe poziții critice și foarte critice față de gestul generalului. Primul critic aspru este un subordonat, căpitanul Gheorghe V. Stan, care și-a notat în jurnal percepțiile asupra evenimentului. Afirmă că „transpirase câte ceva din intenția comandantului” după întâlnirea dintre

generalii Paulus și Tătăranu. Din mediul germanilor din detașamentul de legătură „scăpase zvonul” că Tătăranu „ceruse feldmareșalului încuviințarea să plece în țară”. Vestea nu a fost bine primită, iar militarul a fost dezamăgit de plecarea comandantului, așternând pe hârtie un verdict aspru: „Era pur și simplu o abdicare de la funcție, o sustragere de la îndatoririle predicate cu atâta sfințenie – în timp de pace – de acei cărora țara le încredința sfânta și nobila misiune de aleși între aleși: instructori, profesori, educatori ai cadrelor militare. Acea spumă sau cremă, cum le plăcea să fie numiți, ofițerii de elită, din care a făcut parte și generalul Tătăranu, ba chiar ca parte a leului.”

Ajuns la București, generalul a fost primit în audiență de mareșalul Antonescu, de față fiind Mihai Antonescu, generalii Pantazi și Șteflea. Practic, singurul martor al discuției între mareșalul Antonescu și Tătăranu care a așternut pe hârtie, peste ani, ce s-a întâmplat a fost generalul Pantazi. Acesta a notat: „Mareșalul a chemat pe Tătăranu, comunicându-i în fața mea și a generalului Șteflea că a comis o faptă dezonorantă și n-are altă soluție de a rămâne om de onoare decât aceea de a se reîntoarce lângă ostașii săi, pe care i-a părăsit fără a se gândi la ce se petrecea în sufletul acelor

oameni care l-au văzut dezertând de la onoare. Apoi a adăugat: «Pe mine mă interesează, ca șef al armatei, onoarea oștirii și dumneata te poți reabilita numai întorcându-te imediat acolo. Chiar mâine.»»

Altă relatare, mult mai romanțată, aparține lui Gheorghe Barbul, șeful de cabinet al ministrului de Externe, Mihai Antonescu. Acesta prezintă o variantă a evenimentelor care este destul de departe de realitate și mult mai aproape de un scenariu de film. El afirmă că

„Aveam, într-un cuvânt, numai puști, puști-mitrăliere și mitraliere...”

Tătăranu „îi adresa prin fiecare curier scrisori de adio lui Mihai Antonescu. Scrisa epistole frumoase, sentimentale. Președintele Consiliului îi transmise c-ar fi mulțumit să-l revadă. Fără a aștepta o altă încurajare, generalul urcă în primul avion și sosi la București în a doua jumătate a lunii ianuarie. Mareșalul era consternat. El îi ordonă să vină să-l vadă imediat. «Chiar astăzi pleci înapoi la Stalingrad», îi spuse el fără să-l privească pe Tătăranu. Acesta încercă să se explice. «E preferabil să fii viu în mijlocul morților, decât un mort între vii», îi spuse Antonescu, tăindu-i vorba. Într-un acces de furie, arătându-i generalului ușa, el strigă: «Ai de ales între plutonul de execuție care așteaptă pe toți dezertorii și datoria dumitale de a relua comanda la Stalingrad.» A doua zi în zori Tătăranu luă loc într-un bombardier german care decola de la București spre Stalingrad. Avionul trebui să aterizeze la Odesa din cauza unui atac de apoplexie al generalului.”

Alt mediu „bine informat” și alte discuții pe același subiect. La 24 ianuarie 1943, Victor Slăvescu îl combate pe medicul Mihai Lăzeanu, „care susține aberația că generalul Tătăranu, fiind un general de valoare, are dreptul să-și lase trupele încercuite și să se scape singur, sub cuvânt că armata are nevoie de generali buni.” Două zile mai târziu memorialistul află știrile proaste de pe frontul Stalingradului și, în context, „se pare că generalul Tătăranu n-a ajuns la postul său. În acest caz s-a dezonorat, părăsindu-și ostașii și camarazii. Un ticălos, care nu umblă decât după situațiuni personale”, a concluzionat Slăvescu. La un dejun (5 februarie 1943) unde mai participă, între alții, Gheorghe Brătianu, Victor și Petre Papacostea și Nicolae Caranfil, „discutăm situația. Cazul Tătăranu. Nimic deosebit”. În aprilie 1943 Slăvescu primește vizita colonelului Pădureanu, nepot de verișoară și fost șef de Stat Major al Diviziei 20 Infanterie, care a ieșit din încercuire odată cu Tătăranu. Acesta îi oferă o dare de seamă, întocmită de el, privind bătălia de la Stalingrad, care a fost solicitată de mareșalul Antonescu. După ce a citit-o, mareșalul a dispus mediatizarea ei. De asemenea, discutând despre generalul Tătăranu, colonelul

„Îl apără dincolo de ceea ce este permis unui ofițer și om de onoare. Spune că Hitler ar fi intervenit la mareșalul Antonescu în favoarea generalului Tătăranu, ceea ce înseamnă că era în slujba și sluga nemților“, concluzionează gazda. Subiectul este reluat și la jumătatea lunii iunie 1943, când Slăvescu discută cu generalul Gheorghe Mihail despre situația politico-militară. Între altele, Mihail exprimă „aprecieri severe asupra generalului Tătăranu.“

Așadar, toți cei care au abordat evenimentele din ianuarie 1943, cu o singură excepție, au scris pe baza a ceea ce au auzit de la alții, de regulă cu critici și exagerări. După 1990, cei care s-au aplecat asupra subiectului au lucrat cu sursele exclusiv critice (la propriu). Nimeni însă nu a avut curiozitatea să caute și în partea cealaltă, adică punctul de vedere al generalului Tătăranu. A existat o încercare, timidă, a unui nepot al generalului de a aduce și o altă opinie, însă rezultatul a fost modest și fără un impact deosebit.

A doua zi dimineață [după ce revenise la București – A.S.], 17 ianuarie 1943, m-am prezentat la generalul Șteflea, ce era Șeful Marelui Stat Major, și la generalul Pantazi, ministrul de Război. Le-am arătat ordinele ce le aveam de la Paulus (am avut prudența să le fotografiez de cum am ajuns). Peste tot urale, prietenie, laude. Mareșalul îmi fixează audiența pentru ora 17, la vila sa de la Băneasa. Acolo am întâlnit pe Mihai Antonescu, președintele Consiliului, pe general Șteflea și pe general Pantazi, care mă așteptau în hol ca să intrăm împreună la mareșal. Abia ajunși în birou, mareșalul a apărut, mi-a dat mâna și ne-a indicat la fiecare locurile ce trebuie să ocupăm. Am simțit imediat o atmosferă ostilă... doar îl cunoșteam demult! Mi-a dat ordin să expun situația de la Stalingrad. Foarte emoționat am început.

Generalul Pantazi,
ministrul
de Război (stânga)

NICIUN BOCANC, NICIUN PANTALON, NICIUN PROIECTIL

„În octombrie 1942, când am venit în țară, am raportat că am scris peste tot cât de slabi eram și că rușii pregătesc o reacție. Deduceam aceasta din mișcările de la Beketovka și informațiile de la prizonieri. Nici noi, nici germanii nu aveam rezerve, tot dispozitivul era liniar. Orice divizie proaspătă ce sosea era băgată în Stalingrad și în câteva zile era măcinată; iar ca rezultat... câteva case cucerite. Principiul

atacului în masă, preconizat de toate regulamentele germane, precum și de experiența războiului, a fost călcat. S-au băgat în luptă cu țărâita unitate după unitate, pe măsură ce ajungeau în zonă, adesea nu li se dădea răgaz nici măcar să se orienteze cum trebuie.

De la începutul lui noiembrie 1942 pregătirile de ofensivă se desenau tot mai mult pe teren. Germanii care intenționau să cucerească Beketovka, spinul din dreapta Stalingradului, au târăganat mereu, ca la urmă să renunțe din lipsă de forțe. Am știut exact și am raportat forurilor superioare, încă de la început,

pregătirile ce se făceau la inamic, marile unități ce apăreau mereu în zona noastră, podurile ce se construiau, ca apoi să precizez ziua și ora atacului, mijloacele de artilerie și chiar muniția. Nu s-a luat nicio măsură pentru a stingheri concentrarea inamicului, nu s-a bătut nici cu artileria, nici

Prizonieri români la Stalingrad

cu aviația, așa că inamicul s-a adunat fără nicio pierdere în nasul nostru. Toate intervențiile făcute la Comandamentul german de care depindeam erau primite cu bunăvoință și cu promisiuni care, până la 20 noiembrie 1942, nu au fost executate. Corpul 6 Armată, care ne aproviziona cu muniții și echipament, ne certa mereu că tragem prea mult. Ba chiar un comandant de artilerie de la una din diviziile române vecine a fost pedepsit pentru consumul mare de muniții. Nimeni nu se ocupa de pierderile în oameni și niciun comandant nu a fost cercetat pentru aceasta, dar în schimb foarte mulți au fost necăjiți pentru munițiile consumate.“

Am povestit apoi atacul de la 20 noiembrie 1942 și bravura diviziei, care a salvat situația trupelor de la Stalingrad. Am urmat apoi cu replierea și formarea cercului. „Divizia nu a mai putut lupta pe cont propriu. Artileria nu mai avea muniții. Puținul anti-car ce rămăsese era fără niciun proiectil. Materialul greu de infanterie

era fără bombe etc. Comandamentul german mi-a pus în vedere că avioanele lor abia pot face față aprovizionării în hrană, benzină și muniții pentru ei. Nu pot să ne aducă nici măcar obuze pentru artilerie, iar Comandamentul român nu are posibilități de transport. Cu durere în suflet am strâns întreg materialul fără muniții înapoia frontului, spre centrul cercului. Aveam, într-un cuvânt, numai puști, puști-mitraliere și mitraliere, pentru că Providența a făcut să se potrivească la ele muniția germană. Transmisiuni foarte precare de sus până jos. Trupa este extenuată, dezbrăcată și plină de păduchi; de patru luni se află pe poziție fără o zi repaus, fără baie și în cerc fără hrană suficientă. Cu 200 – 400 gr. pâine pe zi și câteva surrogate să stai zi și noapte sub viscol și culcat la pământ, și încă să fii mereu bătut de focul inamic și mereu atacat este supraomenesc. Totuși am ținut!

Cu toate intervențiile la Cartierul nostru, până alaltăieri nu s-a primit niciun bocanc, niciun pantalon, niciun proiectil. Ca

echipament de iarnă nu am avut decât căciuli, cojoace și mănuși. Păturile au fost lăsate în retragere pe vechile poziții. Germanii mi-au dat din ce aveau de prisos, dar nici ei nu stăteau prea bine. S-au purtat mai mult decât camaradereste. (Nu a plăcut deloc această afirmație, absolut adevărată.) Nici măcar de Crăciun și Anul Nou nimeni nu s-a îngrijit să ne trimită câte o pâine, ar fi fost un regal. Șefii noștri au zburat des în Crimeea, dar la mine în cerc nu a venit nimeni.“

CE AM CĂUTAT ACOLO DACĂ NU AVEAM MIJLOACE?

Am continuat explicarea cu organizarea tuturor trupelor noastre din cerc și intercalarea lor în M.U. germane. „În ultimul timp nu am mai avut legătură cu unitățile noastre ce luptau intercalate, nu mai aveam nici telefoane, nici automobile, din lipsă de benzină. Nu știam unde se află rușii și am ajuns să organizez un sistem de observatoare cu ofițerii cartierului ce mai aveam disponibili, pentru a mă anunța de cele ce se petrec pe frontul din fața mea. Totuși, speram să scăpăm. Comandamentul german era optimist și noi nu știam de cele petrecute la Don. Eram patru comandanți de mari unități: eu, col. Voicu, col. Brătescu, col. Dimitriu. Nu mai aveam nici jandarmi pentru paza cartierului. Cred că în tot cercul nu eram mai mulți de 1.000 luptători. Am evacuat toți răniții și bolnavii, la plecarea mea nu mai era niciun român în infirmerie sau spital.“

Îi povestesc cum am primit ordinul de plecare și ce dezastru sufletesc am trecut când am văzut realitatea după ieșirea din cerc. „Veneam pentru a cere hrană și îmbrăcăminte la Rostov și am găsit Cartierul la București. Acum, când cunosc tot dezastrul, cred că nu mai e nevoie, nu se mai poate rezista... e prea târziu!” Am fost întrerupt brusc: „Eu nu plecăm! D-ta nu trebuia să pleci! Nu am nevoie de sfaturile lui Paulus! D-ta știai bine că nu avem avioane care să contribuie la aprovizionare!”

Am ripostat cu vehemență: „Din decembrie 1942, când am terminat cu împărțirea unităților românești la M.U. germane, eu nu am mai avut comandă efectivă. Nici eu nu plecăm dacă nu sperăm că la Marele Cartier General voi găsi înțelegere pentru tragedia ce o trăiește armata română în cerc. Am fost lăsat cu oamenii neechipați de iarnă, fără muniții, desculți, flămânzi și goi, uitați de toată lumea. Nimeni nu a venit să mă vadă în cerc. Am avut de Crăciun 100 gr. pâine. M-am bătut atunci când alte divizii române de pe Don și Volga au fugit, și recompensa e asta?! Nu știam care era situația pe front atunci când am plecat și eram de bună credință când am spus că mă întorc. Noi încă sperăm într-o despresurare. Aici am văzut că eram ridicoli. Ce am căutat acolo dacă nu avem mijloace? Am trăit din mila germanilor, care ne-au dat din puținul ce li se aducea. Nu știam că multe comandamente germane au fost scoase din cerc. Dacă nu aveam credința în despresurare, dacă știam ce știu azi asupra situației, dacă

ordinul nu cuprindea «generalul Tătăranu părăsește astăzi, vremelnice, Cetatea pe calea aerului pentru...» s-ar fi putut să nu plec. Acest «vremelnice» era pentru mine ordin de înapoiere. La Pitomnik probabil că nu se va mai putea ateriza și aprovizionările se vor continua doar cu parașuta. Resturile și ofițerii mei din Cartier cu siguranță s-au deplasat și nu știu unde îi voi găsi.” Am terminat; tremuram de revoltă și de boală.

SE AMÂNĂ PLECAREA

Cu profund cinism mareșalul îmi răspunse: „Pe unul ca Lascăr, ce a pierit la Don, și pe d-ta îmi făuresc drepturile țării în viitor. De Decebal se vorbește de 2.000 de ani pentru gestul ce a făcut. Cu tot ordinul ce ai primit, trebuia să rămâi acolo. Dacă nu aș avea pe umeri grija statului, aș pleca acum acolo. Măine dimineață pleci înapoi, ți se va pune un avion la dispoziție. Dacă nu se poate ateriza, te vei coborî cu parașuta; acolo trebuie să ajungi.” Nu am mai scos o vorbă, era așa de nelogică hotărârea, că nu aveam ce mai îndruga. Regret că din cauza bolii și a oboselii nu i-am spus tot ce aveam pe suflet. Nici Ică, nici ceilalți nu au făcut măcar un semn de dezaprobare. Mareșalul s-a sculat, mi-a dat mâna și a plecat.

În sala de jos am regăsit pe Ică, lui mi-am vărsat restul din foc. „De ce nu aveți curajul să spuneți că vreți să scăpați de mine? Viu de la Stalingrad, unde am ajuns încercuit nu din vina mea, și nu mi se acordă nicio zi de repaus? Oare nu v-am raportat încă din octombrie 1942

situația disperată? Aveți și o scrisoare personală de la mine, la care mi-ați și răspuns. Vi le pot reaminti pe amândouă.”

Generalul Șteflea mă aștepta în mașină, am plecat împreună la Marele Stat Major. A fost foarte drăguț tot timpul: „Eu știu bine că nu se va mai putea intra în cerc, dar așa e mareșalul, mâine va regreta. Dacă nu-l întărați și nu arătați că nu te mai întorci, se purta altfel. Te sfătuiesc să tărăgănezi deplasarea!”

– Mi-e egal, am răspuns, acum eu vreau să plec orice s-ar întâmpla. Vă rog a-mi da ordinul de înapoiere și dați dispoziții pentru ca mâine în zori să am avionul până la Rostov și interveniți la germani ca să mă ducă mai departe. Vă rog a-i scrie dvs. ca să nu-mi facă dificultăți.” [...]

Dimineață, luni, 18 ianuarie 1943, eram la Băneasa; rugasem să nu vie nimeni la aeroport. Era un viscol teribil. Generalul Ramiro Enescu și alți aviatori veniseră să mă petreacă. Comandantul aeroportului făcea toate eforturile ca să-mi fie agreabil. Într-un colț o figură cunoscută: „Petru”, tânărul meu prieten de la Bacău; îi strâng mâna și mă retrag în salon cu aviatorii. Soțiile lui Binder și Pădureanu au ochii roșii de plâns, veniseră să petreacă pe soții lor. Nu le-am putut spune că vorbisem cu generalul Șteflea de intenția mea de a-l lăsa pe ei la Rostov și de a pleca singur în cerc. Era ora 10 și viscolul nu se mai domolea. Se raportează la Marele Stat Major și la Președinție imposibilitatea decolării. Se aprobă amânarea plecării.

(Va urma)

EROUL FĂRĂ DE MOARTE. IANCU DE HUNEDOARA ÎN CONȘTIINȚA POSTERITĂȚII

LIVIU CÎMPEANU

(Academia Română,
Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu)

„Johan Hunniad Gouverneur van Hongarien etc.“,
cea mai cunoscută reprezentare a eroului, din lucrarea
olandezului Abraham van de Corput,
De Goddelicke Vierschare (Cele patru zări divine),
apărută la Amsterdam, în 1662;
Catedrala romano-catolică din Alba Iulia,
închinată Arhanghelului Mihail

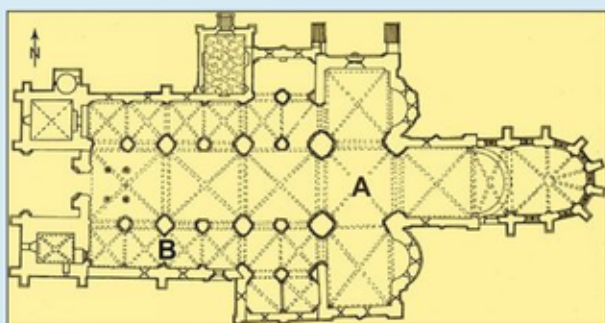
La 11 august 1456, Iancu de Hunedoara a fost răpus de ciumă în tabăra militară de la Zemun din proximitatea Belgradului (Magazin istoric, nr. 7/2023), de curând despresurat dintr-un asediu otoman de proporții epice. Cel mai bogat și mai influent om din Regatul Ungariei s-a stins pe un pat de campanie, sub un cort, înconjurat de oștenii care i-au fost alături întreaga viață. La căpătâiul eroului nostru a stat franciscanul Giovanni da Capistrano cu aureola sa de sfânt, care l-a spovedit și l-a împărtășit înainte de a-și da ultima suflare și care i-a compus următorul epitaf: „Rămas bun, strălucire a cerului, ai căzut, coroană a regatului! Te-ai stins, luminează a lumii! Vai nouă! S-a spart oglinda în care speram să ne vedem

reflecția! Acum, că ți-ai înfrânt inamicul, domnește alături de Dumnezeu și sărbătorește-ți triumful alături de îngeri, bunule Ioan!“

Trupul neînsuflăit al lui Iancu de Hunedoara a fost înmormântat de familia sa îndoliată în Catedrala romano-catolică din Alba Iulia, închinată Arhanghelului Mihail, pe care eroul nostru a pregătit-o drept necropolă a Huniazilor încă din primii ani ai carierei sale. Sub boltele impozante ale monumen-

tului își dormea somnul de veci și fratele său, Ioan cel Tânăr, care căzuse într-o luptă de apărare a Transilvaniei, la sfârșitul anului 1441. Tot acolo avea să fie înmormântat și fiul său, Ladislau de Hunedoara, decapitat la 16 martie 1457 din ordinul regelui Ladislau Postumul, ca urmare a unor intrigi

de la Curte. Puțini sunt însă cei care mai știu astăzi că locul de înhumare al Huniazilor s-a aflat inițial în punctul de intersecție a transeptului cu nava principală a bisericii-catedrale, adică exact în fața altarului amplasat în cor. Acest loc nu a fost ales întâmplător, întrucât, în mentalul omului

Planul Catedralei Sf. Mihail din Alba Iulia. Semnalizat cu A este locul inițial al mormintelor Huniazilor, iar cu B este amplasamentul actual al mormintelor Huniazilor (stabilit la sfârșitul secolului al XVIII-lea)

medieval, înmormântarea în proximitatea altarului asigura înălțarea la Ceruri, ca printr-un portal divin, în ziua Judecății de Apoi.

Primul care a beneficiat de un monument funerar a fost Ioan cel Tânăr, prin grija lui Iancu de Hunedoara. Acesta din urmă a plătit generos un meșter pietrar pentru a ciopli un gisant (efigie funerară orizontală din piatră), ce îl reprezenta pe fratele său defunct, pe care îl numea într-un document „cavalerul cavalerilor“, într-o armură gotică. Gisantul a fost amplasat pe un postament în formă de sarcofag, împodobit cu blazonul Huniazilor, pe o latură, și cu blazonul regelui Vladislav Jagiello (1440–1444), pe cealaltă latură.

TAINA MORMINTELOR DIN CATEDRALĂ

În vara-toamna anului 1456, Iancu de Hunedoara a fost înmormântat lângă Ioan cel Tânăr, însă, din motive care ne rămân necunoscute, cel dintâi nu a avut un monument funerar propriu timp de aproape opt decenii. Abia în jurul anului 1530, regele Ioan Szapolyai al Ungariei (1526–1540), care încerca să-și legiti-

meze domnia prin înrudirea (cel puțin pretinsă!) cu Huniazii, i-a poruncit lui Johannes Statileus, ultimul episcop catolic al Transilvaniei medievale, să comande un gisant din piatră care să îl reprezinte în semiprofil pe Iancu de Hunedoara, în armură gotică, flancat de doi îngeri care țin câte un scut cu blazonul Huniazilor, respectiv cu cel al familiei Szapolyai, cu picioarele sprijinite pe un leu culcat. Gisantul a fost așezat pe un postament în formă de sarcofag, ale cărui laturi au fost împodobite cu basoreliefuluri reprezentând luptele antiotomane ale eroului. Execuția gisantului nu este una de foarte bună calitate, aceasta fiind net inferioară celei a monumentului funerar al cavalerului Ioan cel Tânăr.

După dezmembrarea Regatului Ungariei și constituirea Principatului Transilvaniei în 1541, Catedrala romano-catolică din Alba Iulia a devenit necropola

familiilor princiare care au domnit aici. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pe lângă Huniazii, aici au fost îngropați și membrii familiilor Szapolyai și Bathory. Din nenorocire, în anul 1601, mercenarii lui Gheorghe Raț, trimiși de Mihai Viteazul să ocupe reședința princiară a lui Sigismund Bathory, au prădat și au distrus toate mormintele aflate în catedrala romano-catolică din Alba Iulia. Astfel, rămășițele pământești ale lui Iancu de Hunedoara au fost împrăștiate de niște oameni fără căpătâi, în vreme de război. În anul 1602, mormintele au fost încă o dată prădate și distruse cu sălbăticie de soldații lui Sigismund Bathory, fapt care l-a dezolat până și pe pașa otoman venit în sprijinul său. Cu aceea ocazie a fost distrus și ceea ce a mai rămas din jaful anterior, fiind furate până și cuiele de argint care închideau sicriul lui Balthazar Bathory, vărul lui Sigismund. Tot în perioada anilor 1601–1602, gisanții din catedrală, inclusiv cei ai lui Ioan cel Tânăr și Iancu de Hunedoara, au fost spărți și deteriorați iremediabil. În pofida acestor distrugerii, în 1607, în Catedrala de la Alba Iulia (preluată de protestanții calvini) a fost înmormântat principele Ștefan Bocskay (1604–1606), peste al cărui mormânt a fost așezat un gisant cioplit în manieră medievală, care îl reprezenta pe defunct în somptuosul său costum princiar, purtând pe cap inconfundabila

*Gisantul cavalerului
Ioan cel Tânăr,
sculptat la comanda
fratelui său,
Iancu de Hunedoara,
în intervalul 1446–1453.
Acesta este singurul
monument funerar
medieval al Huniazilor*

Gisantul principelui Ștefan Bocskay (a se observa șapca cu pana lungă, care îi poartă în maghiară numele Bocskai sapka), din primul deceniu al secolului al XVII-lea, atribuit astăzi în mod eronat lui Iancu de Hunedoara

șapcă cu pană lungă, care în limba maghiară îi poartă numele (Bocskai sapka).

În următoarele două secole, Catedrala a suferit mai multe distrugerii și transformări, ultima sa reconstrucție având loc la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când au fost reconstituite și mormintele Huniazilor, în locul actual, pe latura sudică a navei principale. Cu ocazia acestei „restaurări”, elemente împrăștiate din monumentele funerare ale lui Ioan cel Tânăr și Iancu de Hunedoara au fost amestecate cu cele ale monumentului lui Ștefan Bocskay, rezultând ansamblul care poate fi văzut astăzi. Astfel, gisantul lui Ștefan Bocskay a fost așezat pe postamentul gisantului lui Iancu de Hunedoara (cel cu frize reprezentând luptele antiotomane ale eroului), întreg ansamblul

fiind prezentat publicului drept „mormântul lui Iancu de Hunedoara”. Resturile monumentului funerar al lui Ioan cel Tânăr au fost asamblate cât de cât unitar, fiind prezentate în mod corect publicului ca fiind „mormântul lui Ioan cel Tânăr”. În schimb, gisantul în semiprofil al lui Iancu de Hunedoara este așezat pe un postament modern din piatră, fără niciun decor, și este prezentat publicului drept „mormântul lui Ladislau de Hunedoara”. În pofida reconstituirii incorecte (aspect relevant nu doar pentru istorici și arheologi), ansamblul celor trei morminte reprezintă astăzi un loc al memoriei istorice, onorat cu coroane de flori și panglici tricolore, deopotrivă de români și de maghiari.

AMINTIREA UNUI EROU...

După moarte, amintirea lui Iancu de Hunedoara a rămas vie atât în memoria familiei și a apropiaților săi nobili, cât și în cea a veteranilor campaniilor sale, precum Andreas Pannonius (care a schimbat spada cu rozariul și pana de scris) sau acei oșteni nenumiți, ale căror relatări au fost înregistrate de cronicarii Johannes de Thurocz și Antonio Bonfini. Totuși, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, amintirea eroului nostru a început treptat să fie dată uitării, acesta fiind menționat din ce în ce mai rar în corespondența diplomatică a epocii, emitenții actelor fiind concentrați, cum era și firesc, asupra evenimentelor politice și militare curente.

Matia Corvinul nu a lăsat să se piardă în negura istoriei amintirea tatălui său, cu atât mai mult cu cât evocarea luptelor pe

care acesta din urmă le-a purtat împotriva otomanilor îl ajuta să-și consolideze propria imagine, pe care a cultivat-o cu atenție întreaga viață. Astfel, cel care în literatură a devenit „Regele Soare de la Buda” l-a însărcinat pe scribul său, Johannes de Thurocz, să aducă „la zi” *Cronica ungarilor*, pe baza documentelor din arhiva regală și din cea privată a Huniazilor, precum și pe baza unor mărturii înregistrate de la membrii mai în vârstă de la Curte (cum ar fi tezaurarul regal Mihály Orszag de Gut). În 1488, Johannes de Thurocz a definitivat *Chronica Hungarorum*, care are ca element central o adevărată cronică a faptelor de vitejie săvârșite de Iancu de Hunedoara, opera fiind publicată în același an la Augsburg și Brno. Lucrarea s-a bucurat

Gisantul lui Iancu de Hunedoara, sculptat în manieră renașcentistă din grija episcopului Johannes Statileus, la porunca regelui Ioan Szapolyai al Ungariei, în jurul anului 1530; astăzi monumentul este atribuit în mod eronat lui Ladislau de Hunedoara

de o largă circulație, după cum demonstrează o copie manuscrisă realizată în spațiul german în jurul anului 1500, traducerea și publicarea ei în limba germană, tot la Augsburg în 1536, și ediția ei latină, publicată la Frankfurt în 1600 de celebrul cărturar și călător Jacques Bongars. Nu în ultimul rând, trebuie menționată prima ei ediție critică realizată de Johannes Schwandtner în *Scriptores rerum Hungaricarum* (*Scriitori ai faptelor ungurești*), vol. I, apărut la Viena în 1746 și apoi la Tmava în 1765.

Tot din inițiativa și sub patronajul lui Matia Corvinul, Antonio Bonfini a redactat *Rerum Hungaricarum Decades* (*Zece cărți despre faptele ungurești*), lucrare care se dorea a fi o istorie a ungarilor scrisă în manieră umanistă, având drept model opera clasică a lui Titus Livius. În ceea ce privește viața și faptele de arme ale lui Iancu de Hunedoara, cărturarul italian a preluat narațiunea lui Johannes de Thurocz, pe care a interpolat-o cu informații din lucrarea panegirică închinată de Phillippo Buonacorsi Callimachus regelui Vladislav Jagiello (cel căzut la Varna), cu mărturii ale veteranilor care au participat la campaniile antiotomane ale eroului, precum și cu tradițiile orale culese de la familiile baroniale Rozgonyi sau Banfi (ale căror membri au participat la evenimentele descrise). Din punct de vedere istoric, acestea din urmă sunt cele mai valoroase părți din marea operă de compilație a lui Antonio Bonfini. Pentru oamenii Renașterii și ai Barocului, *Decadele* erau considerate însă cartea de capătăi a istoriei medievale a Regatului Ungariei, autorul lor fiind denumit chiar „regele istoricilor” de principele-cărturar Di-

Iancu de Hunedoara, reprezentare în copia manuscrisă a lucrării lui Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum*, realizată în spațiul german în jurul anului 1500. Manuscrisul se păstrează în Biblioteca Universității din Heidelberg

mitrie Cantemir. Dovadă în acest sens este faptul că între secolele XVI – XVIII, opera s-a bucurat de opt ediții parțiale și integrale, de nouă ediții fragmentare, de două traduceri în limba germană, de două traduceri în limba maghiară, precum și de o traducere fragmentară în limba franceză. O altă dovadă în acest sens este faptul că un exemplar al lucrării se afla și în biblioteca lui Ioan Kemény, principele Transilvaniei (1661 – 1662).

În jurul anului 1560, cronica faptelor de vitejie ale lui Iancu de Hunedoara cuprinsă în *Rerum Hungaricarum Decades* a fost preluată de un cărturar umanist anonim, care a scris lucrarea *Vita di Giovanni Corvini* (*Viața lui Ioan Corvin*) pentru ducele Cosimo de Medici al Florenței și Toscani. De asemenea, în perioada 1572 – 1575, umanistul german Elias

Corvinus (Raab) a transformat narațiunea lui Bonfini despre eroul nostru într-un poem epic, intitulat *Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas* (*Faptele de arme ale lui Ioan Huniade împotriva turcilor*). În aceeași perioadă, în 1565, reformatorul și umanistul Gașpar Heltai a publicat *Cronica lui Antonio Bonfini la Cluj*, adăugându-i un pasaj original, intitulat *De origine Hunyadiorum* (*Despre originea Huniazilor*).

Nu în ultimul rând, faptele lui Iancu de Hunedoara narate de Antonio Bonfini au fost preluate și de olandezul Abraham van der Corput, în opera sa *De Goddelicke Vierschare* (*Cele patru zări divine*), apărută la Amsterdam, în 1662, care cuprinde și cel mai faimos portret al eroului nostru, cu legenda *Johan Hunniad Gouverneur van Hongarien etc.*

Prin numeroasele sale ediții, opera *Rerum Hungaricarum Decades* a adus faptele de arme ale lui Iancu de Hunedoara în fața elitelor politice și intelectuale până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când au apărut primele lucrări moderne, bazate și pe alte surse. Ulterior, istoria eroului nostru a devenit mult mai nuanțată prin intermediul unor opere precum Georgius Pray, *Annales Regvm Hungariae* (*Analele Regatului Ungariei*; vol. III, apărut la Viena în 1766), Francis Carol Palma, *Notitia Rerum Hungaricarum* (*Notiță despre faptele ungurești*; vol. II, apărut la Viena în 1775, ediția a II-a) sau Johann Christian von Engel, *Geschichte des Ungarischen Reichs* (*Istoria Regatului Ungariei*; vol. III, apărut la Viena, 1813). Pasul către marile monografii științifice despre Iancu de Hunedoara, apărute în secolele XIX – XX, fusese astfel făcut.

„Moartea lui Iancu de Hunedoara”,
reprezentare romantică
într-un proiect de frescă
pentru biserica parohială
din Ferencváros
(cartier al Budapestei),
realizat de pictorul maghiar
Károly Lotz (1833 – 1904)

... ȘI METAMORFOZELE IMAGINII SALE

Cele mai surprinzătoare transformări în legătură cu Iancu de Hunedoara se regăsesc în cronicile creștine și musulmane ale timpului său. Astfel, în mediul austriac, eroul este menționat în *Cronica anonimă a conților Cilli* (*Chronica der Grafen von Cilli*) și în operele umanistului Thomas Ebendorfer, *Chronica Regum Romanorum* (*Cronica Regilor Romanilor*) și *Chronica Austriae* (*Cronica Austriei*). Tot din mediul Curții lui Frederick al III-lea de Habsburg, trebuie menționat și umanistul italian Aeneas Sylvio Piccolomini, care consemnează date despre erou nu doar în bogata sa corespondență, ci și în lucrarea sa, intitulată *Historia Bohemica*. În mediul german a fost compusă *Poema despre lupta regelui Vladislav al Ungariei cu turcii*, de menestrelul Michael Behaim, după narațiunea lui Hans Mägest,

un veteran al Cruciadei de la Varna. Toate aceste opere au fost redactate în jurul anului 1460, așadar la scurt timp după moartea lui Iancu de Hunedoara.

Două decenii mai târziu, pe la 1480, prelatul polon Jan Długosz și-a redactat monumentală lucrare *Annales seu Chronicae incliti regni Poloniae* (*Anale sau Cronica înălțatului Regat al Poloniei*), care deși nu evocă o imagine pozitivă a lui Iancu de Hunedoara, cuprinde detalii foarte importante despre relațiile sale politice și militare cu Moldova și Țara Românească. Tot în mediul polon au fost scrise și *Memoriile așa-numitului „jenicer sârb”*, care alocă un spațiu semnificativ marilor campanii antiotomane ale lui Iancu de Hunedoara. Din mediul otoman, *Cartea luptei sfinte a sultanului Murad*, scrisă în toamna anului 1444, reprezintă izvorul principal al Campaniei celei Lungi și al Cruciadei de la Varna, bogatele sale detalii fiind confirmate de izvoare creștine independente. Luptele pe care „craii Iancu” le-a purtat cu gaziile lui Mezid Beğ, Șehabeddin, Murad al II-lea și Mehmed al II-lea sunt narate în cronicile otomane din a doua jumătate a secolului al XV-lea, precum anonimele *Cronicile Dinastiei Otomane* (*Tevarih-i Al-i Osman*) sau cele cu titlu omonim, semnate de Orudj bin Adil sau de Așik-Pașa-Zade. Narațiunea acestora a fost preluată de cronicarii din secolul al XVI-lea, Mehmed Neşri, Idris Bitlisi, Lütifi-pașa sau Sa’adeddin, și, prin aceștia din urmă, de cronicarii secolului al XVII-lea, Solakzade Mehmed Hemdemi, Mehmed bin Mehmed și Münedjimbaşı.

Tot din Levant provin și cronicile (post)bizantine scrise de Ducas, de Laonic Chalcocondil, de Georgios Sphrantzes și de

Critobul din Imbros, care cuprind detalii interesante despre legăturile lui Iancu de Hunedoara cu Înalta Poartă și cu ultimii Paleologi. Refugiați bizantini din Constantinopolul cucerit de otomani în 1453, luptători cruciați întorși din Levant, precum și corespondența propagandistică aferentă cruciadei târzii l-au adus pe *Jehan de Hoignac* (Iancu de Hunedoara) în atenția cronicarilor burgunzi și francezi. Știri confuze despre unele victorii fantastice pe care acesta le-ar fi raportat împotriva „sarazinilor” l-au transformat treptat pe „voievodul Ungariei și al Valahiei” (*Le voivode de la Honguerie et de la Blaquie*) în „Cavalerul Alb al Ungariei” (*Le Chevalier Blanc de Honguerie*), denumire regăsită în cronicile lui Jehan de Wavrin, Philippe de Commines sau Jean Molinet. Mai mult, în literatura cavalerescă din Europa apuseană, faptele semilegendare ale lui *Le Blanc de Honguerie* s-au contopit cu cele ale lui *Tirante lo Blanc*, personaj inspirat de Roger de Flor, căpitanul companiilor catalane intrate în serviciul bizantinilor pentru a lupta cu otomanii, la începutul secolului al XIV-lea. În astfel de condiții, nu este de mirare că Iancu de Hunedoara apare ca personaj chiar și într-o piesă de teatru compusă de Lope de Vega, la începutul secolului al XVII-lea.

Toate exemplele menționate demonstrează din plin că amintirea lui Iancu de Hunedoara a rămas vie în conștiința istorică și literară a elitelor politice și intelectuale din secolele ulterioare, ceea ce l-a transformat pe acesta într-un erou „fără de moarte”, după inspirata sintagmă folosită de bizantinistul Donald M. Nicol în raport cu ultimul împărat bizantin, Constantin al XI-lea Paleologul. ■

AMAN ÎN VIZITĂ LA AMAN

GRETA ȘUTEU

(muzeograf, Muzeul Municipiului București
Muzeul „Theodor Aman“)

Bal la Aman – iată o veste care trezea fiori de plăcere în rândul protipendadei bucureștene, trăitoare în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea, precum și un amalgam de trăiri în rândul localnicilor, care puteau fi doar martori din exterior ai evenimentului, dar și ai fenomenului arhitectural pe care-l reprezenta reședința familiei Aman, ce arunca în derizoriu tot ceea ce „mobilase“ până pe la 1870 mahalaua Bradu-Boteanu. Uluirea și admirația privitorilor se împleteau cu o curiozitate flămândă, generatoare de presupuneri și teorii închipuite de mințile trăitorilor într-o medievalitate întârziată, care „croșetau“ interioare fantasmagorice, coborâte parcă din poveștile cu zâne și feți-frumoși.

Pentru a percepe impactul pe care revoluționara casă ridicată de Theodor Aman între anii 1868 – 1869 l-a avut asupra mentalului colectiv al epocii, ni se pare sugestiv să spicuiem dintr-un articol publicat de Cezar Bolliac după participarea la o onomastică ținută la reședința familiei Aman în 1874: „Ce mirare trebuie să fie pentru un om [...] când, obosit prin a nu vedea nimic, pe o uliță laterală, în dosul ulucilor ruinelor caselor vornicului Iancu Manu, întâmpină o casă care-l oprește în loc: eată

Casa Aman

o puritate de styl, eată o arhitectură, eată o idee, în mijlocul confusiunelor! [...] Architectul care a făcut casa, pictorul care i-a zugrăvit vestibulul și tot ce este zugrăvit într-însa, sculptorul care i-a sculptat mobilierul în stejar și antepagamentum; architectul, pictorul și sculptorul acestei case delicioase este proprietarul ei, Theodor Aman.“

INVITAȚIE ÎN FASTUOSUL SALON

După ce satisface marea curiozitate a cititorilor cu informații privitoare la casa-fenomen, în care marea majoritate nu avea acces, Bolliac oferă și detalii apetisante despre petrecerea propriu-zisă: „Aici s-a celebrat Dumineca trecută zioa onomastică a artistului [...]. În acest atrium unde frumusețile vii ale societății bucureștene-și disputau carmenii cu frumusețile imaginare ale pictorului, s-au ținut danțurile și veselia de la 9 ore seara până la 6 ore dimineața, cu o musică eschisă.

„Boieroaică“

„Portret în roz“

„Odaliscă“

Artistul în cofetărie, Capșa, s-a întrecut de cu seară până dimineața să-și ardice industria la adevărat grad de artă, în casa artistului, până la cina de sybarit.

Parura de camee antice a doamnei I. Cantacuzino înfățișa arta radioasă a gravurei grecești în această casă în styl grec.

Astfel s-a petrecut sântul Theodor în casa lui Theodor Aman.

Fie că erau prilejuite de baluri mascate, de aniversări sau de onomastici, evenimentele desfășurate în casa Aman constituiau momente de maximă satisfacție pentru cei invitați, care nu erau nici puțini, nici omogeni din punct de vedere social. Oaspeții erau prinți și prințese, politicieni, miniștri, dar și artiști ai momentului – pictori, muzicieni, scriitori, precum și străini celebri în trecere prin București. Aceștia primeau din vreme invitațiile, care respectau un tipar protocolar și aveau anexată lista completă a invitaților, pentru ca fiecare dintre ei să fie pus în gardă pe cine va întâlni, astfel încât persoanele aflate în conflict să se pregătească din punct de vedere psihologic, existând chiar posibilitatea ca unii să-și decline prezența cu maximă politețe.

Se păstrează o astfel de invitație la o serată, ce avea să se desfășoare la 5 martie 1881: „Mr et Mme Theodore Aman prient M et Mme ... de vouloir bien venir faire l'honneur de venir passer la soirée de Jeudi 5 Mars chez eux.“ (Domnul și doamna Theodor Aman roagă pe domnul și doamna ... să binevoiască să vină să le facă onoarea să petreacă seara de joi, 5 martie, la ei).

Urmează lista foarte consistentă a invitaților,

din care spicuim: Le baron v Schwerger Dürnstein, M et Mme Comtesse Hoyos, M et Mme Col. Candiano Popesco, M. Dr. Davila, Le P et la Princesse A. Stürbey, Souliman bey, M et Mme Argentoiano, Le Marquis de L'Aubestine Sully, M et Mme Cerchez, M et Mme Marghiloman, Bratiano, Ed. Grant etc.

Evenimentul era așteptat cu înfrigurare de cei invitați, nerăbdători să descopere minunile din casa surprinzătoare a soților Aman și să danseze sau să asculte muzică în fastuosul salon găzduit chiar în atelierul artistului – bogat tapetat cu tablourile acestuia, în care, de multe ori, Aman cânta la violoncel sau picta în prezența oaspeților, făcând din actul creației un spectacol fascinant pentru privitori.

RAFINAMENTUL ȘI PARFUMUL UNOR TIMPURI APUSE

Presa mondenă a vremii relata cu lux de amănunte în zilele imediat următoare toate detaliile spumoase, care ar fi putut suscita interesul cititorilor, dezvăluind identitatea participanților, descriind toaletele somptuoase ale doamnelor, bijuteriile și mulțimea de alte accesorii, precum și tot felul de curiozități care să satisfacă foamea atroce de informații a celor care nu aveau șansa să pătrundă în acest „templu“ inaccesibil. Unul dintre cei mai apreciați jurnaliști ai domeniului era Ulysse de Marsillac, un francez stabilit în 1852 la București, nelipsit de la evenimentele mondene majore ale momentului, pe care le relata apoi cu

lux de amănunte și multă savoare tuturor amatorilor de mondenități prin intermediul publicației la care lucra, *Le Journal de Bucarest*. Un astfel de articol datează din 20 martie 1873 și relatează diverse momente din desfășurarea unei petreceri în casa Aman. „Serata [...] de la dl. și d-na Aman a fost minunată. Invitațiile erau pentru duminică dar, cum se obișnuiește azi, s-a venit la miezul nopții și s-a dansat până la 5 dimineața. [...] Doamnele au aflat secretul de a-și etala pe parchet lungile lor trene fără a și le mototoli prea mult, iar domnii pe cel de a naviga în acest ocean de valuri de mătase, de tul, de satin și dantelă fără a lua prea multe epave pe tocurele ghetelor. [...] Se dansa într-un atelier de artist care este în același timp un salon. Eleganță și poezie, vis și realitate, totul s-a reunit pentru a încânta și a lăsa regrete.”

Atmosfera sărbătorească și primitoare a casei, precum și veselia ce părea impregnată în zidurile ei se rup brusc la 19 august 1891, când Theodor Aman părăsește această lume. Ana Aman, care-i supraviețuiește 26 de ani, nu mai organizează petreceri și puțini sunt cei care-i mai trec pragul. Pentru o vreme, casa nu mai transmite spre exterior efluvii de bună dispoziție, nu se mai aud nici acordurile violoncelului la care cânta Aman, relaxându-se în serile lungi de vară, făcând trecătorii să se oprească o clipă în dreptul ferestrelor deschise pentru a asculta, luminile rămân stinse și porțile închise. Epoca de glorie a acestei case enigmatice și incitante părea să se fi încheiat. Totuși, soarta, dublată de inteligența și generozitatea doamnei Aman vor mai acorda o șansă acestui templu al artelor gândit și zidit de Aman. În 1904, văduva artistului dă casa cu toată colecția pe care o deținea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru a deveni muzeu. La 16 iunie 1908, reședința familiei Aman revine la viață, devenind Muzeul Theodor Aman – primul muzeu de artă din București.

O nouă epocă, sub semnul unui alt tip de glorie, a început atunci și se continuă și în zilele noastre. În toți acești ani au trecut pragul casei lui Aman mii și mii de oaspeți, români și străini din toate colțurile lumii, iubitori de artă sau doar curioși să deslușească tainele ascunse în anelopa cu dichis

decorată, vizibilă din stradă și percepută de cei mai mulți ca o invitație. Cu toții descoperă un loc unic, în care și cel mai banal obiect se transformă în operă de artă și în care povești fascinante se împletesc cu arta majoră, ineditul, rafinamentul și parfumul unor timpuri de mult apuse.

OPT PICTURI REVIN ACASĂ

Simpla pătrundere în acest loc inconfundabil este un eveniment, dar, din dorința de a păstra spiritul și obiceiurile casei, toți cei care au păstorit vremelnice moștenirea lui Aman au încercat să păstreze și tradiția seratelor celebre desfășurate aici în timpul vieții artistului. Așa se face că mentalul colectiv asociază Muzeul Theodor Aman cu nenumărate concerte susținute aici, când din nou sunetul violoncelului, împletit cu cel al pianului sau cu vocile sopranelor răzbat din interior în liniștea străzii, apoi cu sensibile spectacole de poezie sau teatru, mult apreciate de toți cei veniți în vizită la Aman, chiar dacă nobila lor gazdă nu mai este acasă.

Evenimentul major, care perpetuează plenar memoria artistului, este expoziția anuală organizată aici, expoziție ce își propune de fiecare dată să aducă la întâlnirea cu vizitatorii opere mai puțin cunoscute, unele degradate și recuperate în urma unui dificil proces de restaurare sau opere lucrate în tehnici sensibile, care nu permit o expunere permanentă.

Expoziția anului 2023, „Aman în vizită la Aman” (8 iunie 2023 – 26 mai 2024) marchează o premieră, pentru că nu cuprinde exponate din patrimoniul muzeului, ci lucrări ce se vor afla aici în vizită. Este vorba despre opt picturi ale lui Aman proaspăt restaurate și aflate în patrimoniul Pinacotecii București. Mare parte dintre ele nu s-au întâlnit niciodată cu publicul. Acum vor veni în vizită chiar în atelierul în care au fost pictate cu aproximativ un veac și jumătate în urmă. Printre oaspeți se numără mama artistului („Portretul Pepicăi Aman”), o „Boieroaică”, o „Odaliscă”, două tinere elegante – bijuterii în miniatură, specifice perioadei târzii de creație. Vor fi în egală măsură vizitatori ai creatorului lor, dar și gazde pentru publicul doritor să le cunoască în scurtul răgaz pe care și-l vor permite la Muzeul Theodor Aman. ■

Theodor Aman

DIN VREMEA GOLEȘTILOR

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În ziua de 6 mai 2023 – dar, era, oare, 2023?; nu, greșesc, era la leat 1823! – incinta Conacului Goleștilor din localitatea cu același nume a prins viață. Locul, care în mod obișnuit pare cufundat în tăcerea și sobrietatea secolelor ce le poartă zidurile străbune, era în acea sâmbătă însoțită animat de o mulțime voioasă, motivată de abnegație și de înalte sentimente patriotice. Era vorba despre „Festivalul istoric la conacul Goleștilor” organizat cu generosul concurs a două organizații de reconstituire a vremurilor apuse, Asociația „6 Dorobanți” și Asociația „Historia Renascita”. Cele două grupuri de pasionați cercetători ai epocilor trecute, pe care le retrăiesc cu acuratețea unor contemporani ai lui Vodă Alexandru Suțu sau Gheorghe Bibescu, și-au reunit forțele pentru a oferi unui public entuziast fragmente de viață din intervalul 1821 – 1848, când familia Goleșcu s-a aflat în mijlocul evenimentelor și a contribuit esențial la făurirea istoriei moderne a României.

● Ceremonia militară de ridicare a drapelului și „darea cinstei” ● „Smirna!”, răcnește unterofițirul, sperându-i pe recruți ● Ciudatul obicei de a trimite cărți poștale, în loc de e-mailuri ● Narghilea și ciubuc, lângă ibricul aburind ● De ce iataganul avea mâner din corn sau os, evazat ● Cepchen, biniș, poturi strânși pe pulpe ● Iminei din piele fină, ciupag de borangic, pipiri cu broderii măiestre ● Dumnealui Dinicu Goleșcu, călător prin „Evropa cea țivilisată”

Pe aleile cu arbori înfloriți, în livadă și pe ulițele satului din preajmă (Muzeul Viticulturii și Pomiculturii) puteau fi întâlniți arnăuți și palicari mustăcioși, cu sileahul plin de pistoale și iatagane, conversând amical cu soldați și unterofițiri din Miliția Pământeană a Valahiei, strânși în surtucul vinețiu, cu guler și paspoaluri galbene.

După ceremonia militară de ridicare a drapelului și „darea cinstei” (prezentarea onorului, în termenii acelor vremi), urmate de câteva demonstrații de instrucție, care au inaugurat ziua istorică, un maior a dat explicații detaliate despre echipamentul, armamentul și steagul folosite de milițieni. Domnul maior avea aceeași statură și marțialitate ca maiorul Grigore Lăcusteanu, figură de neuitat a Revoluției de la 1848. Uniforma miliției o purtase și Nicolae Goleșcu în tinerețea sa.

A fost deschis centrul de recrutare. Copiii interesați să deprindă șmotrul

*Ceremonia militară de ridicare a drapelului
și „darea cîstei”*

militar și să îmbrățișeze recompensanta și glorioasa carieră a armelor, un unterofițir le-a dat flinte de lemn, le-a pus pe cap niște bonete și a răcnit, cu aparentă severitate: „Smirna!” (Drepti!) Poate, tonul său hotărât și imperativ i-a speriat la început pe recruți. Dar s-au deprins curând cu felul de a fi date comenzile și nu au aruncat micile puști, fugind să se ascundă sub fustele mamelor grijului, care-i supravegheau de la distanță. Sergentul instructor a început să le dea ordine și să le explice, blând, părințește, felul cum trebuie executate, spre marea satisfacție a nevârstnicilor soldați în devenire. La sfârșitul instrucției, băieții și fetițele care fuseseră instruiți se îndreptau spre părinți cu pieptul scos înainte, cu mândrie, ca și cum ar fi purtat deja pe el câteva decorații pentru bravura ce o arătaseră și lucrurile noi pe care le învățaseră.

Apoi au fost deschise diverse ateliere destinate tot vârstei infantile: Școala de desen și Școala de scriere (Oficiul Poștal de Campanie). Mai multe desene în alb și negru cu militari din epoca ilustrată de membrii asociațiilor prezente erau puse la dispoziție mititeilor artiști care erau îndemnați să le coloreze după niște modele preexistente. Un alt unterofițir le supraveghea activitatea și le dădea sfaturile necesare pentru a obține o operă de artă de care autorii să fie mulțumiți și pe care să o ducă acasă, spre înrămare.

*Un unterofițir îndrumă
completarea cărților poștale*

Alături, la altă masă, era dirigințele poștei militare care, cu pene ori tocure și călimări cu cerneală, invita pe amatori să scrie un răvășel celor dragi de acasă. Le punea la dispoziție chiar cărți poștale cu diverse figuri atractive de arnăuți și de palicari, pictate de Amedeo Preziosi și Carl Haag ori fotografiate de Carol Popp de Szathmari, de Ludwig Angerer și Franz Duschek, sau de militari din Miliția Valahiei, litografiate de Andreas Bielz și Karl Danielis. După alegerea vederii preferate, micuții, timizi, nu îndrăzneau să atingă tocure cu peniță și să scrie ceva pe spatele imaculat al cartolinei. Dirigințele îi încuraja să își aștearnă textul și le arăta cum trebuie folosit tocure cu care ei nu erau obișnuiți, fiindu-le mai la îndemână un pix cu pastă sau, mai curând, o tabletă... Spre a da un bun exemplu, un vârstnic palicar cu lungi mustăți albe și fes roșu, de care atârna un canaf flamboiant, umplea vederea după vedere cu rime hazlii, caligrafiate cu mare grijă, în alfabet de tranziție. Luând seama la abilitățile gramaticale, nevârstnicii epistolieri se apucau să scrie și ei, cu mână nesigură, un text simplu: „Dragă mamă, eu sunt bine” sau „Bunico, te iubesc” și întindeau poștaşului misiva lor, fără a completa vreo adresă. Acesta, vigilent, le returna cartolinele și-i învăța unde și cum să scrie numele destinatarului și adresa aferentă, explicând că altfel, corespondența nu-și va atinge ținta. Când totul era în regulă, dirigințele aplica o șampilă a cenzurii care atesta că respectivul text nu contravenea cu nimic regulilor de păstrare a secretului militar pe timp de campanie și, după

ce umezea cu limba timbrul, îl lipia în colțul din dreapta sus al cartolinei. După care o arunca în cutia ce avea să fie predată la cel mai apropiat oficiu poștal. Cu toate asigurările noastre că acea mostră a stilului epistolar – pe care copiii (și chiar părinții lor tineri) o experimentaseră prima dată în viață – va ajunge în câteva zile la destinație, expeditorii nu prea păreau convinși de aceasta și se mirau că nu o primesc mai repede, eventual chiar imediat, așa cum sunt ei obișnuiți dacă folosesc e-mail, whatsapp sau twitter!

Lângă cortul Miliției Pământene se afla cortul falnicilor

Câțiva dintre participanți

arnăuți, care avea un atractiv aspect oriental. Covoare groase și moi, perini pufoase, brodate, șaluri de cașmir, scaune și mesicioare cu intarsii pe care se aflau talgere de aramă cu filigeană de cafea și cofeturi ofereau cadrul unei vieți aparent tihnite și colorate. Narghileaua și ciubucul se odihneau lângă ibricul aburind. Pe o masă erau expuse armele elegante și bogat ornamentate ale acestor vajnici războinici: săbii, iatagane, hangere, recipiente de pulbere, pistoale și puști cu țeava lungă și patul încrustat cu sîdef. Pușca arnăuțească era numită *șușanea* sau *dzeferdar*.

Prietenosi și comunicativi, arnăuții dădeau explicațiile necesare oricărui interesat despre felul cum erau încărcate și folosite pistoalele și flintele cu cremene ori despre motivul pentru care iataganul avea un mâner din os sau corn cu terminația evazată, spre a sprijini pe el armele de foc, pentru mai multă siguranță a tirului. La fel, erau descrise piesele vestimentare, abundent decorate cu găitane de arnici sau de fir, după posibilitățile fiecăruia. Arnăutul investea mai tot avutul său în îmbrăcăminte cât mai elegantă și în arme ornamentate cu garnituri de argint, încrustate cu sîdef, fildeş sau pietre semiprețioase. Cepchenul

Narghilea și jupâneasă sorbind licoarea amăruie

și binișul erau, de obicei, muiate în fir de aur sau de argint, jambierele la fel, iar dacă nu purtau fustanela cu 400 de cûte, aveau poturi strânși pe pulpe, dar cu turul foarte jos și larg, spre a le facilita mișcările și încălecatul. Alături de brații apărători ai boierilor Golești, apoi camarazi ai pandurilor lui Tudor din Vladimiri, se aflau și jupâneșele lor, la fel de frumoase înveșmântate, cu șalvari și iminei de piele fină, galbeni sau roșii,

ciupag de borangic, cepchen și pipiri cu broderii măiestrite. Pe cap aveau un fes din catifea cu lung ciucure de mătase sau un tepelic de carton învelit în mătase strălucitoare. Melancolice și languroase, stăteau tolănite pe covoare și sorbeau cafeaua turcească, tare, pe care o îndulceau cu zahăr candel, sau gustau dintr-o bucăciță de lokum.

Când urma să fie înființată Miliția Pământească, în 1830, în conformitate cu Regulamentul Organic, și erau căutați oameni cu experiență militară spre a deveni comandanții potriviți, s-a apelat la Nicolae Solomon. Emisarii care au venit să-l invite a accepta gradul de polcovnic (colonel) l-au găsit îmbrăcat arnăuțește, cu capul învelit în cealma din șal scump și brâu plin de pistoale. La scurt timp a adoptat uniforma de tăietură europeană și și-a cultivat o mustăcioară scurtă, cochetă.

În grupuri sau separat, soldații și arnăuții au vizitat conacul și s-au bucurat de tezaurul de cultură materială tradițională aflat acolo. Într-una dintre odăile școlii fondate de dumnealui Dinicu Golescu – boierul luminat și călător prin „Evrupa cea țivilisată”, de unde s-a întors cu așa impresii puternice, încât a decis să le aștearnă pe hârtie – se afla o interesantă expoziție cu ilustrații de carte cu tematică istorică, executate, cu talent și competență, de Cătălin Drăghici, falnicul tufekci-bașa, mai marele arnăuților.

Ziua petrecută în atmosfera Goleștilor a încărcat pe toți participanții cu sentimentul istoriei trăite și i-a bucurat cu înfrățirea sub arme pentru cauza nobilă a educării generațiilor viitoare. ■

Un palicar și un arnăuț

ALBUM ISTORIC

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, epoca în care a avut loc incidentul de la Namamugi, Japonia a fost obligată să se deschidă pentru Occident, după o lungă perioadă de izolare. Fotografii occidentale s-au grăbit să surprindă acest țărâm necunoscut, urmați la scurt timp de elevii lor japonezi. Vă prezentăm în continuare imagini realizate de Kusakabe Kimbei, studentul italianului Felice Beato, care a activat în această perioadă. Colecția a fost păstrată și digitalizată de The New York Public Library, S.U.A.

*Vedere
a orașului
Yokohama*

*Strada principală
din Tokyo*

*Templu dedicat shogunului
Tokugawa Ieyasu, în Nikko*

*Statuie din bronz a lui Buddha,
în Kamakura*

*Barcă pe râul
Sumida, Tokyo*

Pod sfânt din Nikko

Stradă din orașelul montan Ikao

Ceainărie din cartierul Oji, Tokyo

*Cel mai vechi templu din Tokyo,
Senso-ji, din cartierul Asakusa*

Continuă analiza capitolului intitulat „Statul moldovenesc: creație hibridă slavo-română în menhina imperiilor polonez, ungar și turcesc”, din cadrul unei teze de doctorat despre slavii din Bucovina, elaborată de domnul Frédéric Beaumont, care a fost mai mulți ani atașat pentru cooperare științifică și universitară în cadrul Ambasadei Franței la București (Magazin istoric, nr. 4 – 8/2023).

ROMÂNI ȘI RUTENI. FALSE ARGUMENTE ISTORICE

MATEI CAZACU
(CNRS, Paris)

În ceea ce privește demografia, adică numărul locuitorilor din Bucovina, regiunea care îl interesează pe autorul nostru, constatăm că în 1930, când s-a făcut cea mai importantă statistică a României, rutenii reprezentau 27,7% din totalul populației de 854.000 de persoane, în timp ce românii 44,5%: cei dintâi, rutenii, erau mai numeroși în județele Cernăuți (44,5% din total), Storojineț (45,5%) și Hotin (35%). Iar pe toată Moldova, care număra 2.427.000 de locuitori, 89,8% erau români, iar rutenii/ucraineni sub 0,1%!

Ultima statistică din epoca austriacă din 1916 găsea peste 300.000 de ruteni (38% din total) în Bucovina, concentrați în aceleași regiuni muntoase cam pe 5.000 de km². În ambele cazuri, rutenii erau o populație predominant rurală, căci în 1930 doar 9,5% locuiau în orașe, restul de 90,5% în sate.

Iar în primele statistici ale populației întreprinse de autoritățile austriece după ocuparea Bucovinei în 1775, găsim 17.047 de familii, deci circa 116.925 de români, evrei și puțini armeni, și 14.114 suflete de imigranți veniți din Polonia în ultimele decenii, țărani iobagi care nu mai suportau exploatarea exercitată de nobilii polonezi, și în special după suprimarea șerbicii în Moldova prin reforma lui Constantin Mavrocordat de la 1749. La 1776 populația provinciei (fără imigranți) prezenta următoarea

situație: 346 de familii nobile, 501 familii de preoți, 14.992 familii țărănești, 45 de familii de negustori, 58 familii de armeni, 526 familii de evrei și 294 familii de țigani. Prin urmare,

*Cneazul
Iaroslav
Osmomisl,
reprezentare
fantezistă*

imigrația masivă a rutenilor în Bucovina este un fenomen datând din secolele XVII – XIX, când ea a fost concomitentă cu cea a evreilor (10,8% din populația provinciei la 1930) și a germanilor (8,9% în 1930).

Continuând analiza studiilor lui E. Petrovici, coborâm în sudul Moldovei. „În ceea ce privește toponimia slavă din Dobrogea și din balta Dunării cu h<g și cu polnoglasie, ea datează probabil din epoca așezării populației ruse lipovenești pe aceste meleaguri.” Cade astfel teoria stăpânirii cnezatului de Halici asupra Moldovei până la Dunăre în secolele XII – XIV susținută de unii istorici ruși, ucraineni și chiar români, teorie imperialistă care se bazează în esență pe un pasaj despre cneazul Iaroslav Osmomîsl (1143 – 1187) din poemul rusesc *Cântec despre oastea lui Igor*: „Sus stai tu pe scaunul tău ferecat în aur; ai proptit munții ungurești cu polcurile [regimentele] tale de fier, barând craiului calea, zăvorând Dunării porțile [țării tale], aruncând bolovani de cremene peste nori, ducând judecăți până la Dunăre. Frica de tine curge prin țări; tu deschizi porțile Kievului, săgetezi de pe scaunul părintesc de aur pe sultani peste țări.”

Din păcate pentru cneaz, realitatea este mult mai prozaică. Acest poem s-a dovedit a fi un fals din secolul al XVIII-lea, redactat de un slavist ceh și temeinic analizat de istoricul american Edward Keenan. Sursa de inspirație i-a procurat-o acestui falsificator vechea cronică rusească a lui Nestor *Povestea anilor trecuți* (Povest vremennîh let) de la începutul secolului al XII-lea, în care este reproducă scrisoarea pe care cneazul Kievului Sviatoslav, după ce bătuse pe bulgari și ocupase 80 de orașe (*gorod*), o trimitea în anul 969 mamei sale Olga și boierilor săi, anunțându-i că vrea să se mute la Pereiaslavet, oraș nelocalizat cu precizie pe Dunăre, probabil la Păcuilui Soare sau la Turtucaia. „Nu-mi place să trăiesc la Kiev, vreau să trăiesc la Pereiaslavet, pe Dunăre; acolo se află inima țărilor mele; acolo ajung din belșug toate bogățiile; din Grecia, aurul, mătăsurile, vinul și diferite fructe; din țara cehă și din Ungaria, argintul, caii; din Rusia, pieile și blănurile, micrea și sclavii”. Din păcate pentru el, pe când se îndrepta către paradisul său terestru, Sviatoslav a fost ucis de pecenegi, pe Nipru. Capul său, captușit

cu argint, a fost utilizat de căpetenia pecenegă drept cupă de vin, o veche practică a stepei încă din vremea sciților. Dar amintirea sa și a bogățiilor ținuturilor de la Dunăre nu încetează să bântuie printre rușii hrăniți cu astfel de falsuri moderne, care le dau idei și le inspiră proiecte politice, cum a fost cazul cu *Testamentul lui Petru cel Mare* sau cu *Protocolul înțelepților Sionului* (*Magazin istoric*, nr. 5/2013), ambele redactate în Imperiul Rus.

Părăsind momentan Bucovina, vom trece acum la analiza situației Maramureșului, despre care autorul nostru scrie: „Voievozii din Maramureș deveniți prinți ai Moldovei sunt moștenitorii concepției daco-slave a societății feudale. În Maramureș, aristocrația românească, care cunoștea procesul de fuziune cu clasele conducătoare slave ca și românii din Carpații meridionali sau din Munții Apuseni, suporta în același timp și influența principatului Galiției și deci, indirect, a Rusiei kievene [corect: Statului Kievean Rus’; *Magazin istoric*, nr. 5 – 12/2022]. Existența numeroaselor colonii slave, deja prezente pe aceste meleaguri la sosirea lor, explică dinamismul

Pagină din cronică lui Nestor
Povestea anilor trecuți,
manuscrisul Radziwill

*Miniatură înfățișând
invadarea Bulgariei de Sviatoslav*

culturii slavone în Moldova și caracterul ei slav mai marcat decât în principatul vecin al Țării Românești. Această prezență a elementului slav în Maramureș, la fel ca în Moldova, pe când începe cucerirea sa, condusă de o aristocrație română ivită din simbioza slavo-română, conduce la un proces mai lung și în parte nereușit de fuziune a celor două principale componente etnice ale statului moldovean“ (p. 63).

Acest paragraf, care constituie centrul de greutate al tezei domnului Frédéric Beaumont, este un model de construcție apriorică fără nicio bază documentară. Or, această bază ne este furnizată de documentele istorice pe care autorul le ignoră complet, consultând doar lucrări de mână a doua sau complet nefolositoare.

Potrivit celui mai bun specialist contemporan al istoriei sale medievale, Radu Popa, țara Maramureșului avea în secolul al XIV-lea între 8.000 și 10.000 de locuitori, trăind în 80 și ceva de sate, în imensa lor majoritate români, prezenți aici dinainte de anul 1300. În ceea ce privește pe ruteni, același autor constată câteva

fapte importante pentru subiectul nostru. „Pentru fiecare sat maramureșean în parte, precizat de izvoarele din veacurile XV – XVII ca rutean sau locuit de ruteni, se poate surprinde documentar fie întemeierea sa la sfârșitul veacului al XIV-lea – începutul veacului al XV-lea sau într-o epocă ulterioară, fie împrejurarea concretă în care populația românească a fost înlocuită cu aceea de origine ucraineană.“ La sfârșitul secolului al XIV-lea în Maramureș se aflau doar câteva sate de ruteni: Ruscova (1353), Berezna, Boureni, Peri, Poienile de sub Munte de pe valea Bârjavei în ținutul Bereg.

Apoi, „marea majoritate a satelor ucrainene din Maramureș se afla pe văile afluenților dinspre nord ai Tisei, slab locuite în veacul al XIV-lea, și unde s-a produs o masivă colonizare ruteană în special în veacurile XV – XVII“.

„Între românii și rutenii maramureșeni a existat, sub aspect social, o deosebire fundamentală, constând din faptul că primii au format în veacurile XIV – XV cvasitotalitatea feudalității stăpânitoare de sate și de pământ în Maramureș, excepție fiind doar trei sau patru familii de feudali catolici prevăzuți cu danii regale, în timp ce niciun rutean nu este atestat ca stăpânind un sat sau o parte de sat la această vreme.“

Constatând că documentele istorice dovedesc că regalitatea maghiară a găsit în Maramureș la sfârșitul veacului al XIII-lea și la începutul celui următor o clasă de feudali români stăpâni a satelor românești, Radu Popa precizează: „Pe de altă parte, rutenii maramureșeni nu au putut avea în această epocă o clasă feudală proprie, deoarece așezările lor s-au întemeiat pe terenuri asupra cărora se exercita în mod efectiv un drept de stăpânire recunoscut de regalitate. În prima fază a apariției lor în Maramureș, rutenii s-au așezat ca țărani dependenți pe câteva domenii feudale, iar ulterior, după constituirea în regiune a domeniilor regale, în special pe acestea din urmă (e vorba de «domeniul vistieriei» creat din sate confiscate la sfârșitul veacului al XV-lea și în veacul al XVI-lea în legătură cu cămările regale ale sării).“ Și continuă: „Satele din mediul cnezatelor de vale românești ce s-au rutenizat în secolele XV – XVI au aparținut în toate cazurile, cel puțin pentru o anumită perioadă, vistieriei regale sau unui mare feudal, fapt de

Radu Popa

natură să explice aducerea în acel loc a unor grupuri de iobagi ruteni.“

Și în concluzie: „Revenind la informațiile documentelor, putem afirma că datele cuprinse în ele corespund unei realități istorice și că despre o prezență a rutenilor în Maramureș nu poate fi vorba înainte de sfârșitul veacului al XIV-lea și începutul celui următor. Primele mențiuni despre ruteni sunt de la marginea de apus a Maramureșului, pe valea Neagovei și pe valea Bârjavei din Beregul învecinat, ele indicând, cel puțin pentru această etapă, și direcția de pătrundere a grupurilor rutene, coborând dinspre nord-vest spre sud-est. Singurul caz aparte îl constituie satul Ruscova din colțul sud-estic al Maramureșului, sat probabil rutean încă de la mijlocul veacului al XIV-lea, prins între munte și masa compactă a satelor românești de pe văile Vișeu și Iza, precum și Poienile de sub Munte, întemeiat la sfârșitul aceluiași veac în legătură cu Ruscova. Această enclavă ruteană din veacul al XIV-lea rămâne

de explicat, poate și de cercetările arheologice.“

Recapitulând, constatăm că afirmațiile domnului Frédéric Beaumont despre marea importanță a rutenilor în istoria Maramureșului din secolul al XIV-lea, mai precis din vremea descălecării Moldovei (c. 1347) sunt false. Dragoș Vodă „și-a lui ceată“, cel mult 100 – 200 de familii (Radu Popa), erau cu toții români, nobili și oameni liberi, iar nu iobagi ruteni legați de glic și abia instalați în Maramureș, cum crede domnul Frédéric Beaumont (p. 65), care afirmă senin că „o parte semnificativă din drujina lui Dragoș erau ruteni.“

Ponderea românilor în această regiune a fost estimată, pentru secolul al XIII-lea, la 90%, restul fiind „oaspeți regali“ sași și unguri, instalați după 1271. În secolele următoare, această pondere scade la aproximativ 80% în veacul al XV-lea și sub 50% în secolele XVI – XVII, când sunt depășiți de ruteni imigrați în masă, rămânând totuși ridicată (peste 80%) în partea de sud, cea care aparține azi României. La 1839, comitatul Maramureș plus satele de pe valea Bârjavei (care în secolul XIV țineau de Bereg), avea 49.000 de români și 84.000 de ucraineni, iar la sfârșitul secolului XIX 65.000 de români și 122.500 de ruteni. După dispariția Imperiului Austro-Ungar, recensământul din 1930 găsea în Maramureșul românesc 93.209 români și 19.230 ruteni. Iar la 1944 – 1945, când naționaliștii ucraineni au avut un cosângean pe nume Odoviciuc numit prefect („un ucrainean venit în 1920 sau 1928 din Bucovina, mare naționalist ucrainean, și a fost și juristul Episcopiei ortodoxe din Sighet, înființate în 1938“), acesta a organizat, sprijinit de P.C.d.R. și de Armata Roșie, campania de teroare vizând alipirea Maramureșului la Ucraina subcarpatică (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/2006; 5 – 7/2007) proaspăt oferită de președintele cehoslovac Beneš lui Stalin. În acel an, românii, care s-au apărat cu mult curaj și cu arma în mână, ba chiar și cu un tun (din cele abandonate de Wehrmacht în retragere), numărau cam 100.000 de suflete, în timp ce rutenii, evreii și nemții împreună cam 30.000. În sfârșit, recensământul din 1992 a găsit 81,9% români și 6,80% ucraineni, cifre și procentaje care nu mai suferă discuție.

(Va urma)

S.U.A. – CUBA O JUMĂTATE DE SECOL PENTRU NORMALIZARE

Prof. univ. dr. DUMITRU PREDA

Republica Cuba și Statele Unite ale Americii au restabilit relațiile diplomatice la 20 iulie 2015, după ce acestea fuseseră întrerupte în timpul Războiului Rece, în 1961. După mai bine de 50 de ani, cele două state au inaugurat un capitol nou, printr-o schimbare istorică ce poate revitaliza legăturile economice și culturale dintre ele.

Ambasada S.U.A. din Havana

După victoria Revoluției cubaneze, în 1959, și prăbușirea regimului Batista, istoria relațiilor bilaterale a fost dominată de un conflict accelerat și instaurarea unei blocade economice. Criza rachetelor din 1962 (*Magazin istoric*, nr. 2–3/1995; 9/2003; 6, 12/2012) a agravat și mai mult tensiunea dintre cele două țări.

Și totuși, caracterul liberal al primului guvern cubanez revoluționar (ianuarie – februarie 1959) fusese bine primit în Statele Unite, după cum arată telegramele diplomatice trimise de la Havana. Chiar și numirea lui Fidel Castro ca prim-ministru (16 februarie) a fost considerată inițial ca o sursă de stabilitate în relațiile bilaterale. În aprilie 1959 premierul cubanez a fost invitat în S.U.A., unde a avut întâlniri cu membri proeminenți ai Administrației Eisenhower. Vicepreședintele Richard Nixon avea să declare că guvernul său nu avea de ales și trebuia să încerce să-l orienteze pe vocalul interlocutor „în direcția cea bună.”

Dar foarte curând, relațiile americano-cubaneze s-au deteriorat, în urma reformelor radicale întreprinse în agricultura cubaneză, a naționalizării industriei și sistemului financiar. În martie 1960,

președintele Eisenhower a aprobat „Programul operațional”, potrivit căruia guvernul lui Castro era considerat o amenințare pentru securitatea Statelor Unite. A urmat tentativa de invazie eșuată, din Golful Porcilor (aprilie 1961, în timpul Administrației Kennedy). Deja, la 3 ianuarie 1961, relațiile diplomatice fuseseră rupte.

O lună mai târziu, Fidel Castro anunța că a ales calea socialismului. Profesorul american Richard E. Welch Jr. nota: „Statele Unite au fost incapabile să recunoască faptul că Fidel Castro [...] reprezenta o mișcare cu o largă bază de masă, pentru independența față de un trecut al Cubei – un trecut dominat de influența economică și diplomatică americană.” Cursul ulterior al relațiilor a fost dominat de o ostilitate crescută. Rivalitatea dintre cele două mari puteri din a doua jumătate a secolului trecut – U.R.S.S. și S.U.A. – a influențat major evoluția internă și internațională a Cubei în următoarele trei decade.

De la începutul anilor '70, relațiile Cubei cu „lagărul socialist” și C.A.E.R. (al cărui membru Cuba devine din 1972) s-au întărit. Și totuși, în domeniul politicii externe Cuba a avut unele puncte

Contraatac al armatei cubaneze după debarcarea din Golful Porcilor

de vedere diferite de Moscova. A existat, în același timp, un flux evident, chiar dacă neregulat, de schimburi diplomatice (în general ținute secrete) cu Statele Unite, care a dus de la ostilitatea accentuată din anii '60 la un lent proces de apropiere, mai ales în timpul mandatului președintelui Jimmy Carter (1977 – 1981). A fost ceea ce am putea numi decada diplomației pragmatice.

Pe acest fond, au existat câteva încercări ale Washingtonului de a revizui relațiile bilaterale. Dar procesul „unor pași lenți și reciproci” nu a funcționat. Cel mai important gest a fost făcut la 1 septembrie 1977, când s-a creat o Secție a Intereselor Statelor Unite, cu un personal redus, condus de Wayne S. Smith, care a funcționat în fosta clădire a Ambasadei S.U.A. la Havana, sub auspiciile Guvernului elvețian. O misiune cubaneză similară, sub auspiciile Cehoslovaciei, s-a deschis la Washington. Președintele Carter, un adevărat partizan al dialogului și normalizării relațiilor dintre cele două state, declara ulterior: „Retrospectiv, știind ceea ce știu de când am părăsit Casa Albă, ar fi trebuit să merg mai departe și să fiu mai flexibil în dialogul cu Cuba și să stabilesc relații

diplomatice depline.”

După cum subliniază mulți analiști americani, un factor care a determinat Washingtonul să rămână pe poziții ostile l-au constituit inițiativele și acțiunile cubaneze pe plan internațional. Atât cele din cadrul Mișcării de realiniere (Grupul celor 77), cât mai ales sprijinul constant acordat grupurilor de stânga și mișcărilor revoluționare din America Latină și Africa. Această ostilitate nu a fost uniformă și continuă, iar în toată perioada de confruntare sensibilă „problemă cubaneză” a rămas un subiect de dezbatere, mai ales în perioadele alegerilor prezidențiale, ținute din patru în patru ani.

După ce Ronald Reagan a devenit președintele S.U.A. în 1981, relațiile dintre cele două state au cunoscut o nouă înrăutățire. În martie 1982, președintele nord-american a desemnat Cuba stat sponsor al terorismului, acuzând regimul Castro că acordă sprijin grupărilor comuniste militante din Africa și America Latină: Angola, El Salvador, Guatemala și Nicaragua. La sfârșitul lui 1983 Washington a autorizat funcționarea Radio Marti, care sprijinea acțiunile opoziției cubaneze și submina regimul din Cuba. La sfârșitul anului 1986 s-a intensificat blocada economică impusă Cubei. Dar punctul cel mai de jos al relațiilor americano-cubaneze în timpul Administrației Reagan s-a înregistrat, fără îndoială, în martie 1987, când în cadrul Comisiei O.N.U pentru drepturile omului S.U.A. au cerut o anchetă privind „violările de către Cuba” a acestor drepturi. Rezoluția a fost respinsă la vot.

respinsă la vot.

În contextul îmbunătățirii relațiilor sovieto-americane, după venirea lui Gorbaciov la putere în 1985, în urma unor negocieri diplomatice despre care nu s-a vorbit prea mult deschis, relațiile bilaterale au cunoscut o îmbunătățire, materializată în semnarea unui Acord S.U.A. – Cuba privind imi-

*Liderii revoluției cubaneze:
Fidel Castro (primul din stânga) și Che Guevara (în centru)*

Strângerea de mână istorică

grarea (20 noiembrie 1987). Mulți experți consideră că evenimentul cel mai grăitor l-a constituit acceptarea de către Fidel Castro a retragerii a 50.000 de militari cubanezi din Africa, în urma acordului de pace dintre Cuba, Angola și Africa de Sud, stimulat de cele două mari puteri și semnat la Națiunile Unite, la 23 decembrie 1988. Acordul garanta independența Namibiei și retragerea treptată a militarilor cubanezi din Angola până în 1991.

Căderea zidului Berlinului, a sistemului comunist și prăbușirea U.R.S.S. (1991) au produs transformări majore în geopolitica globală. Sfârșitul Războiului Rece a adus speranța unei ere de pace. Cuba a rămas fără sprijinul foștilor săi aliați comuniști, prima consecință fiind declanșarea unei puternice crize economice. Pe acest fond, S.U.A. au mărit presiunea asupra guvernului revoluționar cubanez. La 23 octombrie 1992 Congresul a aprobat Actul privind democrația cubaneză, urmat de Actul privind solidaritatea cu democrația și libertatea cubaneză (cunoscut și ca Actul Helms – Burton), la 12 martie 1996. Așa cum au apreciat mulți analiști, aceste măsuri nu au dus la prăbușirea regimului Castro.

În ciuda unei anumite flexibilități în politica de imigrări față de Cuba și a unor contacte între FBI și serviciile speciale cubaneze în problema terorismului, arestarea, în septembrie 1998, a cinci ofițeri de informații cubanezi, acuzați de spionaj pe teritoriul S.U.A., a dus la o nouă încordare. În mandatul președintelui Bush Jr. relațiile bilaterale au atins cel mai scăzut nivel de după anii '60. Președintele nord-american declara: „Noi nu așteptăm ziua eliberării Cubei; noi lucrăm pentru acea zi.” Fostul șef al misiunii americane la

Havana, Wayne S. Smith, scria în anul 2009: „Dezamăgiți că boala lui Castro și semi-retragerea din viața publică [în 2006] nu au provocat o nemulțumire serioasă, poate chiar o răsturnare a regimului, neo-conservatorii [...] speră că moartea lui le va aduce în sfârșit acest premiu [...] Mai curând, va fi ultima lor dezamăgire.”

În timpul Administrației Obama (2009 – 2017) s-a produs o nouă cotitură, mai ales în al doilea mandat. S-a manifestat atunci o disponibilitate sporită pentru dialog și apropiere de Havana. Strân-

gerea de mână istorică cu președintele Raul Castro, în decembrie 2013, în Soweto – în timpul serviciului religios în memoria președintelui Nelson Mandela –, descrisă de mass-media internațională ca un gest de reconciliere, a marcat debutul unui proces de normalizare a relațiilor dintre S.U.A. și Cuba. Anunțul făcut de președintele Barack Obama, la Washington, privind reluarea relațiilor diplomatice, secondat de cel al președintelui Raul Castro la Havana, a fost urmat de un schimb de spioni arestați, căruia nu i s-a făcut mare publicitate, și eliberarea americanului Alan Gross. Acesta fusese arestat în Cuba în decembrie 2009, pe când lucra pentru Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), în cadrul unui program finanțat în baza Actului Helms – Burton, fiind acuzat de spionaj în favoarea S.U.A. Președintele Obama declara la Casa Albă: „Acești 50 de ani au demonstrat că izolarea nu a funcționat. Este vremea unei noi abordări.” Președintele Raul Castro afirma, la rândul său: „Trebuie să învățăm arta de a trăi împreună, de o manieră civilizată, în ciuda diferențelor noastre.”

Ca ambasador al României în Republica Cuba, fiind din 2014 și decan al Corpului Diplomatic al U.E. la Havana, am avut ocazia unică de a fi un observator bine plasat pentru a urmări deciziile luate de guvernele american și cubanez. Ca o concluzie, reproduc afirmația analistului american George Friedman: „Normalizarea relațiilor cu Cuba nu mai ridică vreo amenințare strategică. Pentru a înțelege răspunsul american pentru Cuba din ultimii 50 de ani, este importantă deslușirea provocării geopolitice pe care a reprezentat-o Cuba pentru Statele Unite.” ■

1956. SPORTIVI ROMÂNI... DE TIP NOU

IOAN LĂCUSTĂ

Un dosar din fondurile Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport, cu rapoarte privind participările unor sportivi români la competiții internaționale din urmă cu șapte decenii, cuprinde și relatări privind comportamentul competitorilor, urmărit partinic, de pe pozițiile moralei socialiste.

Erau rapoarte întocmite de conducătorii loturilor respective.

La sfârșitul anului 1955 (9 – 31 decembrie) și începutul lui 1956 (1 – 10 ianuarie) lotul R.P.R. de schi participă, în Italia și Elveția, la întâlniri cu schiori din alte țări europene, îndeosebi occidentale, premergătoare Jocurilor Olimpice de Iarnă (Cortina d'Ampezzo, Italia, 26 ianuarie – 5 februarie 1956; *Magazin istoric*, nr. 2/2006). Rezultatele sunt slabe, din cauza insuficienței pregătirii și a precarei dotări materiale a sportivilor noștri. Slaba dotare tehnică a schiorilor români le creează și complexe de inferioritate, îndeosebi față de competitorii occidentali. „Au fost pur și simplu timorați în cursă

● Schiorii stresați din lipsa tehnicii ● Canotorii de tip nou la banchet ● Disparații cu față la Berlin ● „Ambalateurul” neîndemânatec împachetează darurile naționalei de tir... ● ... iar instructorul-securist provoacă dezastrul moral al lotului ● Ispita filmelor decadente

din cauza diferenței de nivel tehnic existentă între ei și ceilalți concurenți”, consemna conducătorul lotului. Propune „să nu se mai participe la concursuri mari, unde sportivii noștri suferă acel complex de inferioritate”.

Câteva luni mai târziu, în iunie 1956, conducătorii loturilor se confruntau cu... dispariții de sportivi. La întâlnirea echipajelor de canotaj și caiac-canoe de la Berlin, un sportiv părăsește echipa chiar în seara recepției finale. Responsabilul lotului se simte dator să explice că el își instruisese în prealabil sportivii. Avusese „o ședință cu tot lotul pentru a se prelucra în special felul cum să se comporte sportivii români la banchet. Aici li s-a arătat că dacă se va da băutură la banchet să fie cumpătați, în tot timpul banchetului fetele să nu iasă afară cu eventualele cunoștințe pe care le vor face acolo, de asemeni băieții să nu iasă afară pe timpul banchetului, să dea ocazie de impresie nepotrivită la adresa sportivilor români [...] S-a arătat că dat fiind că a doua zi se va vizita

Leon Rotman, 1956

Ștefan Petrescu, campion tir 25 m pistol viteză,
Melbourne, 1956

orașul, mergând prin magazine, să se comporte așa cum trebuie să se comporte un sportiv de tip nou“.

Totuși, un canoist nu mai este de găsit, provocând agitație atât în rândul oficialilor români, cât și al organizatorilor germani. S-a aflat doar că sportivul a dispărut. „Am luat măsuri să-l căutăm peste tot – mărturisește conducătorul lotului –, atât în incinta bazei sportive, cât și în părțile din apropiere, ca pădurea din dreapta noastră, localurile dimprejur, dar nu a fost găsit nicăieri. În acea noapte nu am dormit deloc, ci mereu am fost căutat. După ora 5 dimineața am dat un telefon la locuința tov. prim-secretar de ambasadă, căruia i-am raportat cazul respectiv.“ Sportivul dispăruse cu o fată „care locuiește la părinți în apropierea Berlinului și pe care o cunoștea mai demult. Își aranjaseră întâlnirea din timp“.

Într-adevăr, legătura cu fata era mai veche, cei doi corespondau și probabil își aranjaseră fuga din timp. „Organele“ cunoșteau aceste amănunte dinainte, dar nu l-au anunțat și pe conducătorul lotului, care exclamă cu năduf: „Dacă știam aceasta l-aș fi luat cu mașina și l-aș fi trimis la ambasadă.“

Într-o situație jenantă a fost pusă echipa națională de tir, care a participat între 21 iunie și 11 iulie 1956 la unele competiții la Copenhaga, Helsinki și Budapesta. Din cauza unei proaste pregătiri de la București, nu au putut înmăna tradiționalele daruri. „Toate delegațiile străine – consemnează delegatul român – care au împărțit cadouri le-au înmănat în ambalaje originale, frumoase și care purtau inscripția țării și a organizației sportive respective. În general, aceste cadouri nu erau mai valoroase decât ale noastre, însă incomparabil mai frumos

prezentate decât ale noastre.“

Darurile românilor, „formate din câte o discotecă [?!], fețe de masă mari și mici, ii, milieuri mari și mici, sacose și țigări“, le-au fost „predate de la C.C.F.S. bucată cu bucată. Înghesuite în geamantane, s-au șifonat și ca urmare nu puteau fi date în cadrul unei recepții în această formă. Oricum ne-am fi străduit să facem pachete din hârtie, bună sau rea, aspectul era al unui pachet de băcănie alcătuit de un ambalateur neîndemânat“.

Nemulțumit este conducătorul lotului de trăgători și de prezența „inspectorului de tir“, altfel spus

a securistului, atașat echipei. Acesta „nici nu are contingență cu tirul, ceea ce-l pune într-un complex de inferioritate față de trăgători“. Sportivii „nu-l iau în serios, fiindcă sfaturile și îndemnările lui n-au nimic comun cu pregătirea tehnică sau teoretică în disciplina tirului“. La Budapesta, „doi dintre trăgători au avut nenorocul să doarmă în aceeași cameră cu inspectorul de tir. Timpul respectiv a fost folosit în prelucrarea acestora în ședințe interminabile, privind felul de a se comporta ca trăgător, ca cetățean, aducându-i la disperare“. Rezultatul a fost „un adevărat dezastru moral asupra lotului“.

Adeseori, conducătorii loturilor țin să sublinieze, propagandistic, impresia bună lăsată de sportivii români. Cum o face cel al lotului de canotaj academic la Campionatele Europene de la Bled, Iugoslavia, din luna august același an. „Străinii care locuiau și luau masa la același hotel cu delegația noastră erau în marea lor majoritate elementele din marea burghezie din multe state din Europa și chiar S.U.A. Felul cum s-au prezentat fetele noastre, ca echipament sportiv sau haine personale, comportare etc., a lăsat o bună impresie“.

În timpul Campionatului de Natație din Iugoslavia (2 – 13 septembrie 1956), un antrenor își arată „cosmopolitismul față de filmele americane“. Dacă acesta nu a avut nicio reacție publică față de acele pelicule, la Zadar, tot în Iugoslavia, în timpul Campionatelor de Yachting, sportivii români după ce au „vizitat muzeele din oraș“, au „vizionat două filme americane care au dezgustat sincer pe sportivi“ (precizează combativ conducătorul lotului) „și un film italian“ (reacții neconsemnate!). ■

În contextul trecerii de la politica externă din Evul Mediu, bazată pe valorile și coeziunea spațiului european al Ortodoxiei, la una întemeiată pe Realpolitik, în zorii epocii moderne, s-au format și cele două școli fundamentale românești de politică externă (Magazin istoric, nr. 4 – 8/2023).

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Foarte importantă la începutul epocii westfaliene a fost achiziția unui principiu sistemic al acesteia ca trăsătură definitorie în comportamentul extern al statalității românești. De secole, ea fusese practică sporadic, fiind impusă de fluiditatea geopolitică zonală, mai ales de asimetria puterii românești față de marii jucători – regatele și imperiile înconjurătoare –, realitate constantă până la Primul Război Mondial. Identificarea unui instrument pentru a riposta eficient acestei realități se impunea și el a fost ales, odată ce devenise principiu fundamental al sistemului westfalian de state, prin interogarea tradiției istorice, în care navigarea atentă prin instabilitatea geopolitică regională, prin dese și bine gândite schimbări de orientare externă constituia ceea ce mulți analiști – inclusiv chiar cancelarii practice – au numit „jocul pe două (sau mai multe) tablouri”, care își dovedise viabilitatea în supraviețuirea statalității proprii.

De la valori identitare religioase la Realpolitik. Este evident că o politică externă coerentă trebuie să se bazeze pe o cultură strategică, în sensul că elitele trebuie să fie gata, pe baza realităților existente, să asume decizii adecvate intereselor proprii. Cu alte cuvinte, politica determină strategia, și nu invers, așadar deciziile strategice trebuie să descindă din obiective politice clar definite, iar implementarea trebuie să

fie conformă magnitudinii acestora (cerințe interne: forțe militare, amenajarea defensivă a teritoriului, potențial economico-militar și rezerve adecvate etc.; exigențe externe: alianțe politico-militare calibrate de maximizare a puterii, relații economico-diplomatice extinse etc.). Ar fi de neînțeles decizii strategice în absența unei politici externe cu țeluri clare, dar și a unor forțe militare adecvate lor. Uneori, chiar absența lor trebuie să fie

astfel mascată, încât să inducă percepția unei ambiguități strategice și să descurajeze adversarii.

Suntem în fața unei întrebări capitale: au avut școlile geopolitice românești o bază într-o cultură strategică deja formată?

Documentația existentă permite desprinderea a două trăsături ale acestei culturi strategice românești, indiscutabil în ființă de la apariția statalității proprii, dăinuirea ei

Ioan Asan al II-lea

furnizând argumentul decisiv. Ele reflectă conexiunea între politică și strategie și sunt: supraviețuirea identitară ca obiectiv central și orientarea geopolitică externă, definită în termeni de *Realpolitik* sau de valori/apartenență religioasă (creștin-ortodoxă).

Supraviețuirea este o constantă de la întemeierea statelor românești, ele vădind o conservare neîntreruptă în timp, de la Regatul Asăneștilor, format la debut de secol XIII, până la instalarea regimului fanariot și, cu diminuări de statut internațional, chiar și atunci. La 1204, vlahii sud-dunăreni, cu sprijinul celor de la nordul Dunării și al cumanilor de aici, au organizat un regat cu capitala la Tîrnovo – recunoscut de papă –, con-

duc de o dinastie românească întemeietoare, elita lui dominantă fiind treptat bulgarizată până către sfârșitul secolului XIII. Primejdia otomană, devenită proeminentă pentru acest regat încă din prima jumătate a secolului al XIV-lea, s-a extins și la nord de Dunăre, unde invazia mongolă din 1241 inaugurase o altă amenințare pentru spațiul balcanic prin formarea unui centru de control în zona Isaccea și controlând și Peninsula Crimeea. Întemeierea Țării Românești la începutul secolului XIV o putem considera practic o reușită de supraviețuire a statalității originare a Asăneștilor extinse la întemeiere la nord de Dunăre, așa cum o vădește și recunoașterea la 1359 a mitropoliei acesteia de la Curtea de Argeș prin mutarea celei ocupate și distruse de la Vicina, oraș-port dunărean neidentificat încă. Dar mai important

pentru această continuitate a statalității românești în epocă, de la 1204 până la 1330, este titulatura medievală a domnilor Munteniei (Ungro-Vlahiei în documentele Patriarhiei Ecu-menice de la Constantinopol) și Moldovei (Ruso-Vlahiei în aceleași acte), unde „Io“, cu care începe înșiruirea titlurilor domnilor români este amintirea Regatului Asăneștilor și semn al legitimității geopolitice și descendenței monarhice pe plan european. Istoricul Petre P. Panaitescu, cel mai bun cunoscător al documentelor medievale românești scrise în limba slavonă, afirma, în opinia noastră credibil: „Legăturile politice din veacul al XIV-lea între Bulgaria și Țara Românească au avut urmări și în domeniul organizării statului, precum și în cel cultural. Statul românesc [cu capitala la Curtea de Argeș – n.n.] fiind de curând întemeiat, a luat

exemplu din organizarea de stat a vecinului său de peste Dunăre [...]. Astfel, titlul domnului Țării Românești a fost imitat după acela al țarului bulgar; nu numai formulele, de origine bizantină: «întru Hristos binecredincios și binecinstitor autocrat», dar chiar numele de Ioan (prescurtat Io) pe care și-l adaugă fiecare țar bulgar din acea epocă la numele său propriu (Ioan Alexandru, Ioan Strașimir, Ioan Șisman etc.), ca o dovadă de descendență din Ioan Asen II, a fost adăugat și la titulatura domnilor români. Faptul că aceeași titulatură a fost adoptată

Constantin Brâncoveanu

Emeric Thököly

termenilor agreeați în comun. Această diadă, acoperind secolele XV – XVII, este pusă în evidență de evoluția istorică și legitimată documentar de istoriografie.

În privința orientării geopolitice externe, ea cere două precizări. Cea dintâi este că în perioada diadei amintite, politica supraviețuirii a generat o strategie croită pe valori identitare, și anume

apartenența la spațiul creștin ortodox (bizantin), cu autoritatea spirituală supremă a Patriarhului Ecumenic de la Constantinopol. Întregul dosar al acestei problematice, extrem de complexe, trebuie studiat în legătură cu politica Patriarhiei Ecumenice și relației sale cu otomanii cuceritori la căderea Bizanțului, în 1453, când forul suprem ortodox și-a păstrat sediul la Constantinopol prin înțelegerea Patriarhului Ecumenic Ghenadius cu sultanul Mehmed al II-lea. Conform dreptului islamic, țările cucerite cu sabia au fost transformate în pašalâcuri, iar cele „închinăte” (prin „înțelegeri”, numite de europeni „capitulații”, echivalentul lor în terminologia otomană fiind *ahdname*) erau autonome și aveau propria administrație. Ecclesiastic, ele se subordonau (atârnau de) Patriarhiei Ecumenice, cu prerogative de „comandă și control” în întreg spațiul ortodox continental, ca odinioară în

timpul Bizanțului independent. „Atârnarea” era concomitentă față de Poartă și față de Patriarhia Ecumenică, fără a fi o delimitare clară, devenită totală în timpul regimului fanariot, când aceasta din urmă se transformă într-o instituție a administrației Imperiului Otoman.

Secunda precizare: spiritul Westfaliei și principiile noului sistem internațional întemeiat au determinat și o schimbare de paradigmă în orientarea strategică a statalității românești, supraviețuirea continuând să fie obiectivul central. De la o strategie în plan extern bazată pe valori (ortodoxia), s-a făcut o trecere chiar bruscă la una bazată pe *Realpolitik* – care a ocazionat și procesul de formare a Școlilor de gândire în politica externă națională –, interesele statului (conducătorului laic) jucând rolul esențial. Întreruperea bruscă a acestui proces prin instalarea de Poartă a regimului fanariot a întârziat intrarea statalității românești în modernitate cu mai bine de un secol. Dar până la acel moment de cotitură, abandonul cruciadei și al azimutului Sud în geopolitică s-a făcut simțit în „mişcăni” neobișnuite ale domnitorilor epocii de parteneriat/alianță temporară cu Hanatul tătarăsc sau aplicarea clauzei de securitate din „înțelegerile” cu Imperiul Otoman (bătălia de la Zărnești, de pildă, din august 1690, când Constantin Brâncoveanu a luptat alături de trupele transilvănene conduse de Emeric Thököly contra austrieilor).

Balansul geopolitic: o noutate westfaliană autohtonizată rapid. În deceniile de

și de domnii Moldovei este grăitor din perspectiva aici înfățișată.

Vecinătățile superioare ca potențial militar au impus, secol după secol, de la început, o strategie adecvată acestei politici de supraviețuire. Între altele, ea a presupus participarea la cruciadele organizate la nivel european împotriva agresiunii otomane (secolele XIII – XV), regatul Asăneștilor fiind întemeiat în urma uneia dintre ele, evidențiindu-se în anumite epoci chiar un rol substanțial al statalității românești și al românilor, cu deosebire în secolul XV (domniile lui Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, campaniile conduse de Iancu de Hunedoara). Mai apoi, consolidarea stăpânirii otomane în Sud-Estul Europei a adus în prim-plan o strategie adecvată supraviețuirii, întemeiată pe diada „închinare” (prin înțelegere) – rezistență armată în cazul depășirii de către otomani a

Reprezentare de epocă a Congresului de la Viena

după asediul Vienei (1683) și până la instalarea regimului fanariot (1711), cea mai cumplită bănuială care pecetluia soarta domnilor români – atrăgând detronarea sau chiar moartea – era cea de „hainie“, adică de lipsă de loialitate față de Poartă, așadar, dezavuarea concomitentă a „închinării“ față de Patriarhia de Constantinopol. „Hainia“ exista cu decenii înainte de instalarea regimului fanariot, decisă de imperiu din motive evidente de securitate. În luptele interne pentru ocuparea tronului se utiliza „păra“ pentru „hainie“, făcută de grupările de boieri la Poartă, asortată cu sute de punți cu galbeni pentru a grăbi înscăunarea propriului candidat și îndepărtarea sau moartea competitorului.

De ce această ieșire bruscă și decisivă în avanscenă a loialității în ansamblul relațiilor bilaterale cu Poarta? Ea implica încălcarea cu bună știință a „înțelegerilor“ încheiate de Țările Române cu puterea otomană, invocate public la negocierea Păcii de la Karlovitz, în 1699, când Poarta a refuzat cererea învingătorilor creștini de a ceda Moldova și Muntenia (au fost de acord în cazul Transilvaniei), justi-

ficând că sunt, după spusa cronicarului, „volnice“ („închinat“ de bunăvoie), deci s-ar comite o ilegalitate. Este prima dată când Poarta recunoaște pe plan internațional că Țările Române sunt autonome, ca rezultat al „închinării“ voluntare ca state ortodoxe.

Situația internațională explică aparentul paradox, potrivit căruia nu banii (tributul și peșcheșurile) și monopolul comercial – cum s-a argumentat până acum –, ci loialitatea (interveneau ca răsplătă a ei chiar scutiri însemnate de biruri, inclusiv de tribut) devenise însemnătatea principală a legăturii statalității românești cu Istanbulul. Declinul otoman accelerat după eșecul de la Viena (1683), înaintarea geopolitică a Austriei, apoi a Poloniei și, în final, a Rusiei, în dauna Porții, puneau în cumpană posesiunile sale în Europa, iar o statalitate românească loială intereselor sale devenea esențială la fațada imperială în planurile de supraviețuire ale imperiului.

Elitele românești au înțeles imediat uriașa schimbare a perspectivei geopolitice a Porții și au încercat s-o utilizeze în propriul folos. Domnii – și familiile lor, iar grupările boierești loiale au

sprijinit această revendicare – au tins, ca niciodată înainte, să obțină moștenirea ereditară a tronului, iar acest lucru să fie consemnat în scris. Așa vor căuta să-l obțină și Șerban Cantacuzino, și Constantin Brâncoveanu, dar și trădătorul aga Bălăceanu, ucis la

Zărnești, în Muntenia, precum și contemporanii din Moldova. Acest lucru l-a obținut Dimitrie Cantemir să fie consemnat expres în tratatul încheiat cu Petru I, țarul rus, la Luțk în 1711, chiar dacă unii boieri însemnați s-au opus.

Neîndoios că, mai ales în cazul lui Constantin Brâncoveanu, dar și în ce privește alți domnitori, împrejurările internaționale au evidențiat rapide modificări de poziție față de vecinătăți, iar alianțele des schimbătoare (cele mai multe secrete) au relevat un continuu balans între cele două tabere, creștină (rusă și habsburgică) și musulmană (otomani și tătari). Asemenea schimbări de poziție politico-strategică, menționate scrupulos de cronicari, erau reclamate de împrejurări, de la compensarea momentană a inferiorității față de un adversar în ofensivă al Porții – Țările Române fiind în „prima linie“ –, de îndatoriri proprii asumate la primirea investiției (uneori cu lăsarea la Istanbul ca zalog a unui apropiat, cum a fost Dimitrie Cantemir, pe când tatăl era domn în Moldova) și, mai ales, puterea militară vădit mai însemnată a Austriei și Rusiei. Ele erau mai apropiate geografic și deci mai amenințătoare (dar și adăpost sigur la vreme

Sosirea lui Carol I în România, în viziunea pictorului german Emil Volkert

de „hainie“) decât Țarigradul aflat la sute de kilometri depărtare. Poarta, în evident declin, a amplificat această politică de balans continuu al Țărilor Române aflate la „marginea“ imperiului. Este expresia logică a comportamentului unei puteri minore între giganți geopolitici, în sistemul westfalian.

Numai că, pentru cronicarii epocii, percepția era mult înrâurită de evoluțiile interne și de loialități familiale, impuse de vrăjmășia între grupări de boieri adverse, încât chiar domnul trebuia să navigheze prudent. Opinia cea mai răspândită la cronicari despre, de pildă, Constantin Brâncoveanu a fost tocmai această politică de pendulare între poli geopolitici. În parte, ea a fost expusă, fără a înțelege toate nuanțele și subtilitățile ei, de Axinte Uricariul: „Costandin vodă la aceste lucruri avea două socoteli: una că îndemnase pe țarul ca să vie asupra turcilor, care de va bate pe turci, să fie izbânda moscalilor, să se arate cu fața curată că din îndemnarea lui s-au făcut biruința asupra vrăjmașilor creștinești; altă socoteală avea că scria totdeauna la turci, îndemnându-i să meargă fără grijă, că le sânt oștile puține și flămânde și

altele. Și cu aceste socotele ce făcea, socotia ca să nu să scape de bine, or o parte va birui, or alta. Dară, săracul, s-au scăpat de amândoa. Că moscalii l-au cunoscut de hiclean și înșelătoriu de creștini, turcii încă l-au numit hain împăratului, văzând că Toma spătarul, fiind credincios al lui și boiaru mare și din neamul lui, s-au dus la țariul de au cerșut oști și au venit la Brăila de au făcut atâta pagubă și o au și luat de la mâna turcilor. Că mai vartos s-au încredințat turcii din spunerea solilor moschicești, carii, mergând la turci, au spus cum Costandin vodă i-au chiebat pe moscali de au venit cu oștire împotriva turcilor, rugându-i cu câțiva ani mai nainte, cu cărțile și cu oamenii ce trimitea totdeauna la dânsii.“

De altfel, acest comportament nu este unic în regiune. Identic elitelor românești au reacționat cele ungurești la înaintarea geopolitică austriacă, ridicându-se pentru menținerea propriului regat eliberat sub conducere proprie, având în acest scop sprijinul otoman.

Tiparul de balans strategic inițiat atunci va fi o constantă în școlile geopolitice românești abia născute, iar modificările

intervenite în cadrul acestui model s-au datorat succesiunii de amenințări majore la adresa statalității. Ceea ce a rămas ca un „cerc“ constrângător neschimbat este faptul că vecinătățile etno-statale au rămas aceleași, de factură imperial anexionistă, de atunci până la jumătatea secolului XX, fiind reprezentate de Imperiul Otoman (cu statul auxiliar din Crimeea al tătarilor, până la 1784), Austria, Rusia și, parțial, Polonia.

Pe măsura vremurilor, tiparul de balans strategic menționat a evoluat în procesul de aplicare. La început, până la secolul fanariot, el a avut un caracter regional, vădit inefficient, din cauza legăturii strânse de aliniere hegemonică cu Imperiul Otoman. Profilarea amenințării uriașe a Rusiei la jumătatea secolului XIX, ceea ce a atras chiar atenția întregii Europe, astfel încât avansul ei spre sud să fie oprit temporar prin Războiul Crimeii (1853 – 1856), a impus amorsarea unui balans strategic la eșalon continental, beneficiindu-se de garanția de securitate a „concertului de putere“ stabilit în 1815, sub pavăza căruia se produce și Unirea din 1859.

(Continuare în p. 82)

INCIDENTUL DE LA NAMAMUGI

● „Știu cum trebuie să mă port cu ăștia“ ● Călăresc cu nesimțire
 ● „Să fiți amabili“ ● Un om nechibzuit și încăpățânat ● Vinovat
 imaginar, dispărut oricum ● „Sângele unui barbar occidental“ ● Tu-
 nuri, rachete și mingi magice ● După război, alianță

ANDREI OPREA

Este o după-
 amiază senină
 de septembrie în
 1862, în apropierea
 portului Yokoha-
 ma, Japonia. Ne-
 gustorul britanic
 Charles Lennox
 Richardson se află
 în vizită în Japo-
 nia. A petrecut nouă ani în Shanghai, China, iar
 acum dorește să se pensioneze. Este însoțit de
 doi prieteni, Woodthorpe Charles Clark și William
 Marshall, și de cumnata lui Marshall, Margaret
 Watson Borradaile. Este prima dată când
 Richardson sosește în Țara Soarelui Răsare.

Turiștii se hotărăsc să viziteze un templu
 din apropiere. Nu bagă în seamă ce se discută în
 comunitatea britanică din Yokohama, că ar trebui
 să evite acel traseu astăzi. Pe drum, în satul
 Namamugi, din direcția opusă, se apropie un
 întreg alai: zeci de samurai înarmați ce poartă o
 lectică. Când îi întâlnesc, Richardson se întoarce
 spre prietenii lui și le spune: „Lăsați-mă pe mine,
 știu cum trebuie să mă port cu ăștia.“ La scurt
 timp, după ce suferă zece răni de sabie și de
 suliță, își dă duhul.

Incidentul, pictat de Hayakawa Shozan în 1877

Trecuseră mai puțin de
 zece ani de când Japo-
 nia a fost obligată să își deschidă
 porțile Occidentului, în iulie
 1853, după mai bine de 200 de
 ani de izolare (*Magazin istoric*,
 nr. 6/2017). Pentru societatea ni-
 ponă, era o perioadă de transfor-
 mări bruște. Tratatul inegal cu
 Occidentul și comerțul necontro-
 lat au dus la un colaps economic.
 În orașe bântuia holera, adusă de
 europeni. Autoritatea centrală,
 Shogunatul familiei Tokugawa
 (*Magazin istoric*, nr. 11/2016),
 ce nu reușea să gestioneze si-
 tuația din pricina inferiorității
 militare față de occidentali, nu
 se mai bucura de vechea auto-
 ritate. Societatea trecea printr-o
 modernizare accelerată, fiecare
 daimyo (senior feudal) încercând
 să importe cât mai multă tehnică
 și armament din Vest.

Această situație complexă a provocat resentimentele față de occidentali. Sakuma Shozan, cărturar și om politic nipon ce a inventat mai multe mașinării electrice pe baza modelelor vestice, i-a caracterizat astfel: „Practic, sunt barbari care nu înțeleg moralitatea, omnia sau dreptatea; se pricep doar la ceea ce le aduce profit. [...] Iar odată ce se pregătesc de război, se așteaptă să profite pe tot parcursul său. Drept urmare, chiar dacă nu o fac cu ură, pot să realizeze tot felul de atrocități.”

Samuraiul care a poruncituciderea lui Richardson era Shimazu Hisamitsu, regentul domeniului feudal Satsuma, unul dintre cei mai influenți daimyo ai epocii. Cu două luni înainte de incident, domeniul Satsuma a înaintat o plângere Shogunatului: „În ultimul timp, străinii merg călare prin toată țara, merg sau călăresc cu nesimțire, câte doi sau trei unul lângă altul [ocupând astfel tot drumul].”

Pentru ca „demnitatea domeniului nostru să rămână nepătată”, samuraii din Satsuma cereau Shogunatului să le dea dreptul să răspundă „faptelor necuvenite” ale străinilor după „obiceiul vechi”. Conform acestuia, dacă unui samurai îi era lezată onoarea, el avea dreptul să îi aplice o lovitură cu arma agresorului. Existau anumite condiții: lovitura trebuia să vină imediat după actul dezonorant, agresorul avea dreptul să se aplece, iar samuraiul avea obligația să raporteze ce s-a întâmplat autorităților și să petreacă 20 de zile pocăindu-se acasă. Dacă se considera apoi că samuraiul a

*Trupul neînsuflăit
al lui Charles Lennox Richardson*

acționat fără temei, putea fi aspru pedepsit, inclusiv cu moartea.

Shogunatul a răspuns cererii, transmițând o rugămintă consulatelor străine să își instruiască cetățenii să se poarte cum se cuvine. Fiind însă conștient de diferențele culturale dintre japonezi și occidentali, a indicat domeniului Satsuma: „Având în vedere că este evident că obiceiurile lor sunt diferite și că este dificil să comunicăm, trebuie să vă străduiți să fiți amabili. Dacă nu vă comportați cum se cuvine, domeniul vostru ar putea să fie acuzat de acțiuni ilegale; așadar, ar trebui să vă purtați prietenos și să fiți toleranți.”

*Shimazu Hisamitsu,
portret de Harada Naonjiro
(1863 – 1899)*

Shimazu Hisamitsu și anturajul său de samurai primiseră sarcina să însoțească un emisar al împăratului la întoarcerea din Edo (viitorul Tokyo, reședința shogunului) spre Kyoto (reședința împăratului). La 14 septembrie 1862, mergeau pe *Tokaido*, drumul important ce lega cele două orașe. Conștient că puteau

apărea conflicte, Shogunatul l-a înștiințat pe însărcinatul cu afaceri britanic, Edward St. John Neale, de trecerea alaiului și i-a cerut să nu permită accesul cetățenilor britanici pe *Tokaido* în zilele respective.

Nefiind la curent, Charles Lennox Richardson și prietenii săi s-au hotărât să meargă pe *Tokaido*. Nu a fost o hotărâre de moment; dăduseră de veste cu câteva zile în urmă să li se pregătească cai, pe care i-au preluat în satul Kanagawa. Pe *Tokaido* au întâlnit mai multe grupuri mici de samurai. De fiecare dată, au rămas călare și doar au încetinit.

Nu este clar ce s-a întâmplat când cei patru s-au întâlnit cu alaiul lui Shimazu Hisamitsu. Deși au existat mulți martori, fiecare descriere a evenimentului diferă și este pătinoare. Se știe sigur că Richardson a fost atacat de samuraii din domeniul Satsuma, că a murit, că Clark și Marshall au fost grav răniți și au fugit călare și că doamna Borradaile a scăpat nevătămată în mod miraculos.

Conform obiceiului japonez, când cineva se întâlnea pe drum cu o procesiune importantă – cum era cea condusă de Shimazu Hisamitsu – trebuia neapărat să se dea la o parte, să

*Drumul Tokaido,
fotografie
de Felice Beato,
din 1865*

descalce dacă era cazul și să facă plecaciune. Multe descrieri spun că samurailor, văzându-i pe cei patru călători, au încercat să îi avertizeze, însă niciunul dintre ei nu vorbea limba japoneză. Când britanicii, în frunte cu Richardson, au continuat să meargă călare spre alai, ei nu doar că au lezat onoarea samurailor, dar puteau trezi temerea că puneau la cale un atentat la viața emisarului însoțit. În momentul în care cei patru au ajuns aproape de lectică și și-au dat seama de pericol, era prea târziu.

Tăiat cu sabia de două ori, Richardson s-a prăbușit de pe cal. Rănile erau fatale. Shimazu Hisamitsu a poruncit samurailor săi să îl ucidă; muribundul a suferit zece tăieturi și înjunghieturi în total. Din punctul de vedere al samurailor, au acționat cu

milă, curmându-i suferința. Însă din punct de vedere occidental, gestul era deosebit de barbar.

Doamna Borradaile a descris altfel evenimentul, spunând că cei patru călători au ascultat de indicațiile japonezilor să se dea la o parte, însă, când s-au întors cu spatele, samurailor au năvălit pe ei cu armele. Clark a dat o descriere asemănătoare, insistând că britanicii au păstrat distanța. Marshall însă a spus că samurailor nu i-au avertizat decât după ce cei patru trecuseră deja de 12 oameni din alai și că „noi nu am vorbit, nu am făcut gesturi, nici altceva prin care i-am fi putut jigni“. Toți au zis însă că Richardson călărea alături de doamna Borradaile, iar Clark alături de Marshall – mergând doi câte doi, ocupau o bucată mare din drum.

*Negocieri între
Franța,
Marea Britanie
și Shogunat,
purtate
la 2 iulie 1863,
la bordul
navei franceze
„Sémiramis“,
la care
au participat
și Neale și Kuper*

Mărturiile japoneze au susținut că samurailor au urmat indicațiile Shogunatului – să fie amabili – și au tolerat lipsa de respect a străinilor, dar britanicii s-au băgat apoi în mijlocul alaiului, unde era lectica. Au recunoscut însă că replica lor a fost deosebit de violentă. Shimazu Hisamitsu l-a certat pe Narahara, primul samurai care l-a atacat pe Richardson: „Ai fi avut motiv să îl tai cu sabia dacă ți-ar fi arătat o lipsă de respect și ar fi întrerupt procesiunea, dar de ce l-ai doborât dacă nu a făcut asta?“ Resentimentele japoneze față de Vest au contat și ele; un alt samurai a spus că „în momentul acela, cu toții ne doream să atacăm un străin“, iar cel care i-a dat lovitura fatală lui Richardson a zis că, „din păcate, mi-am mânăjit neprețuita sabie a familiei mele cu sângele unui barbar occidental“.

Japonezii l-au acuzat mai ales pe Richardson că ar fi fost agresiv și poruncitor; un samurai a spus chiar că britanicul l-a lovit cu un bici. În 1875, când americanul Edward H. House a cercetat incidentul, doamna Borradaile le-a dat dreptate, declarând că Richardson nu a ținut seama de indicațiile samurailor. Negustorul britanic se purta adesea violent când era în China; ministrul britanic Frederick Wright-Bruce l-a numit „un aventurier îngâmfat“. Când a aflat de moartea lui, unchiul lui Richardson a spus că nepotul său era un om „nechibzuit și încăpățânat“ și că nu se miră că a pierit astfel. În Japonia, episodul a fost numit „Incidentul de la Namamugi“, iar în Marea Britanie „Afacerea Richardson“.

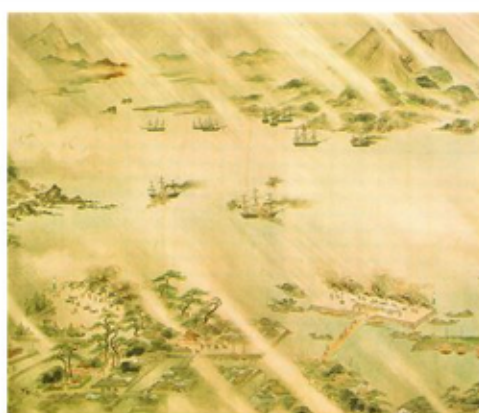
În orice caz, doamna Borradaile, nevătămată, a fost

prima care a reușit să revină în Yokohama. Aducând vestea, cetățenii străini imediat s-au înarmat. Nu era prima dată când un occidental era ucis de japonezi – în medie, astfel de incidente aveau loc o dată pe lună. După cum și niponii se simțeau amenințați, și occidentalii din Japonia acumulasera resentimente. Sir E.M. Satow, diplomat britanic în Japonia între 1861 – 1869, a exprimat aceste frustrări:

„De fiecare dată, atacul [japonezilor] era premeditat și neprovocat [...] Victimele niciodată nu îi jigniseră pe cei care tăiau fără milă; erau asasinat din motive politice, iar ucigașii scăpau de fiecare dată nepedepsiți.“

Comunitatea occidentală din Yokohama a cerut garnizoanei britanice să trimită 1.000 de soldați să îi aresteze pe samurai. Câțiva militari britanici și francezi s-au pregătit să facă acest lucru. S-au dus să recupereze trupul lui Richardson și au tras cu arma într-un sătean din Namamugi, pe care l-au rănit. Neale, însărcinatul cu afaceri britanic, a refuzat însă cererea comunității – gestul extrem ar fi putut provoca un război.

Neale a primit instrucțiuni de la Guvernul britanic să ceară despăgubiri și pedepsirea culpabililor. Shogunatul a promis britanicilor că va lua măsurile convenite și a poruncit domeniului Satsuma să îi aresteze pe vinovați. Însă oficialii Satsuma au declarat că vinovat ar fi un samurai pe nume Okano Shinsuke (el nu exista de fapt), care a acționat corespunzător și, oricum, a dispărut după incident – prin urmare, nu îl puteau aresta.

Bombardamentul orașului Kagoshima, pictură japoneză din 1866

Neale l-a certat pe trimisul Shogunatului: „Dacă Satsuma v-a primit ordinele, de ce nu vi le-a respectat? Dacă devine clar că [...] ați petrecut mult timp fără să îmi înaintați explicații sincere în numele Guvernului japonez, atunci Guvernul japonez va trebui să îi transmită Guvernului britanic o cerere de iertare pentru această nepolitete și să cadă de acord să discute despre despăgubiri!“

Britanicii erau conștienți că Shogunatul nu avea suficientă putere să se impună în domeniile feudale. Comunitatea britanică i-a cerut așadar lui Neale să trimită soldați în domeniul Satsuma, însă el a refuzat din nou. Strategia lui era să profite de lipsa de unitate a japonezilor, punând presiune pe Shogunatul pentru a obține concesiuni cât mai mari. La 21 aprilie 1863, o flotă britanică a ancorat în Kanagawa, aproape de Edo, iar Neale a cerut despăgubiri în valoare de 100.000 de lire, în termen de 20 de zile, altfel amiralul flotei „va lua toate măsurile convenite pentru a obține despăgubirea“.

Shogunatul nu avea puterea militară să se opună Marii Britanii și a capitulat. A plătit 40.000

de dolari și a trimis două scuze formale – prima a fost refuzată de britanici, care au cerut să fie re-scrisă –, adresate reginei Victoria pentru întârzierea rezolvării incidentului, în care japonezii se declarau singurii responsabili.

Domeniul Satsuma a refuzat în continuare să facă vreo concesie, în ciuda insistențelor Shogunatului și britanicilor. În după-amiaza zilei de 11 august 1863, flota britanică a sosit în

Golful Kagoshima, din domeniul Satsuma. Shogunatul a avut o reacție confuză. Pe de o parte, la 3 august, ministrul de Externe a trimis o scrisoare în care îi ruga pe britanici să amâne expediția, spunând că acțiunea aceasta le-ar pune în pericol planurile de a stabili țara. Pe de altă parte, la 5 august, un vice-ministru i-a spus în persoană lui Neale că Shogunatul avea să trimită o navă în sprijinul britanicilor (ceea ce nu s-a mai întâmplat).

La 12 august 1863, viceamiralul Kuper a înaintat cererile britanice domeniului Satsuma: 25.000 de lire și condamnarea la moarte a samuraiului vinovat. A doua zi, a primit răspunsul: „Noi am auzit că s-a negociat un tratat, conform căruia s-au stabilit anumite limite în care se pot deplasa străinii. Dar nu am auzit de vreo prevedere conform căreia aceștia ar avea dreptul să blocheze un drum. Dacă s-ar fi întâmplat asta în țara voastră, [...] nu l-ați fi pedepsit [...] pe cel care nu respectă și încalcă legile țării?“ Scrisoarea a criticat apoi Shogunatul pentru că nu a reglementat în tratat cum trebuie gestionate procesiunile pe drumuri și pentru

*Exemplu de tun Armstrong,
utilizat de japonezi în timpul Războiului Boshin*

recunoașterea victoriei.

A urmat un alt schimb de scrisori, cu același rezultat. Peste trei zile, flota britanică a sechestrat trei nave ale domeniului Satsuma (nu întâmplător, cumpărate din Marea Britanie), ancorate în Kagoshima.

Japonezii nu au răspuns imediat. La scurt timp însă, a început să bată un vânt puternic și să plouă – se apropia un tifun. Niponii anticipaseră cum avea să se schimbe vremea. Au ales acel moment să deschidă focul cu tunurile din port.

În urma morții lui Richardson, domeniul Satsuma a investit în fortificații și în armament, anticipând un conflict cu Occidentul. Atacul i-a luat pe britanici prin surprindere. Din pricina vremii, le-a trebuit două ore să se pregătească de luptă și să își alinieze navele, timp în care au fost supuși focului tunurilor. Au răspuns cu arme experimentale – tunuri Armstrong, ce se încăreau de la partea dinapoi a țevii, nemaifolosite în Europa, și rachete. Sursele japoneze amintesc o „minge magică” – o ghiulea care exploda și din care ieșea o a doua ghiulea, ce

putea să omoare cinci oameni și să rănească zece deodată.

Treptat, britanicii au reușit să distrugă amplasamentele de tunuri japoneze, să incendieze Kagoshima cu rachete și să distrugă din greșală cinci nave comerciale ale Regatului Ryukyu (astăzi prefectura Okinawa, Japonia). Când Parlamentul britanic a cercetat ulterior incidentul, Neale (care a participat și el la expediție) a declarat că incendierea orașului a fost un accident, însă Kuper s-a mândrit cu fapta sa.

A doua zi, pe neașteptate, navele britanice s-au retras și au părăsit domeniul Satsuma, fără să ocupe Kagoshima. Samuraii s-au adunat pe plajă, hulindu-și adversarii. Trupul neînsuflețit al unui ofițer britanic a fost lăsat să putrezească pe plajă, în semn de batjocură. Occidentali au suferit mai multe pierderi de vieți omenești: 13 morți și 69 de răniți, spre deosebire de cinci japonezi – Kagoshima fusese evacuată înainte de conflict.

Sir E.M. Satow, participant la conflict, a consemnat cum „majoritatea dintre noi [...] am fost nemulțumiți [de decizia de retragere]”. El a presupus că

retragerea a fost provocată de neînțelegeri între Kuper și Neale. Cel mai probabil, britanicii neanticipând acest conflict, au rămas fără muniție și provizii. Nu doreau, oricum, să debarce și să se lupte corp la corp cu samurarii. Au fost surprinși de curajul japonezilor și de calitatea fortificațiilor. Vina pentru retragere a căzut pe umerii tunurilor Armstrong, iar marina britanică a renunțat apoi la ele (preponderent din pricina costurilor).

Paradoxal, bătălia a dus în cele din urmă la o alianță. Impresionați de armamentul britanic, mulți samurai Satsuma au susținut încheierea păcii. Un conflict îndelungat nu i-ar fi avantajat; portul Kagoshima fusese grav avariat, iar scurta victorie a adus un mare prestigiu domeniului.

Primele negocieri nu au avut rezultate; ambele părți și-au susținut în continuare punctele de vedere. La a treia întâlnire însă, pe neașteptate, domeniul Satsuma a fost de acord să plătească cele 25.000 de lire și să îi aresteze pe ucigașii lui Richardson, cerând în schimb britanicilor înapoierea celor trei nave confiscate în Kagoshima și să cumpere de la ei o navă de luptă. Adevărul este că vinovații nu au fost pedepsiți niciodată, dar Marea Britanie nu a mai insistat.

Shogunatul, dorind o soluționare pașnică, a fost de acord să împrumute cele 25.000 de lire domeniului Satsuma. Banii nu au fost înapoiați niciodată. Domeniul Satsuma, cu sprijin britanic, și-a modernizat forțele armate și, la câțiva ani distanță, a participat la răsturnarea Shogunatului în cadrul Războiului Boshin (1868 – 1869). ■

UN MONUMENT ISTORIC ȘI ARHITECTONIC DIN DRĂGANU, ARGEȘ

SABINA DUMITRU

(Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu”, Argeș)

Printre bisericile de lemn din zona Piteștilor – atât de bogată în această privință –, un loc aparte îl ocupă, împreună cu biserica din Jupânești, și aceea din comuna Drăganu, satul Olteni. Alături de ridicata lor valoare arhitectonică și artistică, amândouă prezintă un interes deosebit și prin anumite informații pe care le aduc în legătură cu întemeierea lor și cu trecutul satelor respective. Spre deosebire de cea din Jupânești, biserica din Drăganu este mai ușor accesibilă. Se afla în imediată apropiere a șoselei Pitești – Râmnicu-Vâlcea, la nu mai mult de 300 m sud de centrul comunei. În 1988, a fost mutată în curtea mănăstirii Curtea de Argeș, unde a fost restaurată.

catapeteasmă a laturii nord a naosului – dispoziție destul de des întâlnită la bisericile de lemn din Țara Românească. Pridvorul pe naos este de asemenea aliniat neobișnuit, pronaosul aflându-se retras față de amândouă încăperile. Această din urmă dispoziție, pe care nu am întâlnit-o la nicio altă biserică din Țara Românească, a determinat sprijinirea bilaterală a streșinii, foarte lată, îndeosebi la partea retrasă a clădirii, prin câte un stâlpișor suplimentar așezat în dreptul peretelui pridvorului. Deasupra pronaosului se înalță o clopotniță de secțiune pătrată, cu acces din pridvor printr-o scară rustică masivă cu treptele prinse în cuie de lemn.

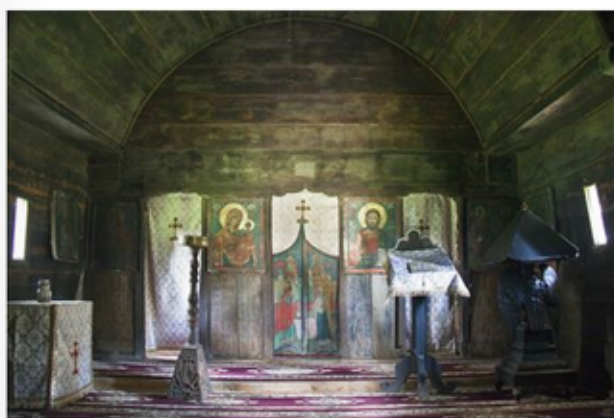
Din punct de vedere arhitectonic, biserica din Drăganu este un exemplar reprezentativ al variantei de plan cu naosul supralărgit, variantă răspândită în partea vest-centrală a Munteniei (județele Argeș, Dâmbovița și Teleorman). În cadrul acestui plan, clădirea prezintă două particularități. O nișă este amenajată în dreptul proscomidiei, prin prelungirea peste

Portalul de intrare...

GONIREA DUHURILOR RELE

În interior, pronaosul este acoperit cu un tavan drept de scânduri. În schimb, naosul prezintă obișnuita boltă semicilindrică, a cărei deschidere este micșorată prin două suprafețe

...și iconostasul, fotografii de Alexandru Baboș

laterale plane. Altarul este acoperit cu o mică boltă semicilindrică terminată prin trei panouri curbe. Clădirea este construită din grinzi de stejar de 12 cm grosime, foarte solid încheiate în unghi drept. Sistemul acesta de îmbinare s-a dovedit tot atât de desăvârșit și de durabil ca sistemul, mai răspândit, în coadă de rândunică. Biserica este acoperită cu șindrilă și așezată pe un mic soclu de zid care, judecând după dimensiunile cărămizilor, ar putea data de la origine.

Deosebit de bogată și de interesantă este decorația exterioară a bisericii. Stâlpii pridvorului – patru frontali și cei doi stâlpișori suplimentari deja menționați – prezintă ciopliri foarte delicate ce variază de la un stâlp la altul. Grinda principală a pridvorului – fruntarul – este cioplită în acolade multiple cu ornamente în relief. Ușa este masivă cu arc în acoladă. Un bogat chenar este alcătuit dintr-o frânghie cuprinsă între două rânduri de creștături. Brâul este de asemenea în frânghie răsucită.

În sfârșit, trebuie amintite cele două console cioplite foarte expresiv în chip de cal, de o parte și de alta a intrării, în prelungirea penultimei grinzi a pereților laterali, iar nu a grinzii de sus. Artificiul pune puternic în relief aceste două elemente, vădind totodată caracterul lor mai puțin structural decât decorativ și, mai cu seamă, magic. Animalul acesta are, conform unei vechi credințe populare, rostul bine-cunoscut de a goni duhurile rele.

Elementele decorative atât de bogate ale pridvorului sunt puse și mai bine în evidență prin desființarea obișnuitului pâlmar – încă o idee originală a meșterului care dovedește simțul artistic superior care l-a călăuzit.

Decorația interioară se rezumă la arcele în

acoladă ale ușilor tâmplei și ale intrării în naos. Tâmpla de lemn suportă icoane mobile numai la registrul praznicarelor, cele două registre superioare fiind zugrăvite direct pe scândură. Icoanele împărătești sunt de bună calitate, fiind opera cunoscutului zugrav de icoane Voicu din Pitești, care a lucrat pe la jumătatea veacului trecut.

DONAȚIA DASCĂLULUI

Data construirii bisericii – leatul mare și leatul de la Hristos – o găsim săpată îngrijit, cu slove chirilice, în partea dreaptă a tocului ușii de la intrare, unde se poate citi: „Leat 7293“, iar dedesubt: „1785“.

Ctitorul bisericii este Ilie, supranumit „dascălul“ – pentru faptul, zice-se, că împlinise slujba de preceptor al copiilor boierului Zissu din Merișani, comună situată pe linia Pitești – Curtea de Argeș, cam la 15 km de Pitești. O bună parte dintre locuitorii din Drăganu nu aveau pământ, îndeletnicindu-se cu transumanța, cum dovedește numele de „Olteni“ purtat de satul în mijlocul căruia se află biserica. Așadar, Ilie dascălul le-a lăsat în plină proprietate întreaga sa moșie. Testatorul pusese donația sa în formele juridice pe atunci în vigoare. Beneficiarii plăteau anual o cotizație pentru alcătuirea unui fond destinat facerilor de bine, instituit printr-o dispoziție testamentară a dascălului Ilie. Astfel, își consolidau progresiv dreptul asupra loturilor primite în dar. O „Quitanță“ eliberată unor asemenea contribuabili, la 6 iunie 1874, de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, care administra fondul, dovedește convingător acest lucru.

Pe deasupra acestor întăriri, sătenii împroprietăți, urmărind o prisoselnică înstăpânire asupra pământului dobândit, au mai făcut și altceva. Au săpat pe perețele de scândură al altarului, în interior, fragmentul din legat privitor la împrumutarea lor. Astfel, preîntâmpinau pierderea textului – ceea ce s-a și întâmplat, de altfel, cu partea neocrotită în acest original mod. În același timp, prin autoritatea lăcașului sfânt sub egida căruia îl puneau, asigurau și sporeau creditul celor stipulate în cuprinsul lui, preîntâmpinând nerespectarea testamentului făcut în favoarea lor. Lăcașul bisericii din Drăganu a fost folosit astfel în acțiunea de consolidare a unor modeste cuceriri de profil social.

Inscripția grecească din altar

Grafia este puțin reușită – de fapt un desen copiat după textul grecesc de un neștiutor al acestei limbi, motiv pentru care citirea este destul de anevoioasă și uneori chiar imposibilă. Ea se datorează meșterului crucer Marin, altfel destul de iscusit în săparea literelor românești, cum se poate aprecia după alte inscripții din biserică săpate tot de el. Cum că textul grecesc este scris de acesta ne încredințează el însuși, prin însemnarea adăugată la sfârșit: „Leat 7293. 1785. Marin au scris, crucer“.

„CINE SĂ VA ISPITI SĂ-L FURE, SĂ SĂ...”

Până acum, încă nu știm unde s-a stins din viață dascălul Ilie și nici unde este îngropat. Unii cred că și-ar avea mormântul la Merișani. Știm însă că enoriașii din Drăganu îi păstrează, în pomelnicele lor de familie, numele la loc de frunte, pomenindu-l regulat la sfintele slujbe, precum a dorit și precum merită.

În afară de inscripțiile analizate până acum, se mai întâlnesc aici și altele, tot săpate în lemn. Pe peretele din față al pridvorului, la nord și la sud, este săpat de două ori: „Să (să) știe că am scris eu

Marin“, același meșter crucer care a săpat toate inscripțiile din biserică. În pronaos, în dreapta intrării în naos, sunt săpate cu grijă următoarele nume: „Dumitru, Radu, Ene, Matei, Constandin, Maria, Stan, Voica, Șerban, Mina“. Pe tocul aceleiași uși, în stânga, este scris la fel de îngrijit: „Marin. (1803)“.

Dintre inscripțiile pe icoane, menționăm: pe icoana împărătească a Mântuitorului, bine executată și în bunăstare: „Duminică, Tudor, Enache, Matei, Radu, Stan, Cîrstea, Stan, Vladu, Ioan, Constandin, Oprea, Tudosie, Stan. 1845, martie 26“; pe icoana împărătească a Maicii Domnului: „1845. Voicu Zograf, oraș Pitești“; pe icoana Arhanghelului Mihail și a Sfântului Nicolae: „1848, mar. 25“.

Există și însemnări pe cărți de cult. Pe un minei pe luna ianuarie, cu frontispiciul lipsă, scrie: „Acest sfânt minei este al biserici(i) Drăganului și este adus de dumnealui dascălul lui (sic) Ilie, stăpânul Drăgănelean al moșii“.

Pe un catavasier cu frontispiciul lipsă, la pagina 123, scrie: „1853, febr. 10. Au tunat și fulgerat pără seară.“; „Ghenar, 7. Acest catavasier este cumpărat de mine, cel mai jos iscălit, cu lei doisprezece, parale treizeci, din orașul Pitești și dăruită bisericii s(chitului) Bascovele. Iar cine să va ispiti să-l fure, să să... (taiat la legat)“.

Pe o psaltire, Buzău, 1841, pe foaia de legătură de la început, scrie: „Această (P)saltire este cumpărată de mine, Constandin Diaconu Pavel, la anul 1861. Și deslegându-să, la anul 1869 am legat-o tot eu subsemnatul, cu cheltuiala mea, fiind servitori al aceștii biserici cu hramu Cuvioasa Paraschiva, 1869, ghenarie 2“.

Eventuala descoperire a textului integral al legatului dascălului Ilie ar putea spori știrile despre biserica de lemn din Drăganu, asupra căreia am atras atenția cititorilor prin rândurile de mai sus. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

RĂZBOIUL DIN VIETNAM ȘI TREI CAPODOPERE CINEMATOGRAFICE AMERICANE

*Imagine
de la una
dintre numeroasele
manifestații de protest
organizate
în Statele Unite
împotriva războiului
din Vietnam*

ATANASIE-TEOFIL DUMITRACHE

Încă din perioada interbelică, industria cinematografiei americane devenise una extrem de activă. Cea de-a șaptea artă a fost folosită adesea în scop ideologic și politic, avantajul acesteia fiind oferit de posibilitatea de reconstituire a unor evenimente cu mai mare precizie și delicatețe. Transmiterea mesajelor importante către populație devenea astfel mult mai facilă, iar o producție cinematografică foarte bine realizată poate induce sentimente puternice și de lungă durată spectatorilor, modelând opiniile cu o extraordinară forță.

Războiul din Vietnam a reprezentat cel mai îndelungat conflict militar din istoria S.U.A. (în sens mai larg, incluzându-se și cel de-al doilea război din Indochina; s-a întins între 1955 – 1975), astfel că

înfrângerea celei mai puternice națiuni a căzut ca un adevărat șoc. Mândria națională era la pământ.

Prin bombardarea unor zone din Vietnamul de Nord și sosirea primelor trupe terestre pen-

tru a apăra baza de la Da Nang (unul dintre cele mai importante porturi), se poate considera că anul 1965 a marcat intrarea cu adevărat a americanilor în război. Cu predilecție între 1966 și 1968, pe teritoriul Statelor

Unite tensiunile rasiale și criza socială începuseră să lase urme extrem de adânci. Participarea la conflict i-a costat enorm pe americani. După cifrele oficiale puțin sub nouă milioane persoane au luptat direct pe frontul din Vietnam, în final pierind 58.000 de americani.

O puternică opoziție față de război se formase în S.U.A. După așa-numita „Rezoluție a Golfului Tonkin” (1964), care i-a acordat președintelui Lyndon Johnson puterea de a folosi forța militară în Asia de Sud-Est fără o declarație oficială de război, numărul personalului american din Vietnam a escaladat. Decizia a lovit puternic în special în clasa de mijloc și printre cei cu venituri reduse.

Pe un asemenea fundal, cultura tânără începea să se manifestase din ce în ce mai exploziv, impunând noi stiluri de viață, de gândire politică sau religioasă, arătându-se chiar atrasă de experimentări radicale. Cultura drogurilor a condus, la rândul ei, la conflicte sociale, promovând simpatia pentru sufletele rebele. Tinerii erau revoltați, refuzau recrutarea și distrugau ordinele de mobilizare.

Dar nu numai societatea internă, ci și forțele americane din Vietnam nu au rămas străine de protestul împotriva războiului. Nemulțumirea acestora s-a manifestat prin atacuri rasiale violente sau prin consumul de droguri; s-a ajuns chiar și la comiterea de odioase crime împotriva civililor vietnamezi (de pildă, masacrul de la My Lai, din 16 martie 1968, în urma căruia aproape toți locuitorii satului, 504 persoane, copii, femei și bătrâni, au fost uciși).

Interpretul principal din „Taxi Driver”,...

Violența devenise emblematică pentru America acelor tulburi vremuri. Pentru mulți, protestul împotriva Războiului din Vietnam a fost asimilat inclusiv cu răzmerițele din ghetouri sau creșterea numărului crimelor de stradă.

Cinematografia nu a putut rămâne pasivă în fața unor asemenea grave provocări. Hollywood a început să fie atras de filmele de război sau de cele ce

... Robert de Niro, alături de Judie Foster

aveau ca temă conflictele sociale. Experiența din Vietnam și consecințele lungului și dificilului război au reprezentat surse de inspirație pentru numeroase filme care au intrat în istorie ca adevărate capodopere.

Însă publicul american a fost nevoit să aștepte câțiva ani după terminarea războiului înainte ca durerosul conflict să primească evaluări cinematografice mai nuanțate. Inițial, producțiile au atins doar tangențial subiectul, impunând așa-numitul personaj al „veteranului din Vietnam”. Un cunoscut scriitor, Michael Lee Lanning, el însuși fost combatant în războiul din Vietnam, a încercat să îl definească: „Pălăria neagră de fetru a personajului negativ din filmele de altădată a fost înlocuită acum cu uniforma verzuie a veteranului din Vietnam. Ticălosul, pierde-le-vară și veteranul din Vietnam au început să devină sinonime pentru industria filmului hollywoodian”.

Idată cu ultimii ani ai deceniului al optulea al secolului XX, beneficiind de tamponul de protecție al trecerii vremii, publicul american și Hollywood au fost gata să abordeze subiectul Vietnamului cu ajutorul așa-numitei „autorități de retrospecție”, după cum a denumit-o specialistul în istoria cinematografiei Michael Anderegg. În opinia acestuia, devenise clar că americanul se aștepta, începând de atunci, ca regizorii să comenteze mult mai serios conflictul, filmele cu acel subiect „fiind primite nu doar ca simple producții cinematografice, ci ca importante evenimente culturale, ca adevărate declarații intelectuale”.

În căutarea sprijinului

financiar la Departamentul Apărării în vederea realizării peliculei „Apocalypse Now” (1979), însuși Francis Ford Coppola a subliniat de mai multe ori că experimentul cinematografic i-ar putea ajuta pe americani să lase „Vietnamul în urmă, pentru a putea merge înainte, către un viitor pozitiv”.

Cunoscutul film american din 1976, cu patru nominalizări la premiile Oscar, avându-l ca regizor pe Martin Scorsese, „Taxi Driver” (Șoferul de taxi), ilustrează moștenirea Războiului din Vietnam lăsată societății americane, transformată într-una extrem de violentă. O adevărată capodoperă, care vorbește despre „alienare, furie și anxietate urbană, poate fi considerată cea mai nonconformistă viziune a cinematografiei americane din acei ani; fiind, cu siguranță, unul dintre cele mai viscerale analize ale mediului urban american filmate vreodată”, spunea criticul de film Sean Axmaker.

Película nu este dedicată prezentării luptelor propriu-zise din Asia de Sud-Est, ci se concentrează pe experiențele veteranilor, celor întorși de pe front, cărora le este greu să se adapteze, să se integreze în societate. Simbolul acestei categorii este protagonistul, Travis Bickle, al cărui rol a fost magistral interpretat de Robert de Niro. Personajul este

Regizorul Michael Cimino,
în timpul turnării peliculei „The Deer Hunter”...

un veteran cu probleme fizice și psihologice, care are tendința de a fi violent, periculos, dar, în același timp, condus de o dorință paradoxală de a se integra în societate, de a înnoda relații cu persoane din cele mai diverse clase. Tocmai acea combinație de stări psihologice sugerează cât de distructiv a fost impactul pe care l-a avut războiul asupra individului.

După ce tocmai s-a întors din război, Travis este angajat ca șofer de taxi în New York. Astfel, observă multe dintre problemele orașului. Se trezește dezgustat de prostituție, de droguri și de mizeria ce distrug încetul cu încetul sufletul orașului. Se trezește cu intenția de a

asasina un candidat la alegerile prezidențiale, iar, după ce eșuează, ajunge în situația de a salva o tânără prostituată (interpretată de o spectaculoasă Jodie Foster, care a și obținut Premiul „Bafta” pentru cea mai bună actriță în rol secundar), ucigându-i pe proxeneți. Își dorește să schimbe lumea, dar prin metode brutale, astfel că deși are intenții bune, acțiunile sale se îndreaptă într-o

direcție contrară. Paradoxul acesta reprezintă, în fapt, o consecință a războiului asupra sa. Societatea americană nu mai era una potrivită pentru el.

Un astfel de film provoacă publicul să mediteze asupra condiției veteranului, asupra modului în care ar trebui el tratat de societate; dilema ultimă: *inamic* sau *erou*? Nu sunt scene care să arate experiența efectivă a personajului central în război, însă statutul său de veteran este clar înțeles prin câteva elemente: propria sa mențiune că a luptat în marină; prezența în apartamentul său a unui steag vietnamez; purtarea unei jachete militare, ce avea cusut un simbol Viet Cong; cicatricile de pe spate...

Dar, mai ales, comportamentul său este cel care o spune de la sine. Există o scenă interesantă, în care, după ce îi explică în linii vagi unui coleg propriile necazuri, acesta îi dă un sfat aparent

... și cadru din film

Cei doi protagoniști ai filmului „Apocalypse Now”:
Martin Sheen...

inofensiv: *a man is his job* (omul este slujba lui), sugerând că ar trebui să își accepte locul în viață. Singura experiență anterioară a lui Travis a fost cea din război, ca soldat. Dacă *un om este slujba lui*, atunci, în contextul viziunii sale distorsionate asupra realității, ar rămâne la nesfârșit un soldat, opus societății americane în care s-a întors.

Nu poate rămâne pasiv în fața imoralității din oraș și nici în fața ipocriziei ce definea politica. Senatorul Charles Palantine (interpretat de Leonard Harris), candidatul la președinție pe care a încercat să îl elimine fizic, includea în discursul său ideea: *noi, oamenii care am suferit în Vietnam*, dar personajul, cu siguranță, a rămas acasă pe toată perioada războiului.

Ialtă scenă semnificativă în film este cea în care discută la telefon cu o femeie, dar, pe măsură ce face aceasta, imaginea se deplasează spre un hol gol, sugerând o problemă de conștiință a personajului: separarea dintre dorința declarată de atașament și dorința inconștientă pentru izolare. Gradul său de adaptare la societate este unul atât de scăzut, încât nu poate să iasă din rutină nici când are o primă întâlnire cu o femeie, invitând-o

la un film indecent. Asemenea scene demonstrează efectiv eșecul social al lui Travis, îl prezintă ca pe un personaj *aproape treaz*, doar parțial prezent în realitate, parțial altundeva, într-o altă lume.

Película prezintă efectele traumei psihologice ale experienței din Vietnam: drama de a fi atât victima violenței, cât și, totodată, autorul ei. Efectele vizuale din film sunt menite să întărească psihoza lui Travis. Montajul, iluminarea, unghiurile camerei, toate sunt în concordanță cu alienarea șoferului de taxi. Reprezentativă rămâne scena din final, în care Travis privește îndelung oglinda retrovizoare – detaliu subtil al stării mentale a personajului, un individ care, la urma urmei, privește mereu înapoi – la război, la lumea pierdută...

Spre deosebire de „Taxi Driver”, filmul din 1978 care a primit cinci premii Oscar, regizat de Michael Cimino, „The Deer Hunter” (Vânătorul de cerbi) abordează tema Războiului din Vietnam într-o manieră multiplă, punând în scenă un grup de personaje din Statele Unite înainte de recrutare, în timpul sângeroaselor lupte, dar și după terminarea conflictului, urmărind întreaga lor evoluție și punând accent pe transformările

dramatice și, mai ales, ireversibile provocate de război asupra societății americane.

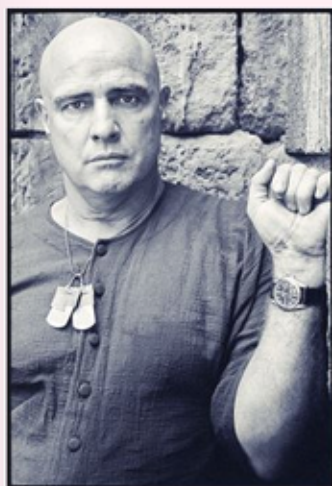
Protagoniști sunt Michael Mike Vronsky (Robert de Niro), Nikanor Nick Chevotarevich (Christopher Walken) și Steven Pushkov (John Savage). Cei trei muncitori într-o fabrică de oțel din Pennsylvania, de origine rusă, sunt recrutați în armată. Experiențele din Vietnam îi vor marca pentru totdeauna, rămânând profund afectați fizic, psihologic și emoțional.

Inspirat din romanul lui Erich Maria Remarque, *Trei camarazi* (1936), filmul s-a impus drept „unul dintre cele mai ambițioase, emoționante pelicule americane făcute vreodată”, cum scria criticul de film Susan Stark.

Actul I prezintă nunta lui Steven, iar primul element care introduce publicul în atmosfera războiului este prezența la eveniment a unui soldat, de la Forțele Armate Speciale ale S.U.A., singur. În momentul în care Mike îi împărtășește faptul că urmează să plece cu prietenii săi în Vietnam, soldatul nu numai că nu s-a arătat entuziasat, ci a replicat sec, înjurând efectiv războiul. Actul se încheie cu o partidă de vânătoare a muncitorilor, viitori soldați, în timpul căreia Mike, cu o singură împușcătură, reușește să ucidă un cerb.

Actul II se concentrează efectiv pe prezentarea atrocităților din timpul războiului. Mike este prezent la crime ale căror victime erau inclusiv femei și copii. Împreună cu Steven și Nick, cad prizonieri, cei trei fiind forțați de sadicii vietnamezi să joace ruleta rusească.

Drama psihologică începe

... și Marlon Brando

din acel punct, întrucât șansele de supraviețuire devin minime. Steven este chinat pentru că refuză să joace. Mike are inspirația de a cere mai multe gloanțe, reușind să-i păcălească pe vietnamezi, să-i ucidă și să scape. Un elicopter american îl salvează doar pe Nick. Personajul cade într-o grea depresie și nu părăsește Vietnamul.

În Actul III, Mike nu este capabil să întâlnească pe nimeni când se întoarce în America, nu mai este în stare nici să împuște vreun cerb, apoi descoperă că Steven are picioarele amputate și că Nick este încă în Vietnam, pentru ca, în final, să asiste la sinuciderea lui în timpul unei noi rulete rusești, fiind nevoit să îi aducă trupul acasă.

Filmul se axează pe individ, pe veteran, văzut ca o victimă a războiului. Nu reprezintă strategii militare, probleme sau decizii politice, ci pune accent pe pierderea, suferința și durerea soldatului. Acest tip de reprezentare a războiului este mai curând unul metaforic decât realist, conținând diverse

simboluri menite să influențeze interpretarea publicului. Pe lângă *veteranul rănit*, simbolul important este *supraomul*. În timp ce audiența americană încerca să depășească trauma națională, ideea a fost folosită pentru a sugera rezistența în fața războiului, prin încorporarea distructivității acestuia și prin ocolirea înfrângerii morale. *Supraomul* este, mai degrabă, un simbol al *furiei și al alienării*, subiectul filmului îndepărtându-se astfel din ce în ce mai mult de problemele politice ale războiului. Personajul Michael reprezintă încarnarea sa perfectă. El este capabil să rămână concentrat, chiar și atunci când era torturat; să își salveze prietenii, în circumstanțe extreme, dar și să țină unit grupul. El este eroul poveștii, dar nu are cum să nu rămână neafectat de război.

Intors în America, devine un introvertit. Încearcă să dea din nou vieții un sens, dar realizează că nu o mai poate face. Trebuie să facă față unor crude realități, precum eșecul de a-i salva viața prietenului. În final, devine evident că se poate distruge doar pe sine, jucând el însuși ruleta rusească.

„Apocalypse Now“ (Apocalipsul acum), lansat în 1979, câștigător a două premii Oscar, regizat de Francis Ford Coppola, spre deosebire de precedentele două, în care accentul a fost pus pe individ, s-a concentrat exclusiv pe conflictul din Vietnam. A subliniat-o regizorul însuși când a declarat jurnaliștilor la o conferință de presă organizată la Festivalul de la Cannes: „Filmul nu este despre Vietnam, el este chiar Vietnamul.“

Simbolul *supraomului* este prezent și aici. De asemenea,

pelicula reprezintă o versiune proprie asupra războiului. Francis Ford Coppola a descris războiul precum un spectacol de groază ireal, în care fiecare individ a devenit un posibil inamic sau o victimă. Filmul arată haosul, incoerența, absurditatea, nebunia absolută și imoralitatea războiului. Conflictul este reprezentat prin aventura căpitanului Benjamin Willard (Martin Sheen), care a fost însărcinat să-l elimine pe colonelul renegat Walter Kurtz (Marlon Brando). Colonelul *înebunise* și ajunsese stăpân al unor sălbatici locali – metaforă a omului care a devenit tocmai lucrul pe care îl ura, necunoscutul de care se temea. Căpitanul călătorește la granița cambodgiană pe o navă de patrulare fluvială și, alături de alți soldați, devine martor la o serie de incidente oribile, ca, într-un final, să îl ucidă pe colonel.

Filmul nu prezintă cazul tipic – în care soldatul luptă cu inamicul, diferit de el, care îi amenință siguranța și chiar viața –, ci se concentrează pe o misiune care nici nu ar trebui să existe într-o lume normală: uciderea unui american de un alt american. Tema dominantă devine, astfel, absurditatea și inutilitatea Războiului din Vietnam. Încercarea trupelor americane de a-și aduce propria cultură în jungla Vietnamului, doar pentru amuzamentul trupelor – fripturi T-Bone, bere Budweiser sau chiar prezența unui model Playboy – reprezintă doar pentru Willard și Kurtz un clar eșec; pentru ei devine clar că simbolurile autohtone nu pot acoperi cruda realitate a războiului și a implicării Americii în Vietnam. ■

COMPETIȚIA PENTRU A INTRA ÎN ȚARA DOLARILOR

În perioada interbelică, Statele Unite reprezentau, ca și azi, o atracție pentru cei aflați în căutarea unei vieți mai bune. O dovedesc și cele două articole din presa vremii.

Insula Ellis la începutul secolului trecut

12 nave cu aburi, pline ochi cu imigranți dormici să ajungă în Statele Unite, au sosit în port noaptea trecută și aproximativ 10.000 de străini speră că vor fi printre fericiții care vor fi primiți în țara noastră, conform cotelor din iulie. [...]

Fix la miezul nopții, navele de pasageri, care ajunseseră în Golful Gravesend, au pornit spre zona de carantină și control. Deodată apele au fost invadate de ambarcațiuni mici care au început să roiască în jurul navelor, având la bord prietenii și cunoștințele străinilor; salutări în toate limbile pământului, de la arabă, la zulu, au început să se facă auzite peste tot. Aceste ambarcațiuni au devenit atât de numeroase, încât bărcile poliției din Manhattan au fost trimise la Cheilul A pentru a le ține departe de canalul prin care trebuia să treacă navele cu aburi.

Însărcinatul cu problema imigranților, Byron H. Uhl, a declarat că numai ieri au sosit pe insula Ellis 900 de străini și că personalul ar putea să aibă grijă de încă 2.000 în cursul zilei de astăzi. Personalul inspectorilor a fost mărit de la 79 la 85; lor li s-au alăturat și 14 medici care vor veni în golf, pentru a urca, pe rând, la bordul navelor care ajung în carantină. Cei care nu sunt duși astăzi pe insula Ellis, vor rămâne pe vasele lor, până când vor fi examinați.

Au fost achiziționate saltele de cea mai bună calitate în ultima săptămână și trimise către insula Ellis pentru a fi folosite de pasagerii claselor I și II care vor fi trimiși acolo. Surplusul de pasageri va fi nevoit să doarmă pe băncile de lemn din holul principal al clădirii pentru imigrare, dar și în camerele de detenție, dacă e nevoie. Liniile de nave cu aburi va trebui să

plătească 50 de cenți pe noapte pentru cazare și 29 de cenți pentru pasagerii lor pe întreaga durată a șederii lor pe insulă. [...]

Henry H. Curran, nou-numitul comisar pentru imigranți al portului New York, insula Ellis, a anunțat că încă de ieri au sosit de la Washington înalți oficiali pentru a decide imediat asupra cazurilor străinilor care ar putea contesta hotărârile comisiei locale. Acțiunea este menită pentru a evita aglomerația pe insulă. [...]

Curran a mai spus că vor fi depuse toate eforturile pentru a li se asigura pe cât posibil confortul străinilor care sosesc pe insula Ellis, cu toate că, din păcate, facilitățile de acolo sunt încă inadecvate. [...]

20% din cota din fiecare țară va fi acceptată în fiecare din primele cinci luni din anul fiscal care începe astăzi. După aceea, dacă s-a umplut cota anuală, nu mai vor putea intra până în iulie anul viitor.

*(New York Times,
1 iulie 1923)*

Ziare de dincolo de Ocean descriu o curioasă întrecere internațională din golful New York, a unor vapoare ce aduceau imigranți din toate țările Europei. Nouă vase mari purtând pe bordul lor 8.312 călători așteptau în port, în linie dreaptă, ca niște iachture de cursă la o regată. Fiecare vrea să ajungă cel dintâi la țintă, la miezul nopții, când intră în vigoare „noul cvotă” care îngăduia intrarea în țară unui anumit număr de imigranți din diferitele state europene, după ce apoi o lună întreagă nu mai era lăsat niciun străin să pună piciorul pe pământul lui Columb.

În portul din New York aşteptară toată ziua rudenii şi prieteni de-ai emigranţilor, tremurând de teamă ca nu cumva cei aşteptaţi cu atâta dor şi nerăbdare să sosească după ce numărul va fi deja împlinit. Noaptea, portul era luminat de reflectoare şi sumedenie de lămpi aspre. Vapoarele străluceau în lumina îmbelşugată şi făceau cu sirenele lor o larmă infernală. Două minute înainte de miezul nopţii începu goana nebună spre staţiunea de carantină. Cel dintâi atinse ţinta vaporul italian „Prezidente Wilson” cu 1.328 emigranţi; „George Washington” sosi cu 30 secunde în urmă. Alte 90 secunde mai târziu şi-a aruncat ancora vasul „Canada”; după el urmau la mici intervale celelalte: vaporul grecesc „Polonia”, cel englez „King Alexander”, olandezul „Neu-Amsterdam”, vasul Francei „La France” şi suedezul „Stockholm”. Cea mai desnădăjduită luptă s-a dat între două vase greceşti care, împreună, aduceau la bord 1.700 de greci. Deoarece numai 650 dintre aceştia erau îngăduiţi să intre în ţară, ceilalţi au fost nevoiţi să se întoarcă înapoi. Tot aşa şi numărul celor sosiţi din Palestina, Albania, Siria, Turcia şi Africa, fiind mult mai mare decât cel îngăduit, au fost siliţi nenorociţi

Controlul imigranţilor

emigranţi să plece iar spre patria de care fugiseră.

Multe scene emoţionante, desperate, sfârşitoare se pot vedea în portul din New York. Uneori însă nu lipseşte nici humorul. În iarna trecută se nimerise între cei respinşi şi un sculptor englez, Th. Schmidt cu numele. El a pretins să fie lăsat în ţară pe motivul că, fiind artist, nu poate fi pus între „muritorii de rând”. Autorităţile de emigrare cerură lui Smith să dea o dovadă despre talentul lui. Sculptorul n-avea întâmplător nimic la sine cu ce le-ar fi putut dovedi, nici un obiect lucrat de el, şi era ameninţat deci să fie trimis înapoi cu „muritorii de rând”. Era, cum am mai spus, o zi de iarnă şi zăpadă bogată în portul New York. Sculptorului i-a venit o idee salvatoare. S-a dus, a făcut un bulgăr mare de zăpadă şi bătătorindu-l bine, a format din el bustul unuia din funcţionarii biroului de emigrare. Opera reuşind deplin, artistului i se deschiseră larg porţile spre ţara dolarilor.

(*Ţara de mâine, revistă socială, politică şi economică, Cluj Napoca, Anul I, nr. 1/1924*)

BLITZ... CONCURS

Trimiteţi, până la 15 octombrie 2023, prin poştă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu menţiunea **Pentru concurs**) şi adresa dumneavoastră şi puteţi câştiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Care este numele funcţionarului egiptean
ce l-a slujit pe senatorul Lucius Memmius?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din iulie 2023 este:

„Suliş”

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câştigat de domnul **Vlad-Ionuţ Chiripuş**, din **Corbeanca**, jud. Ilfov.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2024.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook şi pe e-mail care nu sunt semnate şi care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 şi M366, cutia poştală 45, cod 050711, sect. 5, Bucureşti

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

TEODOR T. BURADA, CERCETĂTOR ȘI REPUTAT DONATOR AL BIBLIOTECII

MARIAN BOGDAN JUGĂNARU

Erudit muzicolog ieșean, Teodor T. Burada (1839 – 1923), născut într-o familie cu puternice preocupări artistice, tatăl fiind cunoscut ca primul profesor român de pian și chitară, iar mama ca prima femeie traducător de teatru în limba română, a fost atras de domenii diametral opuse.

A urmat cursurile Facultății de Drept din cadrul Universității din Iași, a fost profesor de vioară pe când avea 21 de ani, a aprofundat Dreptul în Franța, unde a urmat și cursurile Conservatorului din Paris. Întors în țară, a intrat în magistratură, unde a avut o carieră strălucită, ajungând în 1868 președinte de tribunal la Galați. În paralel, a devenit profesor la Conservatorul ieșean. A avut înclinații spre cercetarea științifică, fiind atras de muzică, folclor, dar a fost și arheolog amator, descoperind fragmente de ceramică și figurine de teracotă în proximitatea satului Cucuteni. A fost cel care a dat imboldul necesar unei ample cercetări ce a avut drept rezultat descoperirea culturii preistorice de la Cucuteni.

Relația lui Teodor T. Burada cu Biblioteca Academiei Române a avut loc pe două planuri: cercetător al colecțiilor adăpostite aici, dar și donator al unui impresionant număr de afișe ale concertelor susținute de el în țară și în străinătate.

În revista *Arhiva – Organul Societății științifice și Literare din Iași* Teodor T. Burada descrie un episod din munca de documentare științifică pe care a desfășurat-o la Biblioteca Academiei României, referitoare la istoria teatrului românesc. În articol, autorul menționează cum a descoperit un afiș de teatru din anul 1820 și descrie cercetarea pe care a întreprins-o: „Am avut prilejul de a găsi într-un pachet intitulat „Foi răzlețe – Teatru“ un afiș vechi

teatral, tipărit în limba rusească și cu traducerea în parte mai jos, în limba românească cu litere kirilice, nearătându-se însă locul unde s-a tipărit.”

În al doilea volum din seria *Opere*, ediție îngrijită de Viorel Cosma, Teodor T. Burada povestește în detaliu munca de cercetare de la Biblioteca Academiei și concluziile pe care le-a tras după analiza informațiilor furnizate de afișul din 1820. Relatarea începe cu descrierea fizică a foi volante care are 19 cm lățime și 31 cm lungime. Afișul prezintă comedia în cinci acte a lui Molière: *L'École des femmes* (Școala femeilor), tradusă în limba rusă de Wojciech Boguslawski (1757 – 1829), actor polonez, directorul Teatrului Național din Varșovia. Piesa avea câteva adaptări majore față de originalul francez, două aspecte importante sesizate de Teodor T. Burada fiind schimbarea numelor personajelor din cele originale, franceze, în nume rusești, pentru a putea fi mai ușor înțelese de publicul rus în fața căruia se jucase cel mai des piesa, iar a doua modificare importantă era schimbarea locului de desfășurare de la Paris la Varșovia. De altfel, o mică modificare a suportat și denumirea piesei, care a căpătat un subtitlu: *Întâmplările nopții*.

Cercetând afișul piesei, Teodor T. Burada a pornit într-o adevărată aventură detectivistică, reușind să găsească indicii legate de locul

Afișul din 1820 (stânga) și o invitație la Expoziția universală de la Paris, din 1889, care anunța un recital la vioară susținut de Teodor Burada

desfășurării spectacolului de pe afiș. Foaia volantă menționa „că reprezentația în chestiune urma să aibă loc în Casa lui Gh. Krupenski“, ceea ce l-a determinat pe Burada să investigheze prin Iași, căutând un descendent de-al familiei Krupenski. L-a aflat în persoana unui avocat care i-a povestit că, într-adevăr, exista o casă, care aparținuse unei persoane din neamul respectiv, imobil care în 1832 fusese transformat în teatru de varietăți de doi actori francezi. La momentul investigației, clădirea avea o altă destinație, acolo fiind sediul Prefecturii de Poliție a Iașului. Imobilul părea să corespundă caracteristicilor identificate de Teodor T. Burada pe afișul din 1820: „Că sala în care s-a jucat acea reprezentație nu era pregătită ca sală de teatru, ci numai improvizată, este dovadă că în afiș se vede că sunt numai două feluri de locuri, adică: fotoliori

a 5 lei și parter a 2 lei și 30 parale – bani ce aveau curs pe atunci la noi în țară –, fără a se pomeni ceva de loje, galerii etc.“ O foaie volantă obișnuită, sub forma unui afiș de teatru, a reușit să furnizeze repere care au condus la stabilirea unor ipoteze plauzibile privind reprezentațiile teatrale din Iași, de la începutul secolului al XIX-lea. „Aceste toate dovedesc că vechea capitală a Moldovei era din timp în timp cercetată de felurite trupe teatrale străine, după cum am mai arătat, care veneau să desfășoare pe boierii noștri, care încă din timpurile cele mai vechi nu erau cu totul lipsiți de cunoștințele și plăcerile ce le procura arta dramatică a societății culte“, concluzionează Teodor T. Burada.

În prezent, afișul se află în colecția de Foi volante a Bibliotecii Academiei Române, în Mapa XIV.1, la cota FV 1.

Numele lui Burada se leagă și de o importantă donație de foi volante pe care acesta a oferit-o Bibliotecii Academiei Române în anul 1912. Donația a constat în 96 de foi volante cu caracter artistic provenind de la reprezentații și manifestări care au avut loc în diverse săli de spectacol din țară și străinătate, între anii 1860 – 1910. Dintre acestea, 79 sunt afișe ale concertelor de vioară ale lui Teodor T. Burada, care era și un instrumentist remarcabil. Muzica lui a răsunat și la Expoziția Universală de la Paris din 1889, mărturie fiind afișul FV 30 din Mapa XIV.2.

„Opera lui Teodor T. Burada asigură temelia muzicologiei românești din secolul XIX și, în același timp, afirmă contribuția științei noastre muzicale la patrimoniul culturii naționale“, cum scria Viorel Cosma, în introducerea la volumul I din *Opere*. ■

PE FRONT, LA ATAC (Criptografie: 1-1, 7, 7, 5, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **VLAD ȚEPEȘ**, din nr. 8/2023

TARGOVISTE – EDIRNE – IAS – ARA – UNREST – PIUS – EA – A – AA – SOTIE – L – NG – MIRCEA – POET – A – ORI – APRIG – O – IO – SOE – MEHMET – ALBUTELE – A

Soluția jocului **RĂZBOINICĂ**, din nr. 8/2023

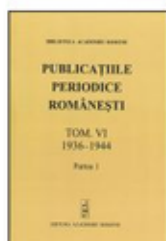
ARMATE INVINCIBILE
(A – R – MAT – E / IN – V – IN – C – I / BI – LE)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **DOAMNA ACADEMI- CIAN GEORGETA FILITTI LA 85 DE ANI: VOLUM OMAGIAL** (îngrijit de dr. Olga Sandu)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 685 pp.

● **PUBLICAȚIILE PERIODICE ROMÂNEȘTI (ZIARE, GAZETE, REVISTE). TOM VI. CATALOG ALFABETIC: 1936 - 1944. PARTEA I** (Descriere bibliografică de Cornelia-Luminița Radu, Maria Buturugă, Zalina-Gabriela Neagu, Silviu-Constantin Nedelcu, Elena-Ioana Milea. Prefață de prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române, director general al Bibliotecii Academiei Române)

Editura Academiei Române, București, 2022, 1.184 pp.

● **Emanuel Copilas - INTEGRAREA ROMÂNIEI ÎN SFERA DE INFLUENȚĂ SOVIETICĂ (1944 - 1947). PERSPECTIVE INTERNAȚIONALE ȘI LOCALE**

Editura Corint, București, 2023, 588 pp.

● **ARTĂ - ISTORIE - MEMORIE - PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL** (volum coordonat de Mariana Lazăr)

Editura Muzeul Național Cotroceni, București, 2021, 669 pp.

● **ISTORIA SĂLAJULUI ÎN „CAIETE SILVANE” - ARTICOLE APĂRUTE ÎNTRE ANII 2005 ȘI 2021 - VOL. I, II** (prefață de Daniel Săuca)

Editura Caiete Silvane, Zalău, 2022, vol. I: 573 pp., vol. II: 565 pp.

● **Traian Lazăr - UNIFICAREA ROMÂNIEI DUPĂ 1918**

Editura Junimea, Iași, 2023, 242 pp.

● **Ioan Bolovan - ASOCIATIA NAȚIONALĂ ARĂDEANĂ PENTRU CULTURA POPORULUI ROMÂN: ÎNTRE LOCAL, REGIONAL ȘI NAȚIONAL (1863 - 1918). EDIȚIA A TREIA, REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ** (Cuvânt-înainte de Nicolae Boșan; Prefață de Liviu Maior)

Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2023, 185 pp.

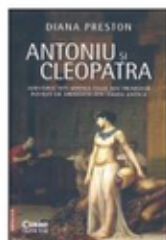
● **Constantin Cheramidoglu - TEME ARHIVISTICE. I**

Editura StudIS, Iași, 2021, 239 pp.

● **Alexandra Radu, Șerban - EUROPA SĂNĂTOASĂ: TRADIȚII, STIL DE VIAȚĂ**

Editura Fundației România de Măine, București, 2023, 167 pp.

● **Diana Preston - ANTONIU ȘI CLEOPATRA: ADEVĂRUL DIN SPATELE CELEI MAI FRUMOASE POVEȘTI DE DRAGOSTE DIN LUMEA ANTICĂ. EDIȚIA A II-A** (Traducere din limba engleză și note de Mirela Popescu; Prefață de Zoe Petre)

Editura Corint, București, 2023, 476 pp.

● **RIM. REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ**

Nr. 5-6 (193-194) / 2022, 133 pp.

● **CAIETUL NR. 18** (Deutsch-Rumänische Akademie Baden-Baden. Institutul Român/ Biblioteca Română din Freiburg)

Editura Magic Print, Onești, 2022, 300 pp.

SOLDATUL MOLDOVAN

6 septembrie 1917. La Chișinău apare primul număr al unui ziar nou, în limba română: Soldatul moldovan – „Gazeta Comitetului țentral împlinitor moldovenesc a Sfatului deputaților ofițeri și soldați moldoveni basarabeni, pentru soldați și țărani”. În oraș, încă parte componentă a Imperului Rus, se petrec transformări importante. Este epoca de după Revoluția din Februarie, dar înainte de Revoluția bolșevică din Octombrie. Aproape în fiecare zi apar știri nemaipomenite. Este primul an în care se organizează – limitat, ce-i drept – învățământul în limba română. Se militează deschis pentru autonomia Basarabiei.

Din pricina cenzurii țariste, presa în limba română a apărut târziu în Basarabia, spre deosebire de gazetele rusești, germane sau evreiești. În toamna anului 1917, funcționau doar patru ziare. Cel mai citit era *Cuvânt moldovenesc*, finanțat de boierul Vasile Stroescu, având ca redactor-șef pe Pantelimon Halippa. Mai erau *Ardealul* – redactat de Onisifor Ghibu, adresat refugiaților și voluntarilor din Transilvania –, *Luminătorul* – revistă bisericească – și *Școala Moldovenească* – adresat primilor profesori români. Toate se tipăreau cu slove chirilice; nu exista tipografie latină.

Era perioada de început a manifestării naționale românești în Basarabia. Încă era periculos să afirmi că moldovenii sunt români; în niciun caz nu puteai susține public unirea cu România. Printre primii basarabeni care au început să militeze pentru drepturile românilor au fost soldații. Aflați pe front în România (în cadrul armatei rusești, în Primul Război Mondial), au intrat în contact direct cu conaționali de dincolo de Prut. Întorși în Basarabia, au adus cărți românești și au organizat comitete.

Mihail Minciună

În vară, soldații basarabeni au organizat un comitet central ostășesc în Chișinău, pe modelul sovietelor din Rusia – precursorul Sfatului Țării, cel care a votat, în martie 1918, unirea cu România. Acesta a hotărât înființarea ziarului *Soldatul moldovan*, adresat în primul rând oștenilor basarabeni de pe front. Spre deosebire de celelalte periodice, a publicat îndeosebi texte scrise de militari.

Gazeta a avut o viață scurtă și grea. Rusia era cuprinsă de haos. În Basarabia bânuiau cete de dezertori de pe front, care jefuiau și uicideau fără milă, și agenți bolșevici. Situația economică era extraordinar de dificilă. Încă din al doilea număr, *Soldatul moldovan* a publicat un articol în care își ruga cititorii să împartă ziarele între ei sau să povestească și altora conținutul. În principal, a scris despre problemele de obște ale soldaților, preponderent despre împărțirea pământurilor după război. A publicat poezii scrise de aceștia și povești de pe front. În mod deosebit, a susținut și a publicat textele Ligii femeilor moldovence, o primă organizație feministă a basarabencelor. Nu au lipsit articolele care au sădit ideea unității românești, preponderent semnate de Mihail Minciună (ales ulterior deputat în Sfatul Țării), susținând originea romană a moldovenilor și identitatea comună a românilor și moldovenilor. În numărul din 1 decembrie 1917, anticipând parcă evenimentele din anul următor, a publicat *Deșteaptă-te române!*

La începutul lunii ianuarie 1918, comitetul bolșevic Front-Otdel a încercat să preia puterea în Chișinău. La 6 ianuarie, a atacat și a luat prizonier un detașament de voluntari ardeleni ce mergea cu trenul din Rusia să se alăture Armatei Române pe front. Incidentul a dus la intervenția Armatei Române în Basarabia. Din pricina acestui haos, *Soldatul moldovan* și-a încetat apariția.

Frontispiciul primului număr și Deșteaptă-te române!

CÂND LUMEA ANTICHITĂȚII NE VORBEȘTE ALTFEL...

DORINA MIHALCEA

Câte vise, câte povești cu eroi, bătălii pe viață și pe moarte, prietenii, sacrificii și călătorii fantastice nu ni le-am plăsmuit în copilărie și, mai târziu, în adolescență, plecând de la epopeile homerice... Pentru marea majoritate dintre noi, Iliada și Odiseea au deschis ușile spre lumi demult apuse, spre un trecut în care istoria și mitul se împleteau perfect.

Astăzi, cele două scrieri nu mai impresionează doar prin stilul alert al povestirilor sau personajele puternice. Specialiștii consideră cele două texte ale Antichității documente excepționale, care descriu una dintre perioadele cel mai puțin cunoscute ale istoriei Greciei arhaice.

În urmă cu aproape șapte decenii, o lucrare stârnea o adevărată furtună printre istorici. În a sa *Lume a lui Odiseu* (publicată inițial în 1954), istoricul britanic Moses Israel Finley considera că nu poate fi pus la îndoială faptul că atât *Iliada*, cât și *Odiseea* au fost inspirate de societatea așa-numitei Epoci Întunecate elene, respectiv secolele XII – VIII î.H. Curajoasa teorie a împărțit lumea specialiștilor în două tabere: poemele homerice trebuia să fie tratate ca adevărate surse istorice sau, din contra, ele făceau parte doar din Panteonul literar.

Încetul cu încetul, s-a impus pe lângă arheologia biblică și una homerică, un domeniu care a atras, an după an, din ce în ce mai mulți pasionați. Într-un studiu publicat în 1986 (*The use and abuse of Homer*), arheologul britanic Ian Morris, după ce

Ruinele de la Hisarlik, presupusa localizare a cetății Troia

a trecut în revistă atât aspectele care susțineau teoria conform căreia poemele homerice puteau fi considerate surse istorice, cât și cele care o infirmau, a ajuns la concluzia că pentru a avea o opinie fermă trebuie să fie luate în considerare cel puțin trei aspecte: ce reprezintă, în sine, poemele; cu ce motiv au

apărut și cui i-au fost adresate. Pentru Morris, prima întrebare prezintă un răspuns simplu: ele sunt „exemple de poezie orală înghețată în scris. Ca atare, Homer reprezintă o sursă pentru istoria socială a secolului al VIII-lea î.H.". În ceea ce privea al doilea și al treilea capitol, situația era mai delicată: „S-a

sugerat că poemele homerice erau texte aristocratice. Astfel, ca material-sursă ele pot fi folosite doar cu cea mai mare grijă, deoarece descriu doar un anumit punct de vedere, respectiv cel al elitei.“ Opinie pe care a împărtășit-o și profesoara Zoe Petre, care considera că în special *Iliada* poate fi „citită mai degrabă ca discurs asupra războiului decât ca mărturie, mai curând ca o oglindă a prinților, decât ca reflectare a unei epoci“ (*Cetatea greacă între real și imaginar*, 2000).

Anul 1993 poate fi considerat un adevărat impuls pentru pasionații de poemele homerice, după cum sublinia unul dintre cei mai cunoscuți arheologi care au întreprins cercetări sistematice la situl de la Cnossos, profesorul francez Alexandre Farnoux. Atunci, din depozitele Muzeului Pușkin din Moscova erau readuse la lumină comori considerate pierdute pe vecie. Era vorba despre tezaurul regelui Priam, descoperit de Heinrich Schliemann în

Heinrich Schliemann și soția

mai 1873, la Hisarlik (Turcia, identificată ca vechea Troie), o colecție de câteva mii de obiecte (vase, podoabe, pocale, scut, lame de cuțit, vârfuri de lance, topoare, pumnale...) din metale și pietre prețioase. Acesta dispăruse în 1945, pe fundalul tulbure al finalului celui de Al Doilea Război Mondial, din buncărul de protecție al Muzeului Regal din Berlin, aflat undeva sub Grădina Zoologică din orașul bombardat.

Chiar dacă, după câțiva ani,

tezaurul s-a dovedit a fi fost greșit datat, el fiind cu aproximativ 1.000 de ani mai vechi decât perioada în care a domnit Priam (conform lui Homer circa 1200 î.H.), iar readucerea sa în Germania, un proces aproape imposibil de pus în practică, a sporit numărul pasionaților de lumile și personajele descrise de „poetul suveran“, cum îl numea Dante pe Homer. (O parte dintre artefacte au putut fi văzute în expoziții itinerante, ele ajungând și la Timișoara, la sfârșitul anului 2017.)

Cele două epopei, ca orice text literar antic, conțin numeroase descrieri, bogate în detalii, care servesc perfect în creionarea unei societăți de mult apuse. O sublinia și profesorul D.M. Pippidi în prefața la excelenta variantă românească a *Odiseei*, aparținându-i scriitorului și traducătorului de origine aromână George Murnu (1868 – 1957): „Aiurea – în descrieri de locuri sau de petreceri, în ceremonialul ospetelor sau în complimentele pe care și le adresează mesenii, în înșirarea comorilor de care-i plin celarul (descrise cu grijă și cu atât mai iubite cu cât au fost dobândite cu mai multă trudă) – privirea poetului zăbovește de preferință asupra aspectelor cotidiene ale existenței.“

Plecând de la portretele creionate de Homer, putem astăzi să reconfigurăm costume, obiceiuri culinare, interioare... „Iar Telemah se coborî-n celarul/ Înalt și-ncăpător pe unde tata-i/ Avea grămezi de aur și de-aramă/ Și lăzi cu haine și de-ajuns în vase/ Ulei mirositor. Steteau-

Agamemnon este ucis de amantul soției, pictură pe un vas ceramic, aproximativ 470 î.H.

năuntru/ Înșiruie la perete
chiupuri/ Cu vin curat și vechi,
o băutură/ Cu gust plăcut,
dumnezeiesc, păstrată/
De dragul lui Ulise ca să
beie/ Când el acasă s-ar
întoarce-odată/ Sleit de-
atătea suferinți. Celarul/
Avea închisă poarta cu
canaturi/ De scânduri
groase, țapăn încheiate./
Pe unde zi și noapte sta
de pază/ și-avea de toate
grijă chelărița./ Bătrâna cea
sfătoasă Evriclêa“ (*Cântul II*).

Arheologii, urmând
exemplul pasionatului
Schliemann, studiind detaliile
despre cetatea lui Priam, tabăra
luptătorilor greci, palatul lui
Nestor sau chiar numeroasele

*Mască mortuară din aur,
cunoscută sub numele
de „masca lui Agamemnon“*

escale ale lui Ulise, pot configura
un cadru material mult mai precis
care să-i conducă la descoperi-
rea unor noi vestigii.

Și alte detalii intere-
sante mai ies la ivea-
lă la o lectură atentă
a textelor homerice.
Confruntarea texte-
lor cu vestigiile arheo-
logice a reprezentat,
apoi, o nouă direcție
de cercetare. Specialiștii
români Dumitru Boghian
și Sergiu-Constantin Enea, de
pildă, și-au focalizat atenția pe
comportamentele și practicile
funerare, comparându-le, apoi,
cu unele descoperiri arheologi-
ce datând de la sfârșitul epocii
bronzului și începutul epocii

ILIADA

24 de cânturi, aproximativ 16.000 de ver-
suri – una dintre cele mai cunoscute epopei
ale lumii încearcă să aducă la viață episoade
din îndelungatul război troian, în care s-au
aflat față în față aheii veniți din Grecia să
o recupereze pe Elena, prințesa furată de
Priam, fiul regelui din Troia, și locuitorii cetății

*Miniatură medievală
ilustrând povestea calului troian*

*Ahile duce trupul lui Ajax,
ucis, sub protecția lui Hermes și a Atenei,
pictură pe un vas aflat la Muzeul Luvru*

Troia, unde Elena și Priam se refugiaseră.
Este vorba despre doar 15 zile de la finalul
conflictului, iar povestea scoate în evidență
fapte de vitejie ale unor eroi neînfricați.
Dintre ei, figura lui Ahile a rămas emblema-
tică, întruchipând curajul fără limite, prietenia
și sacrificiul pentru o cauză dreaptă.

Oamenii îi au alături pe zei: Atena, Poseidon,
Hefaios și Hera, de partea grecilor; Afrodita,
Ares, Apollo și Artemis, de partea troienilor.

În final, victoria le aparține aheilor, ea fiind
adusă de confruntarea directă dintre troianul
Hector și Ahile, ultimul învingându-și rivalul
și datorită intervenției zeiței Atena.

fierului din spațiul est-mediteranean. A reieșit astfel, că *Iliada* oferă importante indicii de așa-numită sociologie funerară. În acea perioadă, practicile mortuare erau unele complexe, implicând atât numeroase persoane – camarazi de arme și membri ai comunității de baștină –, cât și proceduri speciale (cu privire, de pildă, la pregătirea corpului celui defunct, întrecerile războinice funerare sau sacrificiile și perioada de doliu ș.a.).

Teoriiile altor istorici au fost și mai radicale. Este cazul profesorului american Barry Strauss, în viziunea

*Elena și Paris
reprezenți pe un vas grecesc*

căruia războiul troian aparține efectiv istoriei, și nu mitologiei sau poeziei. În cartea sa – *The Trojan War* – apărută în 2006, Strauss concluzionează cu pasiune: „Istoria nu este făcută din

pietre sau din cuvinte, ci din oameni. A existat oare vreodată o regină pe nume Elena, și din cauza ei au plecat pe mare o mie de corăbii? A existat oare un războinic pe nume Ahile, care la mânia ucidea mii de oameni?... Dar Hector, Odiseu, Priam, Paris, Hecuba, Agamemnon, Menelaos și Thersites? Au existat sau au fost inventați de un poet? Nu știm, dar numele sunt printre cele mai ușor de transmis prin tradiția orală, ceea ce sporește probabilitatea că aparțineau unor persoane reale. În afară de asta, am putea afirma că, dacă eroii lui Homer nu au existat, ar fi trebuit să-i

ODISEEA

24 de cânturi, aproximativ 12.000 de versuri – poemul prezintă întoarcerea acasă, la terminarea războiului troian, a lui Ulise (Odiseu). După zece ani de conflict, urmează pentru Ulise un alt deceniu de peripeții în drumul spre Ithaca, insula natală.

Poemul se construiește în jurul a două intrigă, desfășurate pe două scene diferite, două teatre de operațiuni și, respectiv, doi eroi. Pe de o parte, Ulise și a sa călătorie pe mare și numeroase și fantastice opriri; iar, pe de alta, inițial, viața tensionată a fiului, Telemah, în

*Mosaic roman înfățișându-l pe Ulise
pe drumul de întoarcere, legat de catargul corăbiei
pentru a rezista chemării lui Calypso*

*Ulise se întoarce la Penelopa,
tablou de pictorul italian Pinturicchio (1454 – 1513)*

Ithaca, și apoi în căutarea părintelui.

Prințul Telemah apare măcinat atât de dorul pentru tată, cât și de situația de la palat, unde mama, Penelopa, era curtată de o mulțime de pețitori care plănuiau să îl ucidă pe urmașul lui Ulise și să câștige astfel regatul.

La rândul-i, Ulise, prizonierul preafrumosiei nimfe Calypso, tânjește să revină acasă, la familie.

Din nou, zeitățile intervin pentru a-și ajuta favoriții. Deghizatată, Atena îi dă sfaturi lui Telemah cum să gestioneze situația pe insulă, dar și cum să își ajute părintele, întreprinzând o expediție de salvare. Iar Hermes reușește să o convingă pe Calypso să îl elibereze pe Ulise...

inventăm. Poate că Ahile însuși nu a existat, dar războinicii greci foloseau aceleași tactici în ceea ce privește jefuirea cetăților sau lupta pedestră în-

potriva carelor... Prin urmare, această carte va vorbi despre personajele lui Homer ca despre niște oameni din viața reală. Cititorul va trebui să nu uite că

existența lor este plauzibilă, dar nedovedită."

Sau, cel puțin, am adăuga, încă nici nedovedită, nici infirmată!... ■

HOMER – UN PERSONAJ REAL SAU IMAGINAR?!

Homer – ilustru poet grec; autorul *Iliadei* și al *Odiseei*, șapte orașe antice își dispută onoarea de a-i fi dat naștere; încă din Antichitate, este descris ca un bătrân orb, ce rătăcea din oraș în oraș, pentru a-și declama poemele... Mai sunt oferți, uneori, și indicatori temporali: se pare că s-ar fi născut în secolul al IX-lea î.H. și ar fi decedat în cel de-al VIII-lea î.H.

Astfel descriu personajul marea majoritate a dicționarelor sau a lucrărilor de popularizare. Cum se cunosc atât de puține aspecte din viața acestuia, în lumea literelor a apărut și o glumă: poemele „nu au fost scrise de Homer, ci de o altă persoană cu... același nume”.

„De unde venea?! Cum arăta?! Chiar a existat în realitate?!” – întrebări la care Alexandre Farnoux a răspuns cu fermitate: „Nu am nicio urmă de îndoială!” Conform lui, cel mai probabil, Homer era un personaj activ în veacul al VIII-lea î.H., tocmai în epoca în care scrisul începea să se dezvolte. Și astfel, „a putut juca un rol în transpunerea în scris a unui material poetic care exista deja sub formă orală, preluându-l și compunându-l, bucătică cu bucătică”.

Realitatea este însă, cumva, alta?!

Așa-numita „problemă homerică” se pare că a apărut undeva la finele veacului al XVIII-lea, odată cu scrierile lui Friedrich August Wolf (1759 – 1824), profesor la reputata Universitate din Halle, considerat mai apoi creatorul filologiei moderne. El era convins că, fără ajutorul alfabetului (inventat în secolul al VIII-lea î.H.), lucrări de o asemenea întindere nu se puteau transmite pentru o perioadă atât de lungă. În consecință, la originile celor două poeme ar trebui să fi fost unele mai mici, nemaiputându-se considera un unic autor. Un alt argument adus de Wolf în apărarea revoluționarei sale teze era și faptul că, atât în *Iliada*, cât și în *Odiseea*, se puteau identifica grupe de cânturi pe structuri diferite. Și astfel Homer, după cum o sublinia și D.M. Pippidi, era transformat într-un simbol, o marcă, în spatele căreia se ascundea o întreagă epocă.

Au existat și voci care i-au găsit origini mai... aparte. În 1897, romancierul și eseistul englez Samuel Butler (1835 – 1902) îmbrățișa ideea că o tânără din Sicilia ar fi fost autoarea *Odiseei* (dar nu și a *Iliadei*): personajele feminine ar fi fost prea bine descrise și extrem de puternice. La distanță de puțin peste un secol, în 2009, profesorul Lilian Doherty a propus o alternativă: dacă plecăm de la supoziția că ar fi existat o tradiție poetică orală anterior de Sapho (sec. VII î.H. – sec. VI î.H.), nu s-ar mai exclude posibilitatea ca un personaj feminin să fie la originea poemelor homerice.

Studiind atât corpusul *Iliadei*, cât și al *Odiseei* (în lucrări apărute între 2011 și 2014), filologul Martin Litchfield West, profesor la Universitatea Oxford, s-a arătat măcinat de numeroase întrebări, rămase încă fără un răspuns în opinia sa. „Cine a fost Homer, dacă a existat un Homer, cu adevărat?! Când și unde a locuit?! Un singur poet a produs ambele epopei sau a existat un autor diferit pentru fiecare în parte? Sau, mai mult, a fost vorba, în fiecare caz, de o succesiune de poeți sau redactori a căror muncă a condus la apariția poemelor?!...”

S-au impus însă și voci care i-au contestat, ferm, existența.

Pentru scriitorul britanic Adam Nicolson, el nici nu ar fi existat sau, cel puțin, nu așa cum a fost adesea descris. El a fost o idee, mai degrabă; o născocire; o invenție culturală... „Homer este un mit de bază, nu un personaj real, ci unul al modului de gândire prin care grecii s-au definit pe ei înșiși, starea de spirit care i-a făcut cine sunt” (*Why Homer Matters: A History*, De ce contează Homer: O istorie, 2015). Într-un interviu acordat unei cunoscute publicații americane, același Nicolson a conferit o imagine și mai poetică dezbaterii, comparându-l pe Homer cu o navă vikingă. „Construcția în sine reprezintă o realizare minunată. Și totuși, nimeni nu poate spune că în spatele ei trebuie neapărat să existe un mare creator. Ea a apărut dintr-o tradiție...” ■

EMIRUL ABD EL-KADER ȘI ONOAREA PIERDUTĂ Ă FRANCEZILOR

I VIOREL CRUCEANU

Emirul Abd el-Kader este cel mai cunoscut algerian din secolul al XIX-lea. Timp de 15 ani (1832 – 1847), el a condus rezistența armată locală în fața invaziei franceze (Magazin istoric, nr. 10/1988). Copleșit de superioritatea europenilor, Abd el-Kader s-a văzut nevoit să se predea. A procedat bine? A greșit? Răspunsul poate fi găsit în rândurile de mai jos.

Emirul la castelul Amboise, în 1851; fotografie de pictorul Gustave Le Gray (pe hârtie cu albumină, tehnică inventată cu numai doi ani în urmă); între aprilie și octombrie 2022 Muzeul civilizațiilor Europei și al Mediteranei (Mucem) din Marsilia i-a dedicat o expoziție lui Abd el-Kader

Tocmai începuse ultima decadă a lunii decembrie 1847. Uzat de atâtea lupte, părăsit de unele triburi (vlăguite de efort) și încolțit de francezi, Abd el-Kader a hotărât să capituleze. Negocierile au început în seara de 21 decembrie și s-au încheiat la 23 decembrie, tot seara. Ele s-au finalizat cu un adevărat *gentlemen's agreement*: emirul înceta ostilitățile și depunea armele, în schimbul cuvântului de onoare că va fi lăsat să plece liber, cu familia, în Orient (Egipt

sau Imperiul Otoman). Acest cuvânt de onoare, ce angaja Franța, a fost dat de generalul Louis de Lamoricière, cel care a primit capitularea „neîmplânzului algerian“.

Generalul Louis Juchault de Lamoricière (1806 – 1865) și-a încălcat cuvântul (pictură atribuită lui Horace Vernet)

VITEAZUL TRAS PE SFOARĂ

Pe la orele șase (soarele apăsese deja), căpetenia algeriană a fost prezentată comandantului trupelor franceze, prințul Henri de Orléans, mai cunoscut sub numele de ducele d'Aumale, fiul regelui Ludovic Filip de Orléans (1830 – 1848). Tânărul vlăstar regal a întărit cuvântul dat de generalul Lamoricière, asigurându-l pe Abd el-Kader că „înțelegerea va fi aplicată cu fidelitate“. La rândul său, privindu-l în ochi pe francez, algerianul i s-a adresat, ușor ironic: „Știu că așteptai de ceva vreme acest moment. Mi-aș fi dorit să mă predau mai demult. Dar nu

a fost în puterea mea să decid. Am preferat ca preamiloștivil Allah, stăpânul lumii, să aleagă momentul potrivit.”

Majoritatea generalilor și ofițerilor din jurul ducelui d'Aumale priveau cu interes, de aproape, în carne și oase, pe cel care, în ciuda ciocnirilor repetate, le trecuse prin fața ochilor ca o nălucă, scăpându-le de fiecare dată. Iată descrierea unui martor ocular: „Abd el-Kader are cam 35 de ani. Este de talie mijlocie, cu umerii ușor aplecați, dar cu un corp bine proporționat. Fizionomia sa, fără a fi eroică, are măreție. Fața-i ovală, ușor arsă de soare, are trăsături regulate. Fruntea, lată și boltită, dă o anume paloare feței, paloare accentuată de o barbă stufoasă, de un castaniu închis ce bate spre negru. Sub fruntea înaltă, ochii săi, de un albastru-cenușiu, au un contur frumos. Când este tăcut, are o privire de o blândă melancolie. Însă, atunci când vorbește, ochii i se luminează, fiind extrem de expresivi. Are maniere simple și un comportament cât se poate de natural. În plus, silueta sa ascetică și îmbrăcămintea săracioasă trădează un spirit profund religios.”

Abd el-Kader s-a predat împreună cu familia: mama, Lalla Zohra (75 de ani), cele trei soții (Aișă, Embarka și Kheira) și cei patru copii (trei băieți și o fată). De asemenea, i s-au alăturat cei mai apropiați colaboratori, grupul ridicându-se la un total de 88 de persoane. Două zile mai târziu, la 25 decembrie, algerienii au fost imbarcați la Oran, pe o navă franceză. Ei erau convinși că vor ajunge la Alexandria. Nu mică le-a fost mirarea când, după o

Regele Ludovic Filip (1830 – 1848), care „nu vedea și nu auzea nimic” (pictat de Franz Xavier Winterhalter, 1841)

călătorie mult mai scurtă, s-au văzut debarcați la Toulon, în sudul Franței. Atunci, viteza căpetenie algeriană a înțeles că a fost trasă pe sfoară. Imediat, el și însoțitorii săi aveau să fie internați, ca ostatici, în fortul militar Lamalgue.

Capriciile istoriei au făcut ca renunțarea lui Abd el-Kader să se fi produs într-un context nefavorabil, regimul liberal al „Monarhiei din iulie” (1830 – 1848) fiind în agonie. În memorii, contesa Adèle de Boigne (care a fost martora a trei revoluții: 1789, 1830, 1848) ne

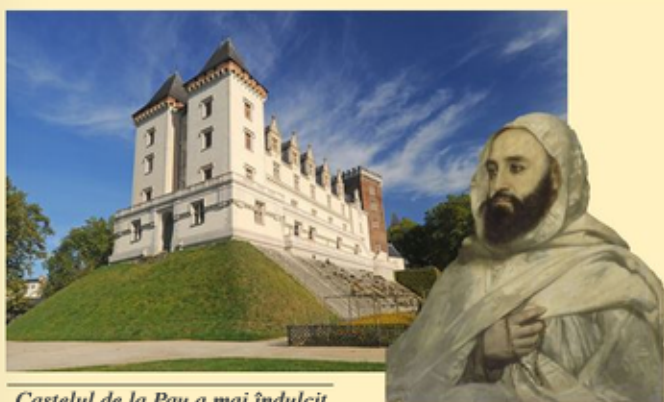
spune că, încă din primele zile ale lui 1848, la Paris „agitația crescuse”, iar „lucrurile se agrăvau văzând cu ochii”. Numai regele Ludovic Filip „nu vedea și nu auzea nimic”. Ea afirmă, cu stupoare, că deși strada preluase inițiativa, în seara de 22 februarie regele era preocupat ca pictorul Horace Vernet (cel care a pictat galeria de la Versailles dedicată „fructelor colonizării” Algeriei) să se îndrepte spre Toulon, pentru a realiza și portretul lui Abd el-Kader. Nu a mai fost timp, pentru că, la 24 februarie, „regele cetățean” s-a văzut nevoit să abdice și să părăsească Franța. Mai mult, a doua zi țara a întors definitiv pagina dinastiei Bourbon-Orléans, revenind la un regim republican (a II-a Republică franceză).

INTERVINE LAMARTINE

La vestea unei asemenea schimbări radicale, Abd el-Kader a avut o reacție interesantă. Iată ce scria algerianul: „M-am bucurat de această noutate, deoarece am citit în cărți că un asemenea gen de guvernare are ca scop abolirea nedreptăților, împiedicând pe cei puternici să asuprească pe cei slabi.” Din nefericire, bucuria sa avea să

Capitularea lui Abd el-Kader, gravură anonimă pe lemn (1847)

Castelul de la Pau a mai îndulcit prizonieratul celui mai de văz ostatic al „micuței colonii algeriene”

fie de scurtă durată: noile autorități republicane nu se simțeau cu nimic angajate să respecte promisiunile defunctului regim. Cum bine s-a spus, revoluția care „a schimbat soarta Franței nu a schimbat cu nimic soarta captivilor”.

Între timp, condițiile precare de igienă și frigul din fortăreața de la Toulon au produs primele victime printre algerieni, în special femei și copii. Această turnură tragică a detenției a determinat reacția celebrului Lamartine, în acel moment ministru de Externe în Guvernul provizoriu. Marele poet nota: „Hazardul unei revoluții m-a făcut arbitru sorții lui Abd

el-Kader. Captivitatea acestuia reprezenta pentru mine o încălcare a drepturilor prizonierilor de război. De aceea am propus Guvernului să nu accepte, sub nicio formă, o înțemnițare crudă și nedemnă. Mai mult, am cerut mutarea prizonierului într-o locuință curată, un fel de casă de odihnă, în care emirul să se bucure de cât mai multă libertate.”

Implicarea lui Lamartine a găsit ecou: Adunarea Națională a decis, la 29 aprilie 1848, transferul ostaticilor în castelul de la Pau (unde a văzut lumina zilei, în 1553, faimosul rege Henric al IV-lea, fondatorul dinastiei de Bourbon), în sud-vestul Franței, nu departe de frontiera cu Spania. Deplasarea, de-a lungul coastei mediteraneene,

i-a oferit lui Abd el-Kader prilejul să admire frumusețile Franței. Impresionat de peisaj, el avea să-și exprime, plastic, nedumerirea: „Văd, cât cuprinzi cu ochii, doar câmpii înverzite, livezi și păduri, fluvii și râuri. Câtă bunăstare! Oare ce nevoie au francezii de țara mea, acoperită numai de nisipuri?”

La Pau, datorită climei mai blânde, detenția algerienilor s-a mai ameliorat. În plus, emirul avea libertatea de a se plimba prin parcul castelului și chiar să iasă în oraș. De asemenea, putea primi în noua sa reședință pe notabili locali, amatori să se afișeze în compania unui personaj exotic. Însă marea plăcere a lui Abd el-Kader erau întâlnirile cu fețele bisericești locale, catolice sau protestante, în cursul cărora se dezbăteau teme religioase (el însuși fiind un *marabut*, adică un erudit al Coranului). Singura problemă o reprezentau, și aici, condițiile precare de igienă. Prin urmare, bolile infecțioase făceau ravagii, numărul prizonierilor în viață scăzând la 70. Însuși emirul și-a pierdut unica fiică, dar și un băiat. Prin urmare, durerea, tristețea și dorul de patrie au pus rapid stăpânire pe micuța „colonie algeriană” de la Pau. Profund afectat, Abd el-Kader se destăinuia generalului Eugène Daumas (unul dintre foștii săi adversari pe câmpul de luptă, cunosător al limbii arabe): „Sunt sigur că mulți dintre ei vor muri de neaz. Toți îndură această nenorocire numai din cauza mea, pentru că eu, doar eu, am ales să mă predau în mâinile francezilor.”

O licărire de speranță s-a produs în iunie 1848, odată cu desemnarea generalului Lamoricière ca ministru de

Lamartine pe scările Primăriei Parisului, în timpul Revoluției din 1848 (pictat de Henri Félix Philippoteaux)

Război. Crezând, naiv, în virtuțile cavalerismului, la 9 iulie 1848, Abd el-Kader i-a trimis o misivă noului ministru, reamintindu-i de condițiile exacte ale capitulării sale. Deși scrisă pe un ton extrem de politicos, chiar lingușitor pe alocuri, scrisoarea i-a produs lui Lamoricière o criză de nervi. Înfuriat, acesta nici nu a catadicsit să-i răspundă. Jignit în amorul propriu („cum a îndrăznit acest arab să-mi reamintească de cuvântul meu de onoare?”, se indigna el prezumțios), ministrul a interzis prizonierilor orice contact cu exteriorul: ferestrele au fost blocate cu zăbrele, iar ușile cu drugi mari de fier! Mai rău, Lamoricière a decis, la 2 noiembrie 1848, transferul ostaticilor departe, în nord, pe Valea Loarei, în vechiul castel regal de la Amboise (la circa 220 km de Paris).

LUDOVIC NAPOLEON SPALĂ RUȘINEA

Aici condițiile erau și mai proaste. Veșnica problemă o reprezentau umezeala și frigul, în special toamna și iarna. De asemenea, nelocuit de multă vreme, castelul avea un aspect dezolant. În plus, restricțiile au devenit de-a dreptul dramatice. Astfel, sub pretextul dejucării unei eventuale tentative de evadare (teoretic, imposibilă), castelul era păzit zi și noapte de două companii de infanterie (schimbate la fiecare șase luni, pentru ca, nu cumva, soldații să devină prieteni cu prizonierii). Intrarea în castel era supra-

vegheată de un corp special de gardă, cu funcție permanentă. Izolarea era totală, incinta castelului neputând fi părăsită. Așa se face că, luni de zile, emirul era văzut la fereastră, stană de piatră, contemplând curgerea apelor Loarei. Există însă și un aspect pozitiv: îmbunătățirea regimului alimentar, ce consta în carne (de oaie, pui, curcan sau porumbel), griș, fructe și legume, ceai și miere de albine.

Detenția la Amboise a durat patru ani. În tot acest timp, alte 25 de persoane au sucombat, numărul ostaticilor reducându-se la jumătate. Printre victime se aflau Embarka și Kheira, două soții, trecute în lumea umbrelor pe parcursul anului 1849. De primată de regimul detenției, singura soție rămasă în viață, Aïşa, a primit asentimentul emirului, dar și pe cel al autorităților franceze, să se repatrieze în Algeria.

*Abd el-Kader pe cal, cu servitorii lui
(fotografiat în 1865 de Louis Jean Delton
un ofițer și fotograf
pasionat de echitație și hipism)*

Tragedia captivilor a atras atenția noului președinte al Republicii, prințul Ludovic Napoleon Bonaparte (ales pe zece ani, în decembrie 1848). La insistențele sale, Adunarea a suspendat, în primăvara lui 1851, măsurile punitive impuse de Lamoricière. În consecință, emirul și însoțitorii săi au primit dreptul de a se deplasa în oraș, precum și de a stabili contacte cu locuitorii din Amboise. Devenise o obișnuință ca, în fiecare zi de joi, Abd el-Kader să fie văzut la gară, unde, în fața unei cești de ceai de mentă, aștepta sosirea săptămânală a „calului de fier”, pe care-l privea cu fascinație.

Președintele își dorea sincer să redea libertatea nefericiților prizonieri. Faptul a fost posibil numai după subordonarea Adunării prin lovitură de stat din 2 decembrie 1851, când, lărgindu-și prerogativele, Ludovic Napoleon Bonaparte a impus regimul autoritar. Zece luni mai târziu, la 16 octombrie 1852, el sosea *incognito* la Amboise.

Pentru martorii oculari întrevederea de la castel a avut un efect de „coup de foudre” între cele două mari personalități. Prințul-președinte i-a dat algerianului vestea mult așteptată: „Am venit să vă anunț că sunteți liber [...]. Ați fost dușmanul Franței, dar curajul vostru, caracterul vostru și resemnarea voastră în durere merită, în sfârșit, dreptatea cuvenită. Iată de ce sunt onorat să pun capăt captivității voastre [...]. Veți pleca la Brusa [în Imperiul Otoman – n.a.], imediat ce vom finaliza cu

turcii ultimele detalii. "Apoi, pentru „a spăla rușinea cuvântului încălcat și a salva onoarea Franței", președintele a completat: „Să știți că, de multă vreme, captivitatea voastră îmi provoca multă nefericire, deoarece ea îmi amintea, fără încetare, că Guvernul care ne-a precedat nu s-a ținut de angajamentele luate. Pentru mine, nu există situație mai penibilă decât aceea în care Guvernul unei mari națiuni să nu-și țină promisiunea făcută." După care, în semn de reparație, primul și unicul președinte al celei de-a doua Republici îi certifica ilustrului prizonier: „veți primi de la Guvernul francez un tratament demn de rangul avut", adică o indemnizație pe viață, ce se ridica la 100.000 de franci și care putea fi moștenită și de urmașii direcți.

VOTUL CU NOROC AL EMIRULUI

La această imensă surpriză, Abd el-Kader a răspuns cu aceea inefabilă politețe orientală: „Sunteți, pentru mine, cel mai scump dintre prieteni". După care, pe același ton măgulitor, considera eliberarea sa și a suitei sale drept un gest pe măsura

„înălțimii rangului vostru și al nobleței voastre".

Cultura și civilizația franceză, pe care le-a descoperit și mai mult la fața locului (după eliberare a participat la un spectacol de gală la Opera din Paris, a vizitat Arsenalul și Imprimeria oficială și, bineînțeles, mormântul lui Napoleon I de la Domul Invalizilor), l-au făcut pe Abd el-Kader să se atașeze iremediabil de țara cuceritoare. Un paradox de neexplicat, având în vedere trecutul său. Or, tocmai un asemenea paradox l-a făcut pe marele Victor Hugo să considere că, prin spiritul său, Abd el-Kader „reconcilia contrariile într-o stare de perfectă armonie". Iată de ce a participat la plebiscitul din 22 noiembrie 1852 (legea franceză îi permitea, în urma celor cinci ani de detenție în Hexagon!), votând „în favoarea restaurării Imperiului". Așa se face că, la 2 decembrie 1852, Abd el-Kader se afla printre invitații de onoare ce asistau, la Tuileries, la somptuoasa încoronare a lui Napoleon al III-lea. Cei doi s-au salutat cordial, noul împărat spunându-i emirului, cu umor: „Vedeți, votul dumneavoastră mi-a purtat noroc!"

Trei săptămâni mai târ-

ziu (21 decembrie 1852) Abd el-Kader și ce mai rămăsese din suita sa se îmbarcau la Marsilia, cu destinația Brusa (unde a ajuns la 16 ianuarie 1853). Din decembrie 1855, s-a mutat „în mijlocul unei comunități de emigranți algerieni" de la Damasc, fosta capitală a puternicului Califat omeiad. Aici, în liniștea exilului din mediul său musulman, s-a produs o adevărată „înflorire a gândirii sale spirituale". Dedicându-se meditației și scrisului, el a dobândit reputația unuia dintre „cei mai mari autori mistici ai secolului al XIX-lea". În același timp, nu a rămas străin de problemele „cetății". Atitudinea sa curajoasă, din zilele tragice dintre 9 și 18 iulie 1860, când a salvat viețile a 1.500 de creștini din ghearele fanaticilor musulmani druzi (instigați la masacre chiar de guvernatorul otoman al Damascului) i-a adus elogiile unor capete încoronate, precum Wilhelm I (regele Prusiei), Alexandru al II-lea (țarul Rusiei), Napoleon al III-lea (care i-a conferit Marea Cruce a Legiunii de Onoare), dar și ale proaspătului președinte al S.U.A., Abraham Lincoln.

Ultimii ani din viață și i-a petrecut departe de vanitățile acestei lumi. În acest sens, conducătorul de odinioară al jihadului se confesa: „Nu mă mai tentează nimic de la oamenii și de la gloria acestei lumi. Nu-mi doresc decât să trăiesc în liniștea dulce a familiei, în rugăciune și în pace." Împăcat cu sine, avea să se stingă din viață, la Damasc, în ziua de 26 mai 1883, la vârsta de 75 de ani. ■

*Castelul Amboise,
16 octombrie 1852.
Prințul-președinte
al Republicii
Napoleon al III-lea
îi redă libertatea
lui Abd el-Kader
(pictură din 1861
de Jean-Baptiste-Ange Tissier)*

VECHII ROMANI PLEACĂ ÎN VACANȚĂ

FLORENTINA DOLGHIN

Turism în Roma antică?

Da, romanii bogați călătoreau de plăcere (Magazin istoric, nr. 2/2021). Profitau de timpul liber, mai ales vara, când fugeau de arșița Cetății Eterne, refugiindu-se în vilele lor luxoase din golful Napoli. Fiind mari amatori de sculpturi, statui și monumente și după ce acumulasero lecturi de informare, porneau adesea și mult mai

departe de casă, fascinați de splendorile Greciei antice și ale vechiului Egipt. Aveau drumuri (70.000 de km), aveau o hartă cu rețeaua lor în toate provinciile romane și cu principalele orașe ale imperiului. O pregătise generalul Marcus Agrippa în timpul împăratului Augustus (27 î.H. – 14. d.H.), fiind cunoscută mai târziu, în secolul IV, sub denumirea de „Tabula Theodosiana”, cu referire la împăratul Theodosius I, apoi ca „Tabula Peutingeriană”, copia originalului roman, executată în 1265 de călugărul Konrad Peutinger, din Colmar. Și aveau „mijloace de transport”: lectica, pentru călătorii scurte, trăsura, carruca, pentru cele mai lungi, trase de cai, de boi, catări sau măgari, cisium, un fel de cabrioletă cu două roți, iar pentru mai multe persoane rheda, cu patru.

Lumea este o carte – gândea în secolul IV Sfântul Augustin –, cei care nu călătoresc nu citesc decât o pagină a ei.

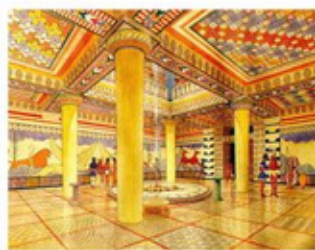
Detaliu din „Tabula Peutingeriană” (secolul XIII), o copie a unui original vechi roman (sec. IV)

Se poate spune chiar că în orașul de pe Tibru s-a născut turismul, cuvânt cu rădăcină latină, ce vine de la verbul „tornare”, a se întoarce, și care reține ideea de călătorie dus-întors, ceea ce și este turismul. Desigur că vechii locuitori ai Romei antice călătoreau și cu alte scopuri: negustorești, religioase, intelectuale, militare, familiale, personale. Dar aristocrații făceau distincție netă între „negotium”, timpul alocat sarcinilor și grijilor cotidiene, și „otium”, perioada de odihnă. Atunci se retrăgeau în

vilele de la mare și de la poalele Vezuviului sau vizitau atractivele monumente din provinciile orientale. Romane de aventuri sau cavalierești, ca *Întâmplările Leucippei și ale lui Cleitofon*, *Efesiaca*, *Etiopica*, povești miraculoase despre triburi etiopiene, piraiți greci, despoți orientali, semnate de un Achille Tatius, Xenofon din Efes sau Heliodor din Emesa, un fel de Jules Verne ai epocii, le înfierbântau și lor mințile, făcându-i să-și dorească să vadă acele ținuturi îndepărtate.

Ruinele palatului regelui grec Nestor de la Pylos, în Mesenia, și camera tronului (reconstituire)

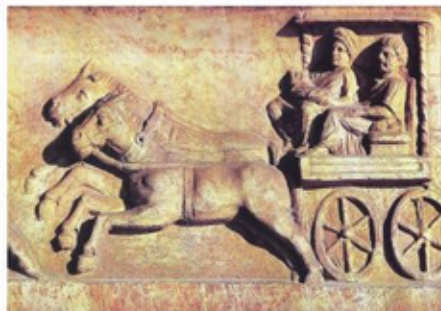

„ȘI EU AM FOST PE URMELE LUI HOMER“

Aveau la dispoziție și volume de periegeză, în care împătimitii de lecturi aflau despre istoria, sanctuarele, tradițiile, patrimoniul artistic ale Greciei, Egiptului, Asiei Mici, suficient pentru a fi incitați la drum. Filosoful Seneca, din secolul I, spirit enciclopedic și mare iubitor de natură, preceptorul lui Nero, ieșea din oraș pentru a întâlni oameni diferiți, pentru a admira peisaje, râuri, accidente fluviale – fascinante pentru vechii romani! – pe Tigr, pe Nil. Admiratori ai eroilor mitologiei grecești, romanii mergeau pe urmele poemelor homerice, la Pylos, în Peloponez, pentru a vedea palatul regelui Nestor, „turisții” considerându-l pe Homer un fel de Vergilius al lor, cel cu povestea lui Aeneas, eroul național din *Eneida*. La Atena se duceau pentru regele Oedip, la Sparta pentru Oreste, la Micene pentru Agamemnon și Ifigenia, la Troia pentru presupusele morminte ale lui Hector și Ahile, pe care le-au vizitat și Iulius Cezar, și împărații Hadrian, Caracalla, Diocletian, Constantin.

Escapadele din Grecia, „vacanțele mici”, cum le spuneau ei, includeau vizite în Corint, la Epidaur,

Carruca, trăsură elegantă și comodă, folosită de romani pentru călătoriile mai lungi, și nu de oricine, numai de senatori și înalți funcționari

Delfi, Sparta și Olimpia, unde se organizau sărbători și jocuri de atletism. În insula Rhodos mergeau pentru vestigiile faimosului colos din bronz, înalt de 31 de metri, care intrase un pic în pământ la cutremurul din 228 î.H. Turisții se amuzau să-i atingă membrele sparte, transfor-

mate în grotte artificiale, sau încercau să-i cuprindă cu brațele degetul mare, ceea ce era imposibil, după cum spune Pliniu cel Bătrân. În *Descrierea Greciei*, lucrare în zece cărți, istoricul și geograful grec Pausanias, din secolul II, menționa toate monumentele și locurile ce meritau vizitate.

În topul absolut al turistului roman era însă Egiptul. Religia lui, scrierea hieroglifică, piramidele, mormintele din Valea Regilor îl deconcertau și fascinau. Nume, date, mici biografii, poeme au rămas dovada trecerii pe acolo a romanilor. Sunt scrijelite în piatră. Să le spunem graffiti. Știm astfel că un anume Isidor, născut la Alexandria, a studiat Dreptul la Atena, că centurionul Januarius a intrat în cripte cu fiica lui, Januarina, că Valea Regilor l-a emoționat pe un anume Antonius exact atâta cât l-a impresionat și Roma. Aproape jumătate dintre aceste graffiti descoperite se află pe mormântul faraonului Ramses VI. „L-am vizitat. Nu mi-a plăcut deloc, cu excepția sarcofagului”, este dezamăgit un vizitator, sau „Nu pot să citesc această scriere!”, se plânge, iritat, un anume Burichios, în fața hieroglifelor.

Cele două statui ale lui Amenofis III, vestigii ale templului funerar al faraonului de la Luxor, erau alte atracții pentru turisții străini. Grecii le-au botezat „coloșii lui Memnon”, sugerând că una dintre ele l-ar reprezenta pe regele etiopian aliat al troienilor. Dimineața, când sufla briza prin fisurile provocate de cutremur, se auzea un sunet ciudat, care atrăgea mulți curioși: părea acordul unei țiteri sau șuierat, sau suspin, sau hohot de plâns. Mulți vizitatori angajau tăietori de piatră locali ca să le scrijelească acele graffiti pe coloși.

90 asemenea graffiti ale călătorilor romani antichi – ne spune profesorul arheolog madrilen Jorge Garcia Sanchez, într-un număr al revistei *Le Monde Histoire & Civilisations* – se păstrează pe soclul coloșilor aflat pe malul vestic al Nilului, la intrarea în templul

„Coloșii lui Memnon“ de la Luxor, cele două statui așezate ale regelui Amenofis III (1402 – 1364 î.H.), o atracție turistică pentru romani

funerar al lui Amenhotep III: ale poetului Pacon, care a compus versuri în omagiul stăpânului, Metius Rufus, sau ale poetei Julia Balbilla, din suita Vibiei Sabina, soția împăratului Hadrian. Cel din urmă, născut în 76 în Hispania, ca și Traian, și-a petrecut mare parte din domnie (117 – 138) călătorind în lungul și latul imperiului său, dar și în Grecia, pe care o iubea. Istoricii spun că s-ar fi urcat pe Etna, ca să-i vadă cu ochii lui măruntaiele, iar într-o noapte pe muntele Cassius, ca să poată admira răsăritul a doua zi.

PÂINICI PENTRU CROCODILUL SFÂNT

Mai exista un tip de turism, ascuns în misiunile militare și diplomatice. Generalul Lucius Emilius Paulus, după ce îi învinge, cu legiunile sale, pe macedoneni, în bătălia de la Pidna – unde regatul elenistic al Macedoniei regelui Perseu pierde 20.000 de oameni, romanii numai 1.000 –, întreprinde un periplu pentru a prezenta ofrande zeiței Atena, pe Acropole, la Atena, lui Apollo, la sanctuarul acestuia de la Delfi, lui Asclepios, în incinta sacră din sanctuarul acestuia de la Epidaur, și lui Zeus, în templul lui de pe muntele Olimp. Nu neglijează nici locurile mitologice, ca Aulida, în Beotia – port altfel lipsit de însemnătate, doar că legenda a adunat acolo flota grecilor pregătită să pomească spre Troia, iar cu acel prilej Agamemnon a sacrificat-o pe altarul Artemidei pe fiica sa Ifigenia, pentru a obține vânturi prielnice de la zeii înfuriați împotriva sa – sau istmul Corint, sediu din doi în doi ani al jocurilor istmice (lupte, alergări, aruncarea discului, suliței etc.).

Senatorul Lucius Memmius îmbina și el utilul cu plăcutul în timpul unei vizite în Egipt, la Arsinoe, anticul Crocodilopolis. Memmius profită de slujăria unui funcționar, pe nume Asclepiade, care îi satisface toate cererile în timpul sejurului: în „labirint“ (complexul funerar atașat piramidei faraonului Amenemhat III) îi procură niște pâinici cu care turiștii hrănesc reptilele, cel mai important fiind acolo crocodilul sacru, încarnare a zeului Sobec (al apei și al inundațiilor, venerat în toată delta Nilului), de unde și denumirea așezării. În *Geografia* sa, istoricul și geograful antic Strabon, care a fost în Egipt în jurul anului 20, povestește că

Teatrul Epidaur, construit în secolul IV î.H., și rotonda lui, care n-ar fi altceva decât mormântul zeului Asclepios (sec. III î.H.), cel care cu priceperea lui de medic a înviat un mort

acest animal enorm își petrecea timpul înfulecând ceea ce îi aruncau vizitatorii.

Dar nu trebuia neapărat să mergi la celălalt capăt al Mediteranei pentru a avea o vacanță reușită. Din perioada Republicii (510 – 30 î.H.) patricienii romani posedau una sau mai multe ville pe coastă sau la țară, unde se retrăgeau pentru a se consacra exclusiv „otium“-ului. Campania era cea mai căutată regiune pentru reședințele secundare. Acolo existau așezările Pompei, oraș prosper, la poalele Vezuviului, Herculaneum și Stabiae. Erau aproape de Roma și beneficiau de o climă plăcută, de plaje bune, ceea ce le asigura statutul de centre turistice privilegiate. În secolul I î.H. senatorul Gaius Sergius Orata, un inventiv, ca un veritabil șef de antrepriză de astăzi, presimte potențialul zonei, renovează ville de pe malul golfului Napoli, pentru a le revinde ulterior la prețuri mult mai mari.

Statuia Vibiei Sabina (86 – 136), soția împăratului Hadrian și fiică a unei nepoate a împăratului Traian

Cicero în fața mormântului lui Arhimede,
descoperit de el în anul 75 î.H.
(pictură de italianul Paolo Barbotti, sec. XIX)

PLINIU, CEL ÎNCÂNTAT DE VILLA LUI

Pe plajele Campaniei, vremea trecea agreabil, „între cântece, banchete și plimbări”, scrie Cicero (106 – 43 î.H.), cel care, când a fost cvestor la Lilybaeum, în Sicilia, în tinerețe, a descoperit, în timpul unei excursii, călătorind, deci – povestește în *Discuțiile de la Tusculum* –, mormântul lui Arhimede (75 î.H.): „Siracuzanii nu știau nimic, ba chiar afirmă că nu există; era înconjurat din toate părțile și acoperit de mărăcini și tufișuri [...] Iată cum cetatea aceea grecească, atât de renumită și cel puțin odinioară mareț focar de cultură, n-ar fi cunoscut mormântul celui mai genial dintre cetățenii săi, dacă nu l-ar fi descoperit un om din Arpinum” (Cicero, *Opere alese*, vol. III).

De la Pliniu cel Tânăr aflăm care sunt preocupările lui estivale în aceste ville (are mai multe): meditează, citește, primește vești, se scaldă, ascultă muzică și recitări, pescuiește sau călărește. Singur sau

Villa Arianna de la Stabiae,
o reședință de lux pentru „otium”

în compania proprietarilor și invitaților lor din villele vecine. Uneori vânează. Cu același anturaj. „Mă întrebi de ce mă încântă villa mea de la Laurentum? – se confesează într-o scrisoare. Nu te vei mai mira când vei cunoaște desfătările acestei case, comoditatea situației, întinderea plajei. Numai la 17 mile de Roma, ea este izolată, dar în așa fel încât, după îndeplinirea tuturor însărcinărilor și fără să pierd ceva din ziua de lucru, fără s-o dezorganizez, pot să vin și să-mi petrec noaptea. Drumul spre villă este în unele locuri nisipos, puțin anevoios pentru atelaje, dar rapid și lesnicios pentru un călăreț. Peisajul este variat pe ambele părți: când înaintează pădurile și îngustează drumul, când acesta se lărgeste liber, între pajiști; multe turme de oi, multe herghelii de cai și de boi, pe care iarna le-a alungat de la munte, se îngrașă în aceste pășuni, în atmosfera caldă a primăverii. Casa este destul de mare și de comodă, dar întreținerea sa nu costă mult [...] o sufragerie destul de frumoasă înaintează înspre țărm și când marea este agitată de vântul de la sud, o atinge spuma valurilor năvalnice. Ea are peste tot uși cu două canaturi sau ferestre tot atât de largi ca și ușile, astfel încât, pe marginile și în mijlocul său, dă oarecum spre trei brațe de mare; în spate, putem vedea salonul cu cer deschis, porticul, curtea cea mică, din nou porticul, apoi atrium-ul, în sfârșit pădurea și, în depărtare, munții” (Pierre Grimal, *Civilizația romană*).

În secolul IV eruditul Quintus Aurelius Symmachus, proprietar al mai multor domenii, se distra cu prietenii lui Macedonius și Atalus, bând, citind, mergând la plajă și la partide de vânătoare. Banchetele somptuoase erau la ordinea zilei în vacanțele aristocraților romani; de obicei aseasonate cu spectacole, la care participă muzicanți, dansatori, actori de circ, de comedie. Ummidia Quadratilla, o femeie ilustră care a trăit în veacul I, avea chiar o trupă personală de mimi, echilibriști și dansatori, dineurile ei fiind foarte la modă.

Arheologia a reușit să păstreze multe dintre aceste reședințe de lux, cu grădinile lor minunate, bazinele cu apă limpede-cristal, piscine, picturi, colecții de sculpturi din marmură și bronz, biblioteci, cum este villa dei Papiri de la Herculaneum. Mare parte dintre aceste ville aveau dimensiuni impresionante. În aceste reședințe orice aristocrat roman se putea simți un rege grec în palatul său.

Neîndoios că patricienii vechii Rome călătoreau în scop turistic, dar turismul lor era precumpănitor cultural. ■

1848 LA CERCUL MILITAR NAȚIONAL

Dr. MANUEL STĂNESCU

În contextul aniversării a 175 de ani de la desfășurarea revoluției pașoptiste și al promulgării, la 10 ianuarie 2023, de președintele României, Klaus-Werner Iohannis, a legii prin care ziua de 11 iunie este recunoscută ca ziua „Victoriei Revoluției de la 1848 și Ziua Democrației”, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.) a organizat în ziua de 14 iunie 2023, la Cercul Militar Național, simpozionul științific „Revoluția de la 1848 în spațiul românesc. Românii pe drumul dinspre Levant spre Occident“.

Activitatea s-a desfășurat în sistem hibrid, cu participarea reprezentanților conducerii Departamentului pentru politica de apărare, planificare și relații internaționale din cadrul Ministerului Apărării Naționale (structura care coordonează activitatea I.S.P.A.I.M.), a numeroși istorici, cercetători și specialiști din cadrul instituțiilor de cercetare și academice din mediul civil și militar, din București, Cluj-Napoca și Iași.

În deschiderea manifestării a fost citit mesajul secretarului de Stat pentru politica de apărare, planificare și relații internaționale, fiind subliniată

importanța evenimentelor de la 1848 pentru dezvoltarea ulterioară a statului român și a organismului militar național. Pe coordonate similare, mesajul transmis de Statul Major al Apărării a evidențiat rolul mișcării revoluționare în inițierea procesului de organizare a structurii armatei care avea să se maturizeze în deceniile următoare. Totodată, rolul elitelor pașoptiste în promovarea unui program de țară racordat pe deplin la spiritul modern al Occidentului și orientat către modernizarea societății românești în ansamblul său a fost subliniat de Carmen Rîjnoveanu, directorul I.S.P.A.I.M.

Pornind de la reperele avansate în sesiunea de deschidere, simpozionul științific s-a desfășurat în două secțiuni, prezentările acoperind o gamă largă de problematice legate de revoluția pașoptistă în spațiul românesc și în conexiune cu mișcarea revoluționară din Europa. De asemenea, au fost abordate și aspecte relevante ale contribuției Revoluției de la 1848 la procesul de formare a armatei naționale.

În deschiderea lucrărilor a fost vernisată o expoziție dedicată momentelor, ideilor și personalităților marcante ale momentului 1848, organizată de cercetătorii secției de istorie din cadrul I.S.P.A.I.M., și a fost prezentată o reconstituire istorico-militară, organizată de Asociația „6 Dorobanți”.

În cadrul primei secțiuni, evenimentele de la 1848 au fost abordate din perspectiva reevaluării acestui moment istoric și a eliminării șabloanelor istorice promovate în ultimul secol. Prof.univ.dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj), și-a propus clarificarea modului de desfășurare a Adunărilor de la Blaj și a poziționării ferme a românilor de respingere a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Domnia sa a subliniat faptul că sursele istorice existente au fost eronat interpretate, mesajul principal exprimat de români cu prilejul adunărilor menționate a fost: „Noi nu vrem să ne unim cu Țara Ungurească.”

Importanța demersului de reanalizare a evenimentelor asociate mișcării revoluționare din 1848 a fost subliniată de prof.univ.dr. Alin Ciupală (Universitatea București), în special din perspectiva investigării cauzelor care au condus la înfrângerea acesteia în Țara Românească (intervenția străină, eșecul promovării unor reforme ambițioase, diferențele de opinii dintre revoluționarii pașoptiști, îndeosebi în ceea ce privește rolul

Imagine din expoziție

marilor puteri cu interese directe în zonă – Imperiul Rus și Imperiul Otoman). Profesorul Alin Ciupală a subliniat și diferențele majore de percepție a celor două imperii din perspectiva revoluționarilor, Imperiul Otoman fiind văzut mai degrabă drept garant al transformărilor revoluționare, Imperiul Rus fiind considerat adevărata amenințare la adresa reformelor propuse de pașoptiști.

Pe coordonate similare s-au plasat și prezentările susținute de Ovidiu Cristea (director al Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, București) și Mihai Chiper (cercetător în cadrul Institutului de istorie „A.D. Xenopol”, Iași). Acesta din urmă a adus în discuție modul de interpretare a revoluției pașoptiste înainte și după 1989, subliniind lipsa lucrărilor de cercetare dedicate acestui eveniment. De asemenea, prima secțiune a inclus și elemente de estetică și artă contemporane evenimentelor revoluționare de la 1848, prezentate de dr. Adrian-Silvan Ionescu (directorul Institutului de Istorie a Artei „George Oprescu”).

În cea de-a doua secțiune au fost abordate cu precădere aspectele militare asociate mișcării revoluționare. Ela Cosma (cercetător în cadrul Institutului de istorie „Gheorghe Barițiu”, Cluj-Napoca) a prezentat elemente de analiză comparativă a formațiunilor militare angajate în contextul evenimentelor de la 1848 din Țările Române. Abordarea organizării militare a românilor în timpul revoluției a fost completată prin prezentarea susținută de Ion Rîșnoveanu (Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”) despre modul de organizare a unităților

românești din Transilvania. Aspecte relevante privind interacțiunea dintre corpul ofițerilor din Țara Românească și mișcarea revoluționară au fost aprofundate de Sorin Cristescu (I.S.P.A.I.M.), fiind subliniată importanța contribuției acestora pe durata evenimentelor din 1848. Aspecte

Membrii Asociației „6 Dorobanți”

suplimentare privind contribuția armatei în cadrul revoluției au fost prezentate de Vladimir Horia Șerbănescu (Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I^o”), cu accent pe confruntarea militară din Dealul Spirei din 13 septembrie 1848, dintre trupele române și cele otomane. Seria prezentărilor din cadrul secțiunii a fost încheiată de Adrian Niculescu (Școala Națională de Studii Politice și Administrative), care a analizat semnificația zilei Tricolorului din perspectiva evenimentelor revoluționare de la 1848.

În concluziile mesei rotunde, dr. Carmen Rîjnoveanu, director al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, a subliniat semnificația și rolul avute de revoluția pașoptistă în definirea istorică a țării și a națiunii române în ansamblul ei.

Comunicările susținute și dezbaterile au reliefat nevoia de a aprofunda cercetările privind acest subiect, atât prin reevaluarea unora dintre narațiunile care au dominat spațiul istoriografic în perioada comunistă, cât și printr-o extindere a direcțiilor de studiu și identificarea de noi domenii de analiză și înțelegere a fenomenului revoluționar în ansamblu.

Revoluția română de la 1848 a reprezentat tendința clară a noii clase politice românești de racor-

dare la valorile și principiile europene și occidentale, prin modernizare, reformă și renunțarea la spiritul oriental. A fost, totodată, relevat rolul important al celor care au organizat și programat mișcarea revoluționară în Principatele Române și în Transilvania, elitele de la 1848, care, deși în număr restrâns, au creat un proiect de țară, adaptat la realitățile românești, în care au crezut cu tărie. Programul revoluționar a însemnat asumarea acestui proiect de țară, al cărui fundament l-au constituit necesitatea racordării la Occident, emanciparea națională în baza valorilor democrat-liberale și, cu deosebire important, crearea unei conștiințe naționale.

Această elită va imprima cursul occidental și democratic al țării, punând în aplicare următoarele proiecte istorice importante: Unirea din 1859, Independența de la 1878 și Marea Unire din 1918.

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară va continua seria activităților dedicate marilor evenimente istorice ca parte a promovării cercetării istoriei militare, a recuperării trecutului și a valorificării experiențelor istorice. Dezvoltarea și aprofundarea dialogului științific rămâne o sursă cu deosebire valoroasă, care ne permite o mai bună cunoaștere și înțelegere a trecutului, în egală măsură contribuind la identificarea de noi direcții de cercetare în domeniul istoriei militare. ■

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 46)

Inițial captivată de neutralitate și această garanție, România a găsit exemplul Belgiei ca model de evoluție pentru aproape un deceniu. Sprijinul Franței pentru Unirea din 1859 și instalarea domnului străin în 1866 au așezat România pe calea independenței (1877) și proclamării regatului (1881), țara fiind nevoită să se acomodeze în 1883 scindării sistemice în două blocuri opuse: Puterile Centrale și Antanta, ceea ce i-a impus constrângeri

neasteptate. Este epoca în care tiparul de balans strategic, impus de vecinătăți schimbate (aparitia Serbiei și Bulgariei ca state distincte la sud), și revenirea în forță a amenințării rusești au eliminat Imperiul Otoman ca element inevitabil, profilându-se un destin geopolitic balcanic de durată lungă. În 1914 a trebuit să fie sfidată hegemonia Puterilor Centrale, prin refuzul de a intra în război. Revenirea la eșalon continental nu a fost niciodată pierdută din vedere, partidul francofil al elitei devenind prioritar în definirea orientă-

rii externe. Acest lucru are loc treptat, din anul 1913, al celui de al doilea război balcanic, prin înțelegerea secretă cu Rusia, ca mandatară a Antantei, în octombrie 1914, apoi prin intrarea în război împotriva blocului german, în august 1916, și Marea Unire.

Rolul însemnat în Europa Centrală, evidențiat de alianțele politico-militare perfectate încă din 1921, consacră acest nou tipar, în care școlile geopolitice naționale au a gândi la eșalon continental.

(Va urma)

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

S E P T E M B R I E

O C T O M B R I E

1 9 7 3

„Iată-ne în luna strugurilor, când luna bate mahnudele pe poteci în drumul ei [...] Mai ieri căldura ardea porumbul dintr-un câmp palid și astăzi ne-am pus cojocul. Umblă cineva la balanțele anotimpurilor și le amestecă [...] O să-mi cumpăr o cergă albastră de Tismana s-o întind în curte ca să-mi amintesc pe ce câmpuri am umblat și-o să tocnesc tarafuri să îmblânzească anotimpul ce vine. Undeva se pregătesc viscoalele și marile uragane își adapă crivăturile“ – scrie Eugen Barbu, în România liberă.

Din acest an, potrivit Hotărârii Plena-rei C.C. al P.C.R. din 18 – 19 iunie, admiterea în treapta I de liceu se va face fără examen de admitere. Examenul se organizează doar acolo unde sunt mai mulți candidați decât locuri. Învățământul este obligatoriu de 10 ani. În treapta a II-a admiterea se va face pe bază de concurs, luându-se în calcul și notele din treapta I. Alte noutăți în sistemul de învățământ: școlile și învățământul universitar încep odată, la 15 septembrie (până atunci învățământul universitar se deschidea la 1 octombrie); vor funcționa școli cu orar prelungit, în care copiii, după terminarea cursurilor, pot lua masa (contra cost) și pregăti lecțiile sub supravegherea cadrelor didactice; elevii clasei a VII-a studiază un nou obiect: ecologia, pentru care au și manual.

România liberă din 18 octombrie publică un interviu cu arhitectul Cezar Lăzărescu, autorul proiectului viitoarei săli a sporturilor ce se va înălța în Parcul Tineretului. Va fi de trei ori mai mare decât Sala Palatului. În interior se va putea desfășura orice gen de manifestare sportivă, cu excepția patinajului.

În Piața Amzei s-a redeschis restaurantul „Minion“ al fraților Chivu. Aici priceperea își dă întâlnire de fiecare dată cu bunul simț și onestitatea, consideră, pe bună dreptate, reporterul revistei *Flacăra*.

Ținând cont de succesul primei linii, anunță *Scânteia* din 17 octombrie, se înființează linia

Yehudi Menuhin și Ion Voicu,
pe scena Festivalului „George Enescu“

„Tx 2“, începând cu 15 octombrie. Traseul: Râul Doamnei, Alexandru Moghioroș, Drumul Taberei, Bulevardul Eroilor, Bulevardul Dr. Petru Groza, Bulevardul Gheorghe Gheorghiu-Dej, Universitate. Costul unic este de 5 lei. Te poți urca de oriunde și coborî unde vrei. Ciudat este că în *Flacăra* din 6 octombrie puteai citi despre prima linie de taxiuri cu traseu fix Titan – centru – gară că și-a redus activitatea: din 15 taxiuri mai sunt doar vreo trei.

La 10 septembrie se împlinesc 50 de ani de la primul zbor internațional de noapte din lume, efectuat de Compania Franco-Română de Navigație Aeriană pe ruta Belgrad – București. Pe atunci, pasagerii și poșta ajungeau de la Paris la București în... 16 ore.

În *Informația Bucureștilui* din 19 septembrie, la rubrica „Nume despre care se va vorbi“ este prezentată o tânără gimnastă: Nadia Comăneci.

Bela Karoly, antrenorul ei, spune: „Dacă așa cum sper din toată inima va fi ferită de accidentări, exact peste doi ani alături de numele Nadiei Comăneci, dumneavoastră, gazetarii, veți avea ocazia să treceți și titlul de campioană a României și veți putea nota și numeroase succese ale ei în concursuri de mare importanță.”

La 4 septembrie presa anunță înțetarea din viață a prof. univ.dr. docent Voinea Marinescu, șeful secției de chirurgie de la Spitalul Fundeni. La 5 septembrie a murit Petre Ștefănescu-Goangă, prim-solist al Operei din București.

Se marchează cu mare tam-tam 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir. Scriu în presa vremii despre ilustrul savant directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene, prof. univ. dr. Mihai Berza, și Nicolae Stoicescu. Prin Decret al Consiliului de Stat, magistrata nord-sud din București, cuprinsă între podul Șerban Vodă și strada Gheorghe Șincai primește numele Bulevardul Dimitrie Cantemir.

Marți seara, 11 septembrie, în concertul inaugural al Festivalului „George Enescu” a dirijat Mircea Cristescu, iar violonistul sovietic Leonid Kogan a interpretat Concertul în Sol major pentru vioară și orchestră de Mozart.

Flacăra din 1 septembrie publică, sub semnătura T. Vadim, o știre interesantă: bucureșteanul Lucien Place a oferit spre achiziție Consiliului Culturii și Educației Socialiste un vas de lut ars, vechi de 2.000 de ani. Piesa, sub forma unui butoiș cu nouă muchii, istorisește în cuneiforme domnia regelui Sargon I. A fost descoperită, alături de alte două piese similare (una la Luvru și alta la British Museum), cu ocazia unor săpături făcute la Ninive de bunicul lui, Victor Place, consul al Franței. Ulterior, a fost consul la Iași. Știrea nu precizează dacă piesa a fost achiziționată și nici nu a mai avut vreo continuare.

Dinu Săraru anunță, în *Scânteia*: „De câteva săptămâni, în Capitală ființează un original cenaclu literar-artistic-muzical, dacă se poate spune astfel, un cenaclu care acordă credit doar sau mai ales poeziei – girat fiind de un poet [...] Cenaclul se numește Flacăra și e firește al revistei *Flacăra*, iar ambiția lui și a celor care l-au visat și îl clădesc în fiecare luni seara, la o casă de cultură

Oare unde o fi ajuns
acest vas rar
sumerian?

din București, și în viitor în turneu, acolo unde va fi înțeles, ambiția lui este de a determina o stare de spirit, mai mult chiar decât o literatură.”

Revista *Flacăra* din 15 septembrie publicase lista membrilor fondatori ai Cenaclului Flacăra: Ioan Alexandru, Al. Andrițoiu, George Apostu, Eugen Barbu, Radu Beligan, Mihai Beniuc, Magda Bordeianu, Augustin Buzura, Nina Cassian, Ion Caramitru, Marcel Chirnoagă, Șerban Cioculescu, Ilie Constantin, Dina Cocea, Radu Cosașu, Tamara Crețulescu, Ștefan Augustin Doinaș, Nicolae Dragoș,

Tudor Gheorghe, Mircea Radu Iacoban, Ion Marinescu, Teodor Mazilu, Aurel Dragoș Munteanu, Virgil Ogășanu, Octavian Paler, Amza Pellea, Irina Petrescu, Florian Pittiș, D.R. Popescu, Cornel Regman, Dinu Săraru, Ion Sălișteanu, Eugen Simion, Marin Sorescu, C. Stănescu, Corneliu Ștefanache, Constantin Vișan.

In *Informația Bucureștiului*, Valentin Silvestru povestește aventura căutării proprii cărți *De ce rătăcesc* prin librării. „Căutați la raionul de istorie – sunt sfătuit de o tânără care se piaptână meticuloasă –, aici nu ținem gepizi, aici este cărțile de literatură». [O responsabilă de librărie] mă privește lung, își amintește brusc: «Eu v-am văzut odată la televizor și văd că sunteți chiar dumneavoastră, să știți că vă cedez exemplarul meu» și scoate binevoitoare și îmbujorată, dintr-un dulap, dintre borcane, dosare și papuci de casă un volum cu pete suspecte, poate de grăsime, al lui Nicuță Tănase [...] «De ce rătăcesc gepizii, tu, ținem noi așa ceva? – se miră o tânără arămie către colega ei oxigenată. Nu ținem cărți școlare» – rezolvă brusc

*Tudorică și nelipsita-i trompetă,
un simbol al galeriei rapidiste*

cealaltă. «Nu e carte școlară» – zic. «Ei, na, știi dumneata mai bine ca noi!» În sfârșit, undeva, mai pe la margine, am dat peste o ființă neînduplecată, o dură, care m-a luat la trei păzește: «Ce tot întrebați dom'le, n-aveți ochi să vă uitați? Numai ce se vede, asta este, nu se vede nu este, stăm așa să vorbim că altă treabă n-avem?» Și de lehamite a și părăsit tejgheaua, ducându-se în fundul incintei unde, pe un reșou, îi dădea cafeaua-n foc.

Ileana Colomieț este de părere că teatrele nu ar trebui să pună în repertoriu piese pentru care nu au actorii potrivii. Pentru că altfel, îi caută la alte teatre, îi împrumută și astfel se dă peste cap programarea spectacolelor de la acele teatre.

Amza Pellea
și Tamara Crețulescu,
la sedința inaugurală
a Căminului Flacăra

Ciudată viziune: nu pui în scenă o piesă dacă nu ai pe statul de plată și actorii potriviți. Planificare socialistă.

„Magazinele sunt pur și simplu invadate de crini, trandafiri, ramuri de cireș, lalele, liliac, garoafe, ferigi, toate din material plastic.

Prețurile sunt exorbitante. Mai grav e că se găsesc amatori” – se plânge un ziarist de la Flacăra.

Sânziana Pop scrie despre piețele orașului: „Între piețele Bucureștiului, Piața Amzei îmi place mai mult. Ea nu este veche, ca Piața Oborului, nici mare ca Piața Unirii, nici aprovizionată ca Piața Matache. Piața Amzei este însă o piață de suflet, o piață de centru, mică și intimă, nespuns de bogată în culori și în forme, în miresme și în mirosuri, variată și cu surprize pe care în altă parte nu le găsești. Astfel: primăvara, când în alte piețe verdețea încă nu strălucește, în Piața Amzei există marule, salată japoneză, varză de Bruxelles, andive și anghinare, sparanghel și unișor. Vara se găsesc gulii albastre și roșii, rabarbar, plante medicinale, ciuperci de pădure și muguri de brad. În

Piața Amzei toamna există cofe cu mure, zmeură, afine și fragi de pădure, urechiușe și trufe și creasta cocoșului. În Piața Amzei pogoară iarna țăranii din ținutul Harghitei ca să așeze – în zăpada albă și afănată – slănină de casă, cârnați afumați, tobă și sângerete, caltaboși și șorici.” Realitatea este ceva mai prozaică. În Piața Miniș (Titan II) cartofii ar trebui vânduți cu 1,75

lei kilogramul. Pe tarabă zac ciurucurile, la prețuri de stat maxime. Cartofii frumoși sunt în saci, sub tejghea. Dacă accepți prețul, 4 lei, vânzătorul spune: „Dă-mi banii și sacoșă” și ți-o umple cu marfă de calitate de sub tejghea.

Proape jumătate din populația Bucureștiului continuă să folosească tensiune electrică de 110 volți. Dar în magazinele de specialitate fie nu se găsesc becuri de 110V, fie se găsesc doar de 40W. Dacă ai nevoie de un fier de călcat care să meargă la 110V, cumperi unul pentru 220V, ici și o rezistență pentru 110V, te duci la un atelier de reparații și rogi să îți schimbe rezistența și eventual te rogi de vânzător să își primească înapoi rezistența de 220V.

Eugen Barbu se plânge: „Scările rulante din București sunt capricioase, sunt adică ceva ce nu este. Scările rulante au fost cumpărate cu bani grei din străinătate, unde, ciudat, toate scările rulante umblă, pe ploaie, pe viscol, pe timp frumos. Numai scările noastre rulante, de-ale dracului ce sunt, nu merg decât când vor ele și numai ca la călărași, adică cu schimb. [...] În gura faimoaselor scări de la Universitate cresc șobolanii și casa scârilor a devenit un fel de ladă de gunoi, plină de chiștoace, de hârtii, de bilete de tramvai și alte orătănii.”

„Suntem noi pregătiți și cum suntem pregătiți pentru acest șoc al viitorului, șoc produs de evoluția extraordinară a științei și tehnicii, de evoluția atât de surprinzătoare a aplicării în viața noastră domestică a ultimelor izbânzi ale științei și tehnicii? – se întreabă Dinu Săraru. Pentru fetița mea Ruxandra, de 14 ani, nostalgia, de pildă, are un caracter surprinzător [...]; ea, ca și întreaga ei generație, are nostalgia viitorului! [...] Intrăm în viitor cu o viteză amețitoare.” ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

O AVERE DIN GUMĂ DE MESTECAT

THEO STĂNESCU-STANCIU

Poveștile de succes atrăgeau și în trecut, ca și astăzi, cititorii din întreaga lume. Mai ales când în titlurile de pe prima pagină se vorbea despre eroii de peste Ocean – staruri de cinema, oameni de afaceri, filantropi, scriitori sau sportivi faimoși –, ziarele se vindeau ca pâinea caldă.

Mai mult sau mai puțin romanțate, biografiile sau relatările despre viața de zi cu zi a personajelor de poveste erau citite cu sufletul la gură, dar și cu speranță în suflet: cine știe, poate norocul avea să intre și prin alte case, iar simpla și terna lor existență va lua turnuri altădată nebănuite!

Răsfoind presa din România interbelică, ies la iveală povești care mai de care mai fascinante. Pentru a respecta realitatea istorică, vom încerca să le prezentăm în oglindă: imaginea din presa de atunci, pe de o parte, respectiv coordonatele biografice corecte, dar și aspectele omise sau poate necunoscute de autorii din acele vremuri, pe de alta.

POVEȘTEA

Multimilionarul american Wrigley, cunoscut în toată lumea sub numele de „regele chewing-gum-ului“, a murit de curând, la vârsta de 75 de ani. Cariera acestui magnat al industriei a fost plină de romanesc, bogată în evenimente surprinzătoare și în salturi neprevăzute. Wrigley personifică ce e drept însă tipul yankeu-lui

de origine obscură, incult, dar inteligent, dotat mai ales cu spirit de observație, practic, muncitor și care știe întotdeauna să tragă un folos, chiar din cele mai încălcate situații.

Marele merit al lui Wrigley, alături de celelalte calități, este de a-și fi dat seama de enorma valoare pe care o poate avea publicitatea în dezvoltarea unei cariere productive. De această nouă forță Wrigley a știut să

profite cu măiestrie înaintea tuturor. Rezultatul unicului său sistem de publicitate fu răsunător: Wrigley, care la vârsta de 33 de ani nu poseda decât 30 de dolari, se găsește peste 20 de ani în capul unei întreprinderi a cărei cifră de afaceri anuală trece de 80 de milioane de dolari.

În lista imensei sale bogății intră, de altfel, și alte elemente. Acest cuceritor al industriei posedă fabrici și uzine nu

numai în Statele Unite, ci și în Canada și Australia; a fost vice-președintele Băncii Naționale din Chicago, a lui Bridge-Bank și director atotputernic la Eric Railway, una dintre cele mai mari companii de căi ferate, și Wilmington Transportation Company, mare companie de transporturi. La toate aceste societăți, Wrigley posedă aproape majoritatea acțiunilor.

Această admirabilă carieră și-a făcut debuturile într-un chip pe care desigur părinții conștiințioși nu l-ar da drept pildă copiilor lor. Într-adevăr, William Wrigley era teroarea institutului și a profesorilor școlii din micul său oraș natal. Leneș, șiret și mincinos, micul William nu manifesta nicio aptitudine, nici pentru cele mai elementare studii. Dacă în timpul iernii tot mai lua loc câteodată pe băncile clasei, acest lucru nu se mai putea obține de la el odată cu primele raze ale soarelui de primăvară. [...]

Cum mâna tatălui său era cam greoaie și, mai ales, prea des încercată pe spinarea lui William, acesta, numai în vârstă de zece ani, a preferat să părăsească, într-o bună zi, fără să-și ia rămas bun, casa părintească.

William Senior și-a lăsat fiul cel mare să se ocupe de comercializarea săpunului

El nu reveni în orașelul său decât peste zece ani, în calitate de voiajor comercial.

În timpul acestor zece ani de absență, Wrigley a efectuat cele mai variate meserii; el fu, de-a rândul: vânzător de jurnale, lustragiu, rânduș de bucătărie, băiat de grajd, ucenic-dentist, apoi, piccolo de cafea, pentru a reveni la prima sa meserie, de vânzător de ziare. În acest moment al vieții sale învăță William care sunt marile avantagii ale reclamei. Niciunul dintre tovarășii săi de meserie nu se pricepu să strige ca el numele gazetei, titlurile articolelor senzaționale, prețul jurnalului. A striga mereu, mereu, iată marile secret pe care l-a descoperit William și pe care-l folosi cu un

enorm succes în cariera sa.

La vârsta de 20 de ani Wrigley intră ca voiajor în serviciul unei fabrici de săpun. Desfășura o activitate care îi mulțumea pe deplin pe patronii săi. Ca încurajare, aceștia îi dăruiră, într-o bună zi, un costum pe măsura lui. Privindu-se în oglindă, impresionat de propria lui arătare plină de eleganță, William nu putu rezista tentației de a se arăta în acest chip concetățenilor săi. Nu se credea oare Wrigley în acel moment ajuns în apogeul carierei

„William deținea două dintre calitățile esențiale ale unui vânzător perfect: personalitate și insistență”

sale? Își părăsi curând orașelul său natal, căci nu-și mai regăsi părinții, morți în decursul acestor ani. Se înapoie la Chicago, se angajă casier la o întreprindere comercială și, realizând câteva economii, se stabili curând pe cont propriu.

Această primă încercare cunoscute cel mai grabnic... eșec. Wrigley reveni și de data aceasta la vechea lui meserie; el nu întârzie însă, chiar ca vânzător de ziare, să atragă atenția unui fabricant de făină, special fabricată pentru dospit. Wrigley povestea mai târziu că făina valora mai puțin decât reclamele care se

Fabrica, în 1933, exterior...

faceau pentru ea. Mai ales darul lui neobișnuit de a ști să facă reclama mărfii aduse la o mare prosperitate industria acestei făini, care nu se deosebea întru nimic de cealaltă făină. După sfatul lui Wrigley, fabricantul oferea fiecărui cumpărător și un mic cadou. Și acest dar-primă nu era altceva decât guma de mestecat, chemată să joace marele rol în viața lui Wrigley.

Wrigley, dându-și seama de mediocritatea făinii de dospit, se hotărî, la un moment dat, să nu mai vândă decât guma de mestecat. Luă contact cu diferiți fabricanți de gumă și se stabili din nou pe cont propriu. Curând, Wrigley căpătă o idee ingenioasă, care-i încoronă succesul: el se gândi să dea diferite arome gumei și, mai ales, arome care intrau în lista prohibițiilor: whisky, rom, cognac, absint, etc. Succesul său fu extraordinar. [...]

Wrigley se dispensă curând de furnizorii săi, cumpărând și exploatând singur plantații de cauciuc. [...]

Ingenios, el inventa mereu noi arome, de care americanii prindeau din ce în ce mai mult gust. Mestecatul gumei se întinse ca o epidemie. El deveni o pasiune, o necesitate, o tentativă irezistibilă... Și acest mestecat ritmic colectiv și continuu al câtorva milioane de maxilare făcu din Wrigley unul dintre cei mai bogați oameni ai Americii.

(Ilustrațiunea română, nr. 21, anul IV, 18 mai 1932)

Cu soția

... și interior

REALITATEA

La 30 septembrie 1861, venea pe lume William Wrigley Jr., primul născut al unui cuplu de quakeri cu origini britanice – William Wrigley senior și Mary A. Ladley. Wrigley senior conducea o afacere de succes, fabricând și comercializând săpun într-unul dintre cele mai importante și cunoscute orașe ale Pennsylvaniei, Philadelphia.

Spirit independent și, totodată, încăpățânat, William Jr. nu a avut parte de o viață de familie prea liniștită. Mână de fier, părintele încerca să îi pună pe tinerii umeri multe responsabilități, atât legate de supravegherea celorlalți frați (familia a

avut, în total, nouă copii), cât și de implicarea în afacerea familiei.

S-a răzvrătit în mai multe rânduri, părăsindu-și căminul și școala, atras de fascinația New Yorkului. Nu împlinise încă 11 ani, când și-a petrecut întreaga vară a anului 1872 acolo. Muncea ziua, fie vânzând ziare, fie ca ajutor de bucătar sau la docuri, ca băiat bun la toate. Dar banii se câștigau greu și... dispăreau repede. Noaptea și le petrecea, cel mai adesea, pe străzi, dormind pe unde apuca.

Odată cu venirea toamnei, vântul și vremea rece l-au readus acasă. William Senior l-a primit, decis însă să-și cumințească odrasla odată și odată. L-a rugat pe directorul școlii să îl reinscrie și a încercat să îl țină din scurt. A reușit, dar nu pentru mult timp! O farsă nefericită i-a pus capăt vieții de elev. Protagonistă a fost o plăcintă cu cremă, ce a aterizat direct în mijlocul grupului de profesori ce intra, într-o dimineață, pe porțile școlii.

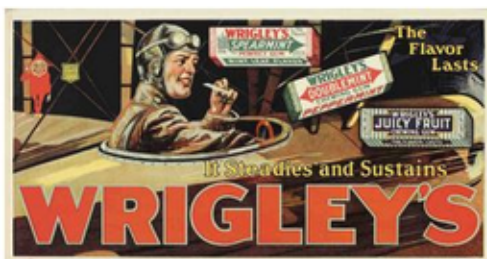
Exmatrikulat, William Jr. a fost preluat de tată, care l-a angajat în fabrica familiei, însărcinându-l cu unele dintre cele mai dificile și de durată sarcini. După unele însemnări ale biografilor, tânărul în jur de 12 ani ajunsese să lucreze peste zece ore pe zi, în special la amestecarea săpunului, în cazane uriașe. Efortul depus l-a călit însă, oferindu-i, peste ani, o condiție fizică și o rezistență de invidiat.

Până la urmă, William Jr. a reușit să-și impresioneze

părintele, convingându-l că este, totuși, un băiat talentat. Astfel se poate interpreta faptul că, la doar 13 ani, William Senior și-a lăsat primul născut să se ocupe de comercializarea săpunului familiei în orașele și fermele din zonă. Rebelul de altădată se schimbă peste noapte: mereu politicos, mereu răbdător, niciodată pus pe harță – acestea se pare că erau cheile succesului! O sublinia și Nathan Aaseng, într-o interesantă antologie a personalităților care și-au clădit cariera din comercializarea dulciurilor și altor asemenea bunătăți (*Business Builders in Sweets and Treats*, 2005): „De la început a fost clar că William deținea două dintre calitățile esențiale ale unui vânzător perfect: personalitate și insistență. Își făcea prieteni pe oriunde umbla. Indiferent cât era de disperat să încheie o vânzare, rămânea mereu amabil, nu a ajuns să se certe niciodată cu vreun client. În timp, această

... și un distribuitor

Reclame pentru guma de mestecat...

bunăvoință arătată i-a asigurat succesul.“

În 1885, s-a căsătorit cu Ada E. Foote, o tânără care abia împlinise 18 ani și care i-a rămas parteneră și, totodată, marea dragoste pentru întreaga sa existență. Câțiva ani mai târziu, cuplul s-a decis să-și ia viața în propriile mâini, a părăsit Philadelphia și s-a stabilit la Chicago, unde William Jr., avându-l partener pe unchiul William Scotchard (care i-a împrumutat 5.000 de dolari), și-a deschis o afacere. Primul produs comercializat a fost, bineînțeles, săpunul familiei. Pentru a-și câștiga clienții, a ales o tehnică specială: fiecare cumpărător primea daruri, săpunuri mici sau cărți de bucate...

În 1892 a semnat un important contract cu Zeno Manufacturing Company (înființată cu doar doi ani în urmă, având ca profil comercializarea gumei de mestecat, un produs care începea să devină din ce în ce mai popular). Inițial, Wrigley a gândit ca micuțele lamele de gumă să fie doar recompensa perfectă pentru cumpărătorii săi de săpun sau praf de copt. Dar cei care îi treceau pragul începeau să devină mult mai interesați de gumă decât de celelalte produse. Așa că, strategia de vânzări s-a schimbat

din mers. Căci, pentru a-și construi piața, William a decis să bată America la pas, încercând să-i convingă pe comercianții de dulciuri, dar și pe proprietarii de mari magazine, de posibilul succes al gumei de mestecat. În primul său an, mai bine de jumătate și l-a petrecut pe drum, contabilizând 187 de nopți

petrecute departe de casă, în vagoanele de dormit ale trenurilor care traversau S.U.A.

Ca și la vânzarea cu amănuntul, a recurs la aceeași strategie: oferirea de premii și bonificații (cântare gratuite, aparate de cafea, cuțite de brânză). Deși știa foarte bine că toate acestea reprezentau un efort financiar considerabil pentru compania sa, Wrigley era convins că așa își va învinge concurența. O adevărată lovitură de marketing a reprezentat-o un contract cu marile restaurante – guma sa de mestecat fiind expusă la casele acestora de marcat, devenind astfel nu numai foarte vizibilă, ci și foarte ușor de achiziționat.

Pentru a onora contractul cu Wrigley, Compania Zeno a

creat produse noi: inițial, în primul an, Lotta și Vassar, specialități dulci, dar fără o aromă bine definită. Un an mai târziu, a introdus guma cu gust fructat și de mentă. Grație uneia dintre cele mai agresive tehnici de publicitate, Spearmint a devenit în scurt timp brandul nr. 1 de gumă de mestecat din S.U.A.

1907 a fost unul dintre cei mai grei ani din industria americană lovită de criză. Însă Wrigley a părut că nici nu o resimțea. A investit puternic în industria reclamei: a luat un împrumut de aproape un sfert de milion de dolari cu ajutorul căruia și-a clădit un adevărat imperiu. Principiul sloganului său a fost unul foarte simplu: „Transmite-i clientului mesajul rapid și transmite-l cât mai des“! Și strategia a reușit: de la vânzări de doar 170.000, încasările au depășit 3 milioane de dolari...

Dar Wrigley nu s-a oprit: în 1911 a achiziționat Compania Zeno, extinzându-i activitatea la nivel internațional (Canada, Australia și Marea Britanie devenind, în scurt timp, piețe în care a fost extrem de prezent).

În același timp, a lansat și o nouă campanie de publicitate, bazată pe identificarea de adrese diverse din cărțile de telefonie și a trimis pachete de gumă gratis: dacă în 1915, darurile sale ajungeau la puțin peste 1,5 milioane de americani, patru ani mai târziu ele intrau în căminele a aproape șapte milioane!

Implicarea sa în lumea sportului, în special în baseball, preferatul conaționalilor, i-a

Insula Santa Catalina

sporit și mai mult prestigiul. A devenit un acționar important la clubul Chicago Cubs, legându-și numele de istoria echipei, căreia i-a construit un stadion și i-a oferit, de-a lungul vieții, cantonamente gratuite.

Anul 1919 reprezintă, cu adevărat, momentul de cotitură: Wrigley nu mai era doar un simplu om de afaceri prosper, se transformase într-o legendă a succesului american.

Când Ada, impresionată de insula Santa Catalina, de pe coasta sudică a Californiei, i-a mărturisit că acolo ar visa să-și trăiască restul vieții, William i-a cumpărat-o. Nu știa prea multe despre ea, după cum reiese dintr-o replică pe care și-o amintesc unii apropiați. La bordul vapoșului care îl ducea, alături de soție și de unul dintre fii, pe Santa Catalina, ar fi exclamat: „Oh, Doamne!, insula asta este un munte... Și eu care credeam că este un tărâm plat...”

Și acolo a întrevăzut încă de la început posibilitatea câștigului. Insula tocmai trecuse printr-un incendiu devastator, așa că totul putea să fie transformat mult mai ușor. A investit mult, milioane și milioane de

dolari, ca să transforme Catalina într-un „loc de recreere pentru toți“. A ridicat un impozant hotel, Atwater și un cazinou (care se mândrește cu una dintre cele mai mari săli de bal circulare din lume și care a găzduit unul dintre primele cinematografe ce au prezentat filme vorbite).

Legătura lui Wrigley cu cinematografia nu s-a oprit aici: a vrut să transforme insula într-o

atracție pentru Hollywood. Începând cu anii 1920, le-a propus celor mai importanți producători din Cetatea Filmului să imortalizeze sălbăticia și frumusețea peisajelor Catalinei. Și pentru a-i spori exotismul nu s-a oprit de la nimic: pentru doar un singur film ar fi adus pe insulă 14 bizoni... Ei nu au mai plecat niciodată, Catalina mândrindu-se astăzi cu o impresionantă turmă, care încă mai cutreieră printre stânci.

Arhitectul căruia îi încredințase proiectul construcției stadionului lui Cubs, Zachary Taylor Davis, a fost însărcinat și cu ridicarea unei reședințe pe măsura renumelui familiei Wrigley, chiar în vârful formațiunii muntoase ce se înalță în spatele portului Avalon (pe care a și botezat-o după numele soției, Ada).

Când s-a stins din viață, la puțin peste 70 de ani, la 26 ianuarie 1932, tot în Santa Catalina a fost construit un mausoleu special, care să-i fie ultim lăcaș de odihnă. Însă, nu pentru prea multă vreme: rămășițele pământești i-au fost mutate, undeva spre finalul celui de Al Doilea Război Mondial, într-un alt mausoleu privat, din cimitirul Glendale. ■

PROVENCE – 80

Francezul Emmanuel Laquière, un conductor de tanc de 101 ani, cu pieptul plin de decorații, este încă o voce de ascultat pentru ce a însemnat operațiunea Anvil-Dragoon, debarcarea aliată din Provence, din 15 august 1944. Asociată celei din nord, de pe coasta normandă, din iunie același an, operațiunea din sudul Franței a însemnat eliberarea unei mari părți a țării de ocupantul nazist.

Memorialul de la Mont Faron

În Var, departamentul situat în regiunea Provence-Alpi-Coasta de Azur, autoritățile au inițiat un proiect intitulat „Rutele din Var ale eliberării”, în vederea comemorării în vara ce vine, la 15 august 2024, a 80 de ani de la un „fapt istoric pe nedrept neglijat”, debarcarea aliată din Provence, eclipsată de cea din Normandia.

Comunitatea din Provence și-a propus omagierea soldaților, bărbați și femei, participanți la lupte, dezvoltarea unui „turism memorial”, din interes pedagogic și cultural, pe urmele locurilor emblematice de pe plajă unde a avut loc evenimentul, colecționarea de documente de epocă, făcând apel la marele public deținător de fotografii, de istorii personale, mărturii inedite, lansarea unor aplicații și site-uri consacrate acelor zile dramatice, crearea unui muzeu pe nisip, vernisarea unor expoziții, înscrierea momentului în rețeaua europeană de comemorări ale conflagrației mondiale „Rutele eliberării”, ce vor avea loc în 2024.

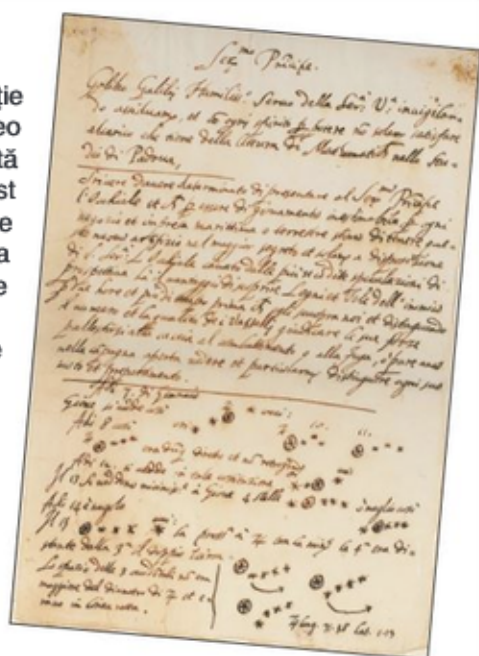
Un istoric al locului declara în iunie recent într-un cotidian francez: „Debarcarea din Provence, întotdeauna minimalizată, uneori uitată, a constrâns ocupantul să-și retragă trupele din țară. Spre deosebire de ce s-a întâmplat în Normandia, campania a arătat lumii că și Franța a participat la propria eliberare. Pentru de Gaulle acest argument avea să cântărească greu la ora discuțiilor cu Aliații”. „Mai bine mai târziu decât niciodată”, adaugă tanchistul în vârstă de 101 ani (născut în Algeria, la 22 martie 1922, și rănit de un obuz în 1944).

A nu se înțelege însă că în aceste decenii provincia Provence și-a uitat trecutul eroic. Există alte zece locuri ale memoriei naționale, ca, de exemplu, Memorialul debarcării și eliberării provinciei Provence de la Mont Faron, situat la Toulon și inaugurat, la 15 august 1964, de generalul de Gaulle; sau Necropola națională de la Rayol-Canadel, exact pe locul primelor lupte, derulate în noaptea de 14 spre 15 august 1944, care adăpostește rămășițele pământești ale membrilor unui comando african ce și-au găsit moartea pe falezile de la Cap-Nègre; sau Necropola națională de la Boulouris, în Saint-Raphaël, unde sunt înmormântați 464 de combatanți, de diverse origini și confesiuni, care au luptat sub ordinea generalului Jean de Lattre de Tassigny – inaugurată în aceeași zi a anului 1964 de generalul de Gaulle.

UN GALILEO... FALS

În 1938, Universitatea din Michigan a primit donație o pagină de manuscris ce i-ar fi aparținut lui Galileo Galilei. Ar fi fost vorba de cioma unei scrisori, redactată de savant și adresată dogelui Veneției la 24 august 1609 – forma finală a epistolei se află în Arhivele de Stat din Veneția. În partea de jos a paginii sunt câteva desene ce reprezintă lunile planetei Jupiter, notițele savantului din ianuarie 1610.

Istoricul Nick Wilding a descoperit însă că este vorba de un fals, realizat în secolul al XX-lea. I-au atras atenția mai multe cuvinte neobișnuite din cioma scrisorii, precum și faptul că cerneala din cele două părți arată la fel, deși ar fi trebuit să fie scrise la câteva luni distanță. Documentul a fost autentificat de cardinalul Pietro Maffi în secolul trecut, însă Nick Wilding a descoperit că prelatul s-a folosit în acest proces de două documente achiziționate de la un falsificator cunoscut, Tobia Nicotra. Documentul nu este menționat în arhivele italiene. Ștampila de pe spate nu corespunde de asemenea epocii, ci urmează un model din 1790.

Pagina de manuscris falsă

COMOARĂ SPANIOLĂ, RECUPERATĂ

La 4 ianuarie 1656, „Nuestra Señora de las Maravillas”, un galion spaniol, s-a scufundat. Era miezul nopții; din pricina unei erori de navigație, s-a izbit mai întâi de altă navă din flota din care făcea parte, iar apoi de o stâncă. Se afla în apropierea insulelor Bahamas, ape pline de rechini. Din acest motiv, au supraviețuit doar 45 din cei 650 de membri ai echipajului.

Galionul era încărcat cu comori din imperiul colonial spaniol: nestemate, pietre tămăduitoare, cruci de aur. Anterior, când o altă navă cu comori se scufundase pe coasta Ecuadorului de astăzi, „Nuestra Señora de las Maravillas” a preluat și încărcătura sa. S-a încercat recuperarea comorilor încă din secolul al XVII-lea, dar fără succes.

În 2022, compania Allen Exploration, alături de arheologi din S.U.A. și din Bahamas, a

descoperit comoara pierdută. Epava fiind deja cercetată de sute de ani, au început căutând duneta navei, care dispăruse. Au descoperit astfel pe fundul mării resturi ale galionului pe o distanță de 13 km, între care se afla și o mare parte a comorii, neatinsă. Cercetătorii au descoperit că „Nuestra Señora de las Maravillas” transporta și contrabandă – o încărcătură de smaralde și ametiste din minele din Columbia. Comoara se află astăzi la Bahamas Maritime Museum, din Freeport, Bahamas. ■

Câteva dintre comorile recuperate

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Continuăm prezentarea documentului intitulat Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimăncescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi. Textul în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu. Publicarea lui, care a început în numărul 7/2023, este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Nașterea Mișcării Românilor Liberi s-a produs simultan cu căderea regelui Carol II și debutul conducerii despotice a lui Ion Antonescu în România.

Intenția nu era să fie o mișcare după modelul Mișcării Franței Libere a lui de Gaulle. Mai întâi că nu erau mulți români în străinătate și mai ales în Anglia. Trebuia să urmeze modelul istoric românesc al unui Comitet Național, folosit în trecut în condiții tragice similare.

Miezul mișcării urma să fie furnizat de membrii Legației României de la Londra. Tilea era, în mod logic, liderul ei, nu numai prin calitățile lui personale, de luptător și persoană capabilă să-și asume responsabilitățile, dar și ca unul care era înfățișat de propaganda lui Goebbels drept inamicul român numărul unu al Germaniei. (*Deutschlandsender* îl numea „uncle evreilor“, iar mai târziu *Donausender* a creat un personaj Tilea ca simbol al patriotismului românesc stupid.) Se convenise, de asemenea, în secret, ca membrii Legației României care se aflau în posesia unor documente care priveau securitatea Marii Britanii să nu se alăture în mod public Mișcării, înainte de ruperea relațiilor diplomatice, astfel încât să se prevină predarea acelor documente în mâini rău-voitoare. Era mai ales cazul contra-amiralului G.St. Dumitrescu, atașatul naval și militar, și al maiorului G.E. Iliescu, adjunctul atașatului militar.

La 10 octombrie 1940, s-au purtat convorbiri între două înalte oficialități britanice, pe de

o parte, și V.V. Tilea și D.Dem. Dimăncescu, pe de alta, pentru a decide pe ce bază va contribui Mișcarea Românilor Liberi la efortul de război al Marii Britanii. Ca urmare a acestor convorbiri, s-a semnat un protocol la 24 octombrie 1940 de una dintre oficialitățile britanice menționate mai sus, din partea Guvernului britanic, și de V.V. Tilea și D. Dimăncescu, din partea Mișcării Românilor Liberi. Potrivit acestui protocol:

1) Activitățile noastre *comune* [subliniat în original] trebuia să se bazeze pe declarația oficială britanică a Obiectivelor Păcii, stabilită la începutul războiului, iar în ceea ce privește România în particular, pe declarația lordului Halifax din Camera Lorzilor din 5 septembrie 1940 și pe transmisiunea pentru România a domnului V.V. Tilea din aceeași zi, al cărui text fusese aprobat de Foreign Office.

2) Statutul tuturor românilor care luau sau vor lua parte în viitor la activitățile Mișcării Românilor Liberi trebuia să fie privit astfel, încât să asigure păstrarea privilegiilor și permisiunilor existente pentru ei și familiile lor.

3) Celor care lucrau pentru Comitetul Național al Mișcării Românilor Liberi urma să li se garanteze mijloacele de existență, prin continuarea acordării indemnizațiilor existente sau prin aranjamente *ad-hoc*, pe întreaga durată a războiului [subliniat în original].

(Va urma)

CONSTANTIN CEL MARE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Împărat roman, creatorul tetrahicii, care i-a acordat tatălui lui Constantin cel Mare, Constantius, titlul de *caesar* și la Curtea căruia a trăit și a fost educat în tinerețe viitorul împărat. 2) Popor germanic al cărui rege, Chrocus, aflat în slujba Romei, a fost primul om care l-a aclamat pe Constantin drept împărat în anul 306 și care a fost învins ulterior de noul *augustus* în luptă, în primii ani ai domniei sale – Nicolae Iorga. 3) *Augustus* între anii 308 – 324, coleg și rival al lui Constantin cel Mare, care l-a detronat și spânzurat, cu care a semnat Edictul de la Milano în anul 313. 4) Mihai-Răzvan Ungureanu – Tahsin Gemil – Acronim pentru acepromazină. 5) Început de sfârșit! – În primii ani de domnie, Constantin cel Mare s-a asociat cu această divinitate romană a războiului, bătând monede ce aveau pe avers chipul său și pe revers zeul înarmat. 6) Simbolul chimic al titanului – Absența acestui fenomen natural a schimbat soarta bătăliei navale din Strâmtoarea

Dardanele din anul 324, furtuna distrugând navele rivalului lui Constantin cel Mare (art.). 7) Așa cum a fost sistemul creditar creat de Constantin cel Mare, păstrând astfel puterea imperială în interiorul familiei sale, înlocuind tetrahicia – Divinitatea egipteană a laptelui. 8) Diftong latin – Spre deosebire de predecesorii săi, care i-au preferat pe membrii ordinului ecvestru, Constantin cel Mare a acordat mai multe poziții în administrație și privilegii acestor demnitari romani (sg.). 9) Individ (pop.) – Localitate în Iran. 10) Căpetenie a francilor, care, încercând să prade Galia romană în iarna din 306 – 307, a fost luat prizonier de Constantin cel Mare alături de colegul său, Merogais, iar cei doi au fost aruncați la fiarele din amfiteatrul din Augusta Treverorum (astăzi Trier, Germania) – Primul cuvânt din traducerea latină a frazei „Sub acest semn vei învinge” și conform lui Eusebius din Caesarea, Constantin cel Mare ar fi văzut această expresie în limba greacă pe cer, alături de o cruce, înainte de bătălia de la Podul Milvius.

VERTICAL: 1) În anul 284 sau 285, tatăl lui Constantin cel Mare, Constantius, a fost numit guvernatorul acestei provincii. 2) Originea etnică a tatălui lui Constantin cel Mare, care, precum fiul său, s-a născut în cetatea Naissus (astăzi Niș, Serbia) – Constantinopol, noua capitală a Imperiului Roman, aleasă de Constantin cel Mare, a devenit rapid un astfel de oraș, considerat cel mai mare din lume vreme de mai multe secole. 3) Camera principală dintr-o locuință romană – Zace la mijloc! 4) Siglă pentru „Chicago Musical Instruments” – A doua soție a lui Constantin cel Mare, fiica împăratului Maximianus și mama viitorilor împărați Constantin al II-lea, Constantius al II-lea și Constans, executată de soțul ei din motive incerte, în anul 326. 5) Sunt Alpii Cotici, trecuți de Constantin cel Mare cu armata în primăvara anului 312, în timpul conflictului său cu Maxentius – Siglă pentru „Council of Science Editors”. 6) A rămas motivul pentru care Constantin cel Mare și-a executat fiul din prima căsătorie, Crispus, în anul 326 – Erau castelele clădite de Constantin cel Mare în Dacia, după ce a stabilit frontiera Imperiului Roman de-a lungul Brazdei lui Novac. 7) Sunet prelung, ascuțit – Asta a făcut împăratul Maximianus cu Constantin cel Mare, oferindu-i acestuia fiica în căsătorie în anul 307. 8) Popor nomad ce stăpânea stepele de la nordul Mării Negre, învins în luptă de Constantin cel Mare, împăratul fiind nevoit să treacă la nord de Dunăre în aceste campanii, stabilind granița romană de-a lungul Brazdei lui Novac și luându-și titlul de *Dacicus maximus*. 9) A fost 337, când, grav bolnav, Constantin cel Mare a fost botezat probabil de episcopul arian Eusebius de Nicomedia și și-a dat duhul la scurt timp după, la 22 mai – Constantin cel Mare care a construit numeroase biserici, cele mai cunoscute fiind Biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol și Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim (pl.). 10) În anul 325, pentru a rezolva disputele teologice din cadrul Bisericii, Constantin cel Mare a convocat primul conciliu ecumenic în acest oraș din Asia Mică, la care a și participat – Fluviu ce reprezenta granița Imperiului Roman în Galia, unde erau staționate numeroase legiuni, care au constituit baza puterii lui Constantin cel Mare în primii ani de domnie.

Dicționar: ACE, IAT, IRI.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

AMINTIREA TRECUTULUI

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi corespondent al revistei, ne scrie: Viața omului de când „s-a ridicat din copăcel” este presărată cu numeroase întâmplări, realizări, eșecuri, gânduri, momente de bucurie și întristare etc. Ea se scurge imperturbabil, chiar dacă uneori ne vine să exclamăm: „clipă, oprește-te, ești atât de frumoasă!” sau „treci, Doamne, mai repede peste mine «valul» acesta cu necazuri și neplăceri!”. Pășind în deceniul opt al vieții, sunt momente în care încerc să mi-o analizez, să reconstitui și să-mi amintesc întâmplările plăcute, să le „uit” pe cele mai puțin plăcute, să îmi imaginez cum o să fie „dincolo, în veșnicie”, deși „pe lumea cealaltă, nu știe nimeni ce ne-așteaptă!”.

Din „caierul” vieții am tors un fir lung, simt că a mai rămas doar un smoc ce o să se termine cât de curând. Îmi amintesc că la împlinirea vârstei de 70 de ani s-au pensionat prof. Constantin

C. Giurescu și secretarul Stănescu, ocazie cu care în Aula Facultății de istorie din București s-au adunat colegi, cunoscuți, prieteni, studenți, invitați etc. Primul a luat cuvântul prof. Giurescu, care a spus simplu: „Dragii mei, mult a fost, puțin a mai rămas din viață!” A mai trăit încă șapte ani, despre care a declarat, înainte de a muri, că au fost cei mai „rodnici”, în sensul că a putut scrie mai mult.

Secretarul Stănescu și-a exprimat dorința de a-i pupa pe toți cei prezenți. Un coleg de alături, Ionel Zănescu, colaborator al revistei *Magazin istoric*, trecut în veșnicie în decembrie 2010, a spus că domnul secretar nu a pupat atâta în toată viața lui.

Țin minte că, atunci când mi-am depus dosarul pentru admitere, domnul secretar mi-a recomandat să mă înscriu la Facultatea de Istorie, deoarece aveam media de la bacalaureat 9,25. Nu i-am urmat sfatul, deoarece îmi plăceau și istoria, și geografia. La o concurență de 13 candidați pe un loc am obținut cea mai mare medie de

admitere – 8,33.

La proba scrisă am primit la istorie două subiecte la alegere: „Lupta de emancipare a românilor transilvăneni în secolul al XVIII-lea” și „Crearea P.C.R. – cotitură în istoria mișcării muncitorești din România”. Eu am ales primul subiect și cred că mi-a fost de mare folos studiul prof. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*.

La geografie au fost date tot două subiecte: „Câmpia Română” și „Podișul Dobrogei – caracteristici fizico și economico-geografice”. Am ales primul subiect.

CERERI ȘI OFERTE

Domnului ION BOGHEAN, din Horodnic de Jos, jud. Suceava, colecționar al revistei Magazin istoric, îi lipsesc cele nouă numere din primul an, 1967, pe care ar dori să le achiziționeze. Oferă plata pe loc. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 0744.133.542. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) P.E. Miculescu The disappearing Bucharest ● C. Ștefan Gheorghe Tașcă, a victim of Communist repression ● M. Stan New documents surrounding Romania's mediation during the Vietnam War, 1965 – 1967 ● A. Spănu General Tătăranu explains why he left the Stalingrad front ● L. Cîmpeanu The memory of John Hunyady in posterity ● G. Șuteu Stories of Bucharest: a soiree at Theodor Aman's ● A.-S. Ionescu Historical restoration at the Golești manor ● M. Cazacu Mr. Frédéric Beaumont and his aberrations about Romanian and Ruthenian cohabitation (III) ● I. Lăcustă 1956. Party documents about Romanian sports ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (VI) ● S. Dumitru A historical and architectonic monument: the Drăganu Church, Argeș county ● M.B. Jugănaru An invitation to the Romanian Academy Library: Teodor Burada, researcher and donor for this institute ● M. Stănescu Symposium at the Institute for Political Studies of Defense and Military History at the Palace of the National Military Circle about the year 1848 ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) П.Е. Миклеску Исчезающий Бухарест ● К. Штефан Георге Ташкэ, жертва коммунистических репрессий ● М. Стан Новые документы о посредничестве Румынии в Вьетнамской войне, 1965 – 1967 ● А. Спăну Генерал Тэтэрану объясняет почему он покинул Сталинградский фронт ● Л. Кымпеану Янку де Хунедоара в сознании последующих поколений ● Г. Шутеу Истории Бухареста: Вечеринка в доме художника Теодора Амана ● А.-С. Ионеску Историческая реконструкция усадьбы рода Голеску ● М. Казаку Г-н Фредерик Бомон и его вымышления о сосуществовании румын с русинами (III) ● И. Лăкустă 1956. Документы коммунистической партии о румынском спорте ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (VI) ● С. Думитру Исторический и архитектурный памятник – церковь в коммуне Дрэгану, Арджеш ● М.Б. Жугăнару Приглашение в Библиотеку Академии: Теодор Бурда, исследователь и даритель этого учреждения ● М. Стăнеску Симпозиум, посвященный 1848 г., организованный Институтом политических исследований по обороне и военной истории в Национальном Круге ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

